מאיירס ג'וינט
ברוקדייל

תמונת מצב של האוכלוסייה הבדואית בנגב
מדדים נבחרים (2010-2020)

ארוא מג'אדלה דנה כהן וצ'סלב קונסטנטינוב
דפנה הרן יונתן אייל

הדוח כולל תקציר
בשפה הערבית

המחקר הוא חלק מסדרת מחקרי תוכנית החומש לפיתוח כלכלי חברתי
בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב 2017-2021 אשר בוצעו בשיתוף
האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב

דמ-936-22

עריכת לשון: רויטל אביב מתוק
תרגום לאנגלית (תקציר): חני מנור
תרגום לערבית (תקציר): ג'לאל חסן
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר, ענת פרקו טולדנו

הדוח הוזמן על ידי האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב ומומן בסיועו

מכון מאיירס ג'וינט ברוקדייל
ת"ד 3886 ירושלים 9103702
טלפון: 02-6557400
brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אייר תשפ"ב | אפריל 2022

מאיירס ג'וינט ברוקדייל

האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב
قسم التطوير الاقتصادي الاجتماعي في المجتمع البدوي في النقب

על מחקר תוכנית החומש (2017-2021) לאוכלוסייה הבדואית בנגב

מחקר תוכנית החומש נערך במימון משותף של האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב ושל מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל. המחקר נמשך שלוש שנים וחצי וכלל מחקרי משנה במגוון נושאים ובהם חינוך, ילדים עם מוגבלויות, תעסוקה והרשויות המקומיות. כמו כן כלל המחקר מחקרי משנה בנושאי רוחב כמו מערך תוכניות העבודה אשר ליווה את תוכנית החומש; הערכים, הכוחות והאתגרים בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב ומנהיגיה; ותמונת מצב של האוכלוסייה הבדואית בנגב – מדדים נבחרים. מלבד זאת שולב במחקר דוח הערכה כוללת של תוכנית החומש.

המחקר נעשה בשיתוף בין האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב ובין מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל. אנשי האגף הובילו את התוויית נושאי המחקר ונתנו משוב למחקרים עצמם. מכון ברוקדייל תכלל את המחקר ואחראי מקצועית לביצועו.

את הדוחות שפורסמו במסגרת מחקר תוכנית החומש אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון:
https://brookdale.jdc.org.il/publication/bedouin-population-five-year-plan/

תקציר

תוכנית החומש לפיתוח כלכלי-חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב לשנים 2017-2021 נועדה לסייע בצמצום פערים בין האוכלוסייה הבדואית בנגב לשאר האוכלוסייה בישראל. תקציב התוכנית עומד על 3.2 מיליארד ש"ח, ועיקר התקציב מוקדש לחינוך והשכלה גבוהה, תעסוקה, תשתיות תחבורה ותחבורה ציבורית וחיזוק הרשויות המקומיות. מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל מבצע את המחקר המלווה לתוכנית החומש עבור האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב, במשרד הרווחה והביטחון החברתי, המופקד על יישום התוכנית.

אחד מתחומי המחקר כולל גיבוש של מערך מדדי איכות חיים לאוכלוסייה הבדואית בנגב. המדדים יאפשרו בחינה מושכלת של המגמות בתחומי חיים מרכזיים בקרב האוכלוסייה הבדואית וישמשו מחוון למעקב אחרי מצבה הכלכלי-חברתי על פני זמן. צוות המחקר יעדכן ויפרסם את המדדים בכל שנה. עם זאת, יש להדגיש כי מכיוון שהעדכון ייעשה מדי שנה בלבד, ובשל הפער בין מועד יצירת הנתונים למועד שבו הם זמינים למחקר, אין המדדים מתאימים למעקב אחר מצבים שבהם חלים שינויים משמעותיים בפרק זמן קצר. מלבד זאת, יודגש כי עקב מגבלות בבסיסי הנתונים אשר עמדו לרשות צוות המחקר חלק ניכר מן הנתונים המוצגים איננו מתייחס למגורים הבלתי מוסדרים. כמו כן גם כאשר נכללו תושבי המגורים הבלתי מוסדרים בבסיס הנתונים, לא היה אפשר להפריד ביניהם ובין תושבי שמונה-עשר היישובים לצורכי השוואה והצגת ההבדלים.[1]

רשימת המדדים לאוכלוסייה הבדואית בנגב מתבססת על מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי שמפרסמת מדי שנה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס). מערך המדדים הלאומי נקבע לאחר הליך מובנה של היוועצות עם מומחים ושיתוף הציבור, ובליווי מקצועי של ארגון ה-OECD.

א. בתהליך הגיבוש של המדדים ויישומם עבור האוכלוסייה הבדואית בנגב בוצעו שבעה שלבים:

ב. **סקירת ספרות**. סקירה של מדדים ממערך המדדים הלאומי ומדדים נוספים הרלוונטיים לאוכלוסייה הבדואית בנגב.

ג. **התייעצות עם בעלי עניין**. התייעצות עם אנשים באוכלוסייה הבדואית בנוגע למדדים המוצעים.

ד. **גיבוש רשימת מדדים**. גיבוש רשימת המדדים אשר מתאימים לאוכלוסייה הבדואית בנגב.

ה. **איתור מקורות מידע לבניית המדדים**. המדדים נבנו בהסתמך על מגוון מקורות, כגון הלמ"ס, המוסד לביטוח לאומי, המרכז הארצי למדידה והערכה ומשרד הבריאות.

ו. **ניתוח המדדים והצגתם**. ניתוח המדדים לפי משתנים נבחרים (כגון שנים ומגדר), השוואה לקבוצות אוכלוסייה אחרות בישראל (יהודים בדרום, שאר יהודים, שאר ערבים, כלל האוכלוסייה)

---

[1] בדוח זה משמשים המינוחים האלה לציון צורות התיישבות של האוכלוסייה הבדואית: **שמונה-עשר היישובים** – שמונה-עשר היישובים ברשויות המקומיות (עיר, מועצות מקומיות ומועצות אזוריות): העיר רהט; המועצות המקומיות חורה, כסיפה, לקיה, ערערה בנגב, שגב שלום, תל שבע; יישובי המועצה האזורית אל-קסום: אום-בטין, א-סייד, דריג'את, כוחלה, מולדה, מכחול ותראבין א-צאנע; יישובי המועצה האזורית נווה מדבר: אבו קורינאת, קאסר א-סר, ביר הדאג' ואבו תלול. **מגורים בלתי מוסדרים**: מגורים מחוץ לשמונה-עשר היישובים.

ז. **חישוב המגמה של האוכלוסייה הבדואית בכל מדד**. חישוב היחס בין ערך המדד בשנה האחרונה ובין ערך המדד בשנה הראשונה שבנוגע לה היו בידינו נתונים.

חישוב הפער בין האוכלוסייה הבדואית ובין אוכלוסיית ההשוואה, כולל שינוי בפער על פני זמן. חושב היחס בין מדד האוכלוסייה הבדואית למדד אוכלוסיית ההשוואה בנקודת זמן החישוב.

בדוח מוצגים 19 מדדים. המדדים מסווגים לפי שבעה תחומי חיים: חינוך והשכלה גבוהה; תעסוקה; בריאות; מעורבות אזרחית וממשל; דיור ותשתיות; רווחה אישית וחברתית; טכנולוגיות המידע.

להלן לוח המסכם עבור כל מדד את הנתונים משנת המדידה הראשונה והאחרונה הקיימת בדוח, את המגמה באוכלוסייה הבדואית לאורך השנים ואת המגמה בפער בין האוכלוסייה הבדואית ובין האוכלוסייה היהודית בדרום (למעט מקומות אשר צוינה בהם קבוצת השוואה אחרת).

תחום	מדד	נתונים משנת מדידה ראשונה ואחרונה			מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
חינוך והשכלה גבוהה						
	ממוצע ציונים במבחני המיצ"ב במתמטיקה בכיתות ח'		תש"ע-תשע"א	תשע"ז-תשע"ח	אין מגמת שינוי	לא חל שינוי בפער
		בדואים	455	459		
		יהודים	528	550		
	ציונים במבחני המיצ"ב באנגלית בכיתות ח'		תש"ע-תשע"א	תשע"ז-תשע"ח	אין מגמת שינוי	צמצום בפער
		בדואים	418	437		
		יהודים	534	533		
	אחוז הבנים הלומדים בכיתה י"ב, ביחס לגודל המחזור		2011	2019	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואים	70.3	79.0		
		יהודים בדרום	89.5	94.4		
	אחוז הבנות הלומדות בכיתה י"ב ביחס לגודל המחזור		2011	2019	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואיות	73.2	82.5		
		יהודיות בדרום	95.5	97.1		

תחום	מדד	נתונים משנת מדידה ראשונה ואחרונה			מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
	אחוז הזכאים לבגרות העומדת בתנאי הסף לקבלה לאוניברסיטאות ביחס לגודל המחזור – גברים		2010	2019	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואים	12.7	16.2		
		יהודים	40.4	67.0		
	אחוז הזכאים לבגרות העומדת בתנאי הסף לקבלה לאוניברסיטאות ביחס לגודל המחזור – נשים		2010	2019	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואיות	28.3	38.6		
		יהודיות	63.1	78.3		
	ציון פסיכומטרי ממוצע		2010	2020	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואים	393	425		
		יהודים בדרום	536	569		
	ציון יע"ל ממוצע (בחינת ידע בעברית)		2010	2020	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואים	76.0	85.0		
		שאר ערבים	92.0	93.8		
	אחוז כלל מקבלי תארים ביחס לבני 20-29		תשע"א	תש"פ	אין מגמת שינוי	צמצום בפער
		בדואים	0.9	1.0		
		יהודים בדרום	9.1	8.2		
	אחוז מקבלי תארים מכלל הלומדים – תחומים נבחרים		תשע"א	תש"פ	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואים	4.0	6.6		
		יהודים בדרום	21.7	27.4		

תחום	מדד		נתונים משנת מדידה ראשונה	ואחרונה	מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
תעסוקה						
	אחוז התעסוקה – גברים		2010	2020	אין מגמת שינוי	לא חל שינוי בפער
		בדואים	58.2	60.5		
		יהודים בדרום	80.2	84.0		
	אחוז התעסוקה – נשים		2010	2020	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואיות	20.8	24.1		
		יהודיות בדרום	75.0	83.6		
	ממוצע שכר שכירים – גברים (בש"ח), במחירי 2010		2010	2019	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואים	6,387	8,612		
		יהודים בדרום	9,895	12,732		
	ממוצע שכר שכירים – נשים (בש"ח), במחירי 2010		2010	2019	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואיות	4,097	5,490		
		יהודיות בדרום	5,957	7,762		
	אחוז השכירים המשתכרים שכר נמוך משכר המינימום		2010	2019	אין מגמת שינוי	התרחבות בפער
		בדואים	54.6	56.4		
		יהודים בדרום	41.8	39.3		
בריאות						
	תמותת תינוקות (ל-1,000 לידות חי)		2010	2019	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואים	12.6	9.5		
		יהודים בדרום	3.4	3.5		

תחום	מדד		נתונים משנת מדידה ראשונה ואחרונה		מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
	אחוז תחלואת גברים בני 65-74 בסוכרת		2019		מגמה שלילית	הפער התרחב
		בדואים	30.25			
		יהודים בדרום	32.26			
	אחוז תחלואת נשים בנות 65-74 בסוכרת		2019		מגמה שלילית	הפער התרחב
		בדואיות	41.9			
		יהודיות בדרום	28.4			
מעורבות אזרחית וממשל						
	אחוז נותני אמון בממשלה		2019	2016-2015	אי אפשר להעיד על מגמת שינוי בשל שונות רבה בנתונים השנתיים	
		בדואים	50.1	52.9		
		יהודים בדרום	46.7	47.4		
	אחוז המעריכים כי תפקוד הרשות המקומית הוא טוב		2019	2015	מגמה שלילית	התרחבות בפער
		בדואים	43.6	47.9		
		יהודים בדרום	71.3	72.1		
	אחוזי הצבעה בבחירות לכנסת		בחירות לכנסת ה-24	בחירות לכנסת ה-19	מגמה שלילית	התרחבות בפער
		בדואים	42.0	45.8		
		יהודים בדרום	60.5	60.2		
דיור ותשתיות						
	אחוז המרוצים מן התחבורה הציבורית		2019	2014	מגמה שלילית	התרחבות בפער
		בדואים	47.8	54.3		
		יהודים בדרום	69.0	67.7		

תחום	מדד		נתונים משנת מדידה ראשונה ואחרונה		מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
רווחה אישית וחברתית						
	אחוז החשים אפליה בעת הריאיון עימם		2016-2015	2019	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואים	44.6	32.9		
		יהודים בדרום	19.7	18.7		
	אחוז המרוצים מן החיים		2011-2010	2019	אי אפשר להעיד על מגמת שינוי בשל שונות רבה בנתונים השנתיים	
		בדואים	78.1	54.7		
		יהודים בדרום	87.7	89.7		
טכנולוגיות מידע						
	אחוז המשתמשים באינטרנט		2011-2010	2019	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואים	40.5	64.4		
		יהודים בדרום	69.8	89.3		
	מספר מטרות השימוש באינטרנט		2011-2010	2019	אין מגמת שינוי	התרחבות בפער
		בדואים	3.1	3.0		
		יהודים בדרום	3.7	4.7		

הערות ללוח:

- המונח "מגמה חיובית" מתייחס למצב שבו חלה עלייה של יותר מ-0.5% לשנה בממוצע במדד בקרב האוכלוסייה הבדואית. בדומה, המונח "מגמה שלילית" מתייחס למצב שבו חלה ירידה של יותר מ-0.5% לשנה בממוצע במדד בקרב האוכלוסייה הבדואית.
- המונח "צמצום בפער" מתייחס למצב שבו חלה ירידה של יותר מ-0.5% לשנה בממוצע בפער. בדומה, המונח "התרחבות בפער" מתייחס למצב שבו חלה עלייה של יותר מ-0.5% לשנה בממוצע בפער.
- במקרים שבהם חלו בנתונים שינויים ניכרים משנה לשנה, חושבו מגמת השינוי והפער לפי ממוצע דו-שנתי בתחילת התקופה ובסיומה.

דברי תודה

אנו מכירים תודה לעמיתינו אורן תירוש ממכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל על הייעוץ בניתוח הנתונים של המוסד לביטוח לאומי, ולדמיטרי רומנוב על הייעוץ הסטטיסטי. נודה ליאיר חירותי, מנהל תחום תכנון אסטרטגי באגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב, על הליווי, ההכוונה והסיוע, וכן ליריב מן, מנהלו היוצא של אגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב, אשר יזם ודחף את כתיבת הדוח כחלק בלתי נפרד מן המחקר הכולל של תוכנית החומש לפיתוח כלכלי-חברתי בחברה הבדואית בנגב לשנים 2017-2021.

תוכן עניינים

1. רקע 1
2. מטרת בניית המדדים 1
3. תהליך הגיבוש של מדדי איכות החיים לאוכלוסייה הבדואית 2
4. מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן ברמה הלאומית 4
5. שיקולים לבחירת מדדי איכות חיים לאוכלוסייה הבדואית בנגב 6
6. תחומי איכות חיים בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב 7
6.1 חינוך והשכלה גבוהה 8
6.2 תעסוקה 30
6.3 בריאות 36
6.4 מעורבות אזרחית וממשל 45
6.5 דיור ותשתיות 49
6.6 רווחה אישית וחברתית 51
6.7 טכנולוגיות המידע 55
7. מגבלות 64
8. השוואה בין המדדים לעצמם 65
9. סיכום 67
9.1 מגמות ופערים בכלל המדדים 67
פרסומים נוספים של המכון בנושא 73
רשימת מקורות 74
נספח א: רשימת מדדים לאיכות חיים, קיימות וחוסן לאומי (הלמ"ס) 76

רשימת תרשימים

תרשים 1: מספר הבקשות להתייעצות שנשלחו ומספר המענים שהתקבלו, לפי תחום עיסוק 2
תרשים 2: ציוני מיצ"ב במתמטיקה בכיתה ח' בשנים תש"ע-תשע"ח (2009-2018) 10
תרשים 3: ציוני מיצ"ב במתמטיקה בכיתה ח' בשנים תשע"ז-תשע"ח (2016/17) בממוצע בחלוקה לפי מין 11
תרשים 4: ציוני מיצ"ב באנגלית בכיתה ח' בשנים תש"ע-תשע"ח (2009-2018) 12
תרשים 5: ציוני מיצ"ב באנגלית בכיתה ח' בשנים תשע"ז-תשע"ח (2016/17) בממוצע בחלוקה לפי מין 13
תרשים 6: בנים הלומדים בכיתה י"ב בשנים 2011-2019 14

תרשים 7: בנות הלומדות בכיתה י"ב בשנים 2011-2019 15
תרשים 8: שיעור הזכאים לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטאות בשנים 2010-2019 16
תרשים 9: שיעור הבנים הזכאים לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטאות בשנים 2010-2019 17
תרשים 10: שיעור הבנות הזכאיות לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטאות בשנים 2010-2019 18
תרשים 11: ממוצע ציוני הבחינה הפסיכומטרית בין השנים 2010-2020 19
תרשים 12: ממוצע ציוני הבחינה הפסיכומטרית בשנים 2019-2020, לפי מגדר 20
תרשים 13: ממוצע ציוני הבחינה הפסיכומטרית בשנים 2019-2020, לפי התחומים השונים 20
תרשים 14: ממוצע ציוני יע"ל בין השנים 2010-2020 22
תרשים 15: ממוצע ציוני יע"ל בשנים 2019-2020, לפי מגדר 23
תרשים 16: שיעור מקבלי תואר בוגר ביחס לאוכלוסיית בני 20-29 בשנים תשע"א-תש"פ (2009-2020) 24
תרשים 17: שיעור הבנים מקבלי תואר בוגר ביחס לאוכלוסיית בני 20-29 בשנים תש"ע-תש"פ (2008-2020) 25
תרשים 18: שיעור הבנות מקבלות תואר בוגר בשנים תש"ע-תש"פ (2008-2020) ביחס לבנות בנות 20-29 בכלל האוכלוסייה 26
תרשים 19: שיעור מקבלי תארים בקרב יהודים בדרום, בתחומי לימוד שונים בשנת 2019 27
תרשים 20: שיעור מקבלי תארים בקרב בדואים, בתחומי לימוד שונים בשנת 2019 28
תרשים 21: שיעור מקבלי תארים בתחומים: רפואה, הנדסה ומדעי הטבע, מכלל מקבלי התארים בין השנים 2010-2020 29
תרשים 22: שיעור התעסוקה של גברים בגילים 25-54 בשנים 2010-2020
תרשים 23: שיעור התעסוקה של נשים בגילים 25-54 בשנים 2010-2020 32
תרשים 24: שכר שכירים ממוצע לגברים לחודש עבודה בשנים 2010-2019 33
תרשים 25: שכר שכירים ממוצע לנשים לחודש עבודה בשנים 2010-2019 34
תרשים 26: שיעור השכירים המשתכרים שכר נמוך משכר המינימום בשנים 2010-2019 35
תרשים 27: שיעור תמותת תינוקות ל-1,000 לידות חי בשנים 2010-2019 37
תרשים 28: שיעור תמותת תינוקות ל-1,000 לידות חי, לפי סיבות המוות בשנים 2017-2019 בממוצע 38
תרשים 29: סיבות המוות מכלל תמותת התינוקות בשנים 2017-2019 39
תרשים 30: שיעור הנשים החולות בסוכרת בגילים 65-74 מכלל אוכלוסיית הנשים באותם הגילים בשנים 2012-2019 40
תרשים 31: שיעור הגברים החולים בסוכרת בגילים 65-74 מכלל אוכלוסיית הגברים באותם הגילים בשנים 2012-2019 41
תרשים 32: שיעור הגברים החולים בסוכרת ביחס לגודל האוכלוסייה, בחלוקה לקבוצות גיל בשנת 2019 41
תרשים 33: שיעור הנשים החולות בסוכרת ביחס לגודל האוכלוסייה, בחלוקה לקבוצות גיל בשנת 2019 42
תרשים 34: שיעור המדווחים על אלימות בבית הספר בכיתות ה'-י"א בממוצע שנים 2018-2019, לפי כיתות 43

תרשים 35: שיעור כתבי אישום בגין אלימות גופנית ל-1,000 איש בשנים 2010-2018 44
תרשים 36: שיעור נותני אמון בממשלה בשנים 2015-2019 46
תרשים 37: שיעור נותני אמון בממשלה בשנים 2017-2019 בממוצע, לפי מגדר 46
תרשים 38: שיעור המעריכים את תפקוד הרשות המקומית כטוב בשנים 2015, 2018 ו-2019 47
תרשים 39: שיעור המעריכים את תפקוד הרשות המקומית כטוב בשנים 2015, 2018 ו-2019 בממוצע לפי מגדר 48
תרשים 40: מצביעים לכנסת 19-24 בשנים 2013-2020 49
תרשים 41: שיעור שבעי הרצון מן התחבורה ציבורית בשנים 2014-2019 50
תרשים 42: שיעור שבעי הרצון מן התחבורה הציבורית בשנים 2017-2019 בממוצע, לפי מגדר 51
תרשים 43: שיעור החשים אפליה בשנים 2015-2019 52
תרשים 44: שיעור החשים אפליה בשנים 2015-2019 בממוצע, לפי מגדר 53
תרשים 45: שיעור החשים אפליה בשנים 2015-2019 בממוצע, לפי תחום 53
תרשים 46: שיעור המרוצים מן החיים בשנים 2010-2019 54
תרשים 47: שיעור השימוש באינטרנט בשנים 2010-2019 56
תרשים 48: שיעור השימוש באינטרנט בשנים 2017-2019 בממוצע, לפי מגדר 57
תרשים 49: שיעור השימוש באינטרנט בשנים 2017-2019 בממוצע, לפי גיל 58
תרשים 50: מספר מטרות השימוש הממוצע באינטרנט בשנים 2010-2019 בקרב כלל המשתמשים באינטרנט 60
תרשים 51: מספר מטרות השימוש הממוצע באינטרנט בשנים 2015-2019 בקרב כלל המשתמשים באינטרנט, לפי מגדר 61
תרשים 52: שיעור המשתמשים באינטרנט לפי מטרת השימוש מכלל המשתמשים באינטרנט בשנים 2015-2019 בממוצע 62
תרשים 53: מספר מטרות שימוש ממוצע באינטרנט לפי גיל בשנים 2015-2019 63
תרשים 54: השוואה בין בדואים ליהודים בדרום בכל המדדים 66

1. רקע

ב-12.2.2017 התקבלה החלטת ממשלה מספר 2397 – תוכנית חומש לפיתוח כלכלי-חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב לשנים 2017 עד 2021. ההחלטה נועדה לסייע בצמצום פערים בין האוכלוסייה הבדואית לשאר האוכלוסייה בישראל, והתמקדה בתחומי החינוך והשירותים החברתיים, התעסוקה, התשתיות ופיתוח השלטון המקומי. ההחלטה הגדירה ארבע מטרות: (1) שיפור במצבה החברתי-כלכלי של האוכלוסייה הבדואית בנגב בד בבד עם חתירה לצמצום הפערים בין אוכלוסייה זו לכלל אוכלוסיית המדינה; (2) חיזוק הרשויות המקומיות, שיפור מצבן הכלכלי, ביסוסן בהיבט המנהלי והארגוני והעלאת רמת השירות שלהן לאזרח; (3) שילוב האוכלוסייה הבדואית בחברה ובכלכלה הישראלית; (4) ביסוס היישובים הבדואיים מן ההיבט הכלכלי, החברתי והקהילתי לשם שיפור רמת החיים והבטחת עתיד הדורות הבאים. תקציב ההחלטה עמד על 3.2 מיליארד ש"ח.

מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל מבצע את המחקר המלווה לתוכנית החומש. המחקר המלווה נעשה עבור האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב במשרד הרווחה והביטחון החברתי, אשר מופקד על יישום תוכנית החומש.[1] אחד מתחומי פעילות המחקר כולל בנייה של מערך מדדי איכות חיים לאוכלוסייה הבדואית אשר ישקפו את מצב האוכלוסייה במגוון תחומי חיים.

2. מטרת בניית המדדים

לבניית מדדי איכות החיים של האוכלוסייה הבדואית ישנן כמה מטרות:

א. הצגת תמונה רב-ממדית של מצב האוכלוסייה הבדואית בנגב

ב. שיקוף של מגמות השינוי במגוון תחומי חיים, לפני יישום החלטת הממשלה ובמהלכה

ג. השוואה בין מצב האוכלוסייה הבדואית בתחומים השונים למצב אוכלוסיות השוואה רלוונטיות

המדדים יעמדו לרשות האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב, בעלי עניין וכלל האוכלוסייה. המדדים יאפשרו בחינה מושכלת של המגמות בתחומי חיים מרכזיים בקרב האוכלוסייה הבדואית, וישמשו מחוון למעקב אחרי מצבה החברתי-כלכלי על פני זמן. כדי ליצור מערך מדדים נגיש וקל לשימוש נבחרו 22 מדדים בלבד.

המדדים יעודכנו ויפורסמו מדי שנה על ידי צוות המחקר, כדי לאפשר מעקב ושימוש לאורך זמן. עם זאת, יש להדגיש כי מכיוון שהעדכון ייעשה מדי שנה, ובשל הפער בין מועד יצירת הנתונים למועד שבו הם זמינים למחקר, אין המדדים מתאימים למעקב אחר מצבים שבהם חלים שינויים משמעותיים בפרק זמן קצר.

---

[1] בעת הזמנת הדוח היה האגף משויך למשרד החקלאות ופיתוח הכפר, ובמסגרת הקמת הממשלה ה-35 עבר למשרד הכלכלה והתעשייה. לאחר מכן, בשנת 2021 עבר האגף למשרד הרווחה והביטחון החברתי.

3. תהליך הגיבוש של מדדי איכות החיים לאוכלוסייה הבדואית

רשימת המדדים במחקר התבססה על מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס) מדי שנה. מערך המדדים הלאומי נקבע לאחר הליך מובנה של היוועצות עם מומחים ושיתוף הציבור ובליווי מקצועי של ארגון OECD (הלמ"ס, 2016).

תהליך הגיבוש והבנייה של מדדי איכות החיים כלל שבעה שלבים:

א. **סקירת ספרות –** סקירה של מדדים רלוונטיים שנעשה בהם שימוש על ידי ממשלת ישראל במסגרת מערך המדדים הלאומי. הסקירה כוללת את תהליך בניית המדדים, תחומי החיים שמדדים אלו משקפים ומקורות המידע הרלוונטיים. יש לציין שתהליך בניית המדדים עצמו, שהותווה על ידי גופים מקצועיים, סיפק תובנות על אודות התהליך המומלץ לבניית מדדי איכות חיים לאוכלוסייה הבדואית. בסוף שלב זה הוצעו 24 מדדים בשמונה תחומי חיים.[2]

ב. **התייעצות עם בעלי עניין –** שליחת בקשת התייעצות ל-18 אנשים ממגוון תחומים: אקדמיה, מגזר שלישי, ממשלה ושלטון מקומי. היועצים התבקשו לדרג את חשיבותו של כל אחד מן המדדים להערכה הכללית של איכות החיים בקרב הבדואים, ולדרג את חשיבות המדד בתחום החיים הספציפי שהמדד משקף. כמו כן התבקשו היועצים להציע מדדים רלוונטיים על פי שיקול דעתם. מתוך 18 בקשות שנשלחו, 11 נענו. **תרשים 1** מציג את מספר הבקשות שנשלחו ואת מספר המענים שהתקבלו, לפי תחומי העיסוק.

תרשים 1: מספר הבקשות להתייעצות שנשלחו ומספר המענים שהתקבלו, לפי תחום עיסוק

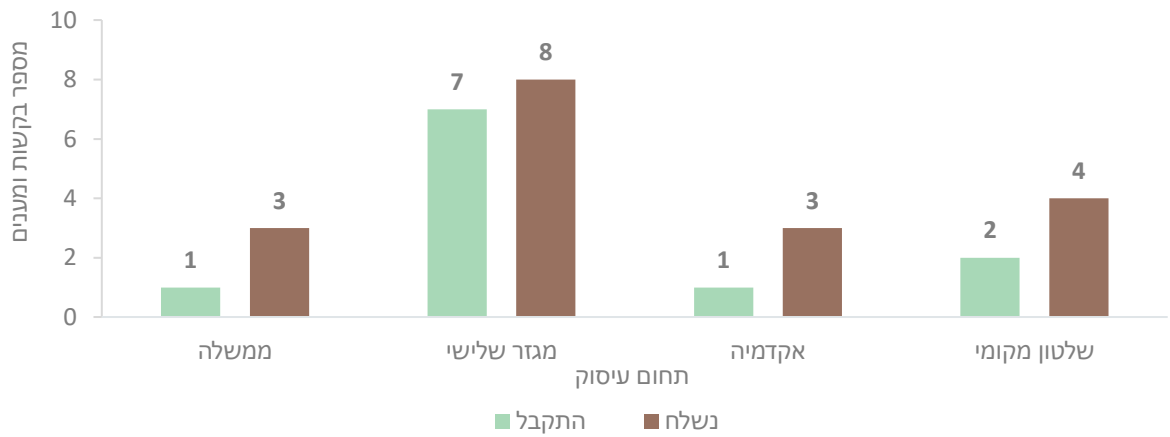

[2] במהלך העבודה חלו שינויים, ובעקבותיהם הגיע סך המדדים ל-22.

א. **החלטה על רשימת המדדים –** בהסתמך על ההיוועצויות, הוחלט לעדכן את רשימת המדדים, כולל ויתור על מדדים לא רלוונטיים או שנויים במחלוקת, כגון שביעות רצון מפארקים ושטחים ירוקים ושכיחות פוליגמיה.

ב. **איתור הנתונים לבניית המדדים –** איתור הנתונים ופנייה לגורמים רלוונטיים בבקשה להשלמתם במקרה הצורך (הלמ"ס, משרדי הממשלה, המוסד לביטוח לאומי, המרכז הארצי לבחינות והערכה ועוד).

ג. **ניתוח הנתונים שהושגו והצגתם בדוח ראשוני –** בשלב זה נותחו הנתונים שהתקבלו ופולחו לפי משתנים נבחרים (כגון שנים ומגדר). כמו כן בוצעו השוואות לקבוצות אוכלוסייה אחרות באוכלוסייה הישראלית. קבוצות ההשוואה העיקריות בדוח הן יהודים בדרום, שאר האוכלוסייה הערבית בארץ, שאר היהודים בארץ וכלל האוכלוסייה. ההשוואה לקבוצות אלו נעשתה בכל מדד שבו הנתונים אפשרו זאת. במדדים שבהם הדבר לא התאפשר נבחרו קבוצות רלוונטיות אחרות. יצוין כי הנתונים המוצגים בדוח מתייחסים לממוצע הנתונים הרלוונטי לכל קבוצה בתקופת הזמן הנדונה, ללא התייחסות לנתונים סטטיסטיים נוספים כמו שונות או חציון.

ד. **חישוב מגמת השינוי בקרב האוכלוסייה הבדואית בכל מדד –** כדי לחשב את שיעור השינוי במדד בקרב האוכלוסייה הבדואית לאורך השנים, חושב היחס בין ערך המדד בשנה האחרונה ובין ערך המדד בשנה הראשונה שבנוגע לה היו בידינו נתונים. שיעור השינוי חולק במספר השנים, לחישוב השינוי השנתי הממוצע. עלייה או ירידה של יותר מ-0.5% בממוצע בשנה מלמדת על מגמה (חיובית או שלילית).

ה. **חישוב הפער בין האוכלוסייה הבדואית ובין אוכלוסיית ההשוואה, כולל שינוי בפער על פני זמן –** כדי לחשב את הפער בין האוכלוסייה הבדואית ובין אוכלוסיית ההשוואה (בדרך כלל יהודים בדרום), חושב היחס בין מדד האוכלוסייה הבדואית למדד אוכלוסיית ההשוואה בנקודת זמן החישוב. הפער בין האוכלוסייה הבדואית לאוכלוסיית ההשוואה חושב בשנה הראשונה ובשנה האחרונה שבנוגע להן יש בידינו נתונים. הפרש הפערים נתן אומדן למגמה של הפער לאורך השנים. לקבלת שינוי ממוצע שנתי חולק הפרש הפערים למספר שנות החישוב. צמצום בפער של 0.5% בממוצע בשנה או יותר, נחשב לשינוי בגודל הפער (צמצום או הרחבה של הפער בין האוכלוסיות). יודגש כי מכיוון שהפער מחושב כיחס בין האוכלוסיות, ייתכן מצב שבו הפער יגדל על פני זמן בערכו המוחלט אך יקטן באופן יחסי. נוסף על כך צמצום או הרחבה של הפער אינם מציינים בהכרח שינוי חיובי או שלילי, התלוי במצב הראשוני של האוכלוסיות וביחס ביניהן.

מערך המדדים יעודכן ויפורסם בסוף הרבעון השלישי של כל שנה.

4. מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן ברמה הלאומית

בתאריך 2.12.2012 התקבלה החלטת הממשלה מספר 5255 בעניין קביעת מדדים לאיכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, לשיפור היכולת של ממשלת ישראל לגבש אסטרטגיה כלכלית-חברתית. בהחלטה נכתב כי העלייה ביוקר המחיה, הפערים החברתיים ההולכים וגדלים והביקוש הגובר למשאבי הטבע חידדו את הצורך בפיתוח מדדים אלו. כדי לגרום לעלייה באיכות חיי התושבים, התעורר הצורך לבחון את איכות החיים במגוון כלים ומדדים מכל תחומי החיים אשר ייצגו מגוון שכבות באוכלוסייה, הן במרכז הן בפריפריה.

בעקבות החלטה זו פתחה הממשלה בתהליך לגיבוש מדדי איכות חיים לישראל. התהליך כלל חמישה שלבים:

א. מינוי ועדת היגוי בראשות מנכ"ל משרד ראש הממשלה, יושב ראש המועצה הלאומית לכלכלה במשרד ראש הממשלה, מנכ"ל משרד האוצר ומנכ"ל המשרד להגנת הסביבה, לשם גיבוש ואישור של מתווה מדדי איכות חיים.

ב. מינוי פורום מייעץ בהובלת המועצה הלאומית לכלכלה, הלמ"ס, בנק ישראל והמשרד להגנת הסביבה. פורום זה נועד לסייע בגיבוש המלצות בנוגע לתחומי המדידה, יצירת מתווה לתהליך שיתוף הציבור, הנגשת המידע לציבור ולממשלה וכן גיבוש מתווה לחיבור המדדים למדיניות.

ג. הקמת צוות מומחים בשיתוף OECD.

ד. הקמת צוותי עבודה תחומיים בין-מגזריים לשם סרטוט המתווה המתאים לגיבוש מערכת מדדי איכות החיים. צוותים אלו התייעצו עם נציגי אקדמיה, ארגוני חברה אזרחית ומומחים מן העולם.

ה. מהלך היוועצות עם הציבור כדי להבטיח שהמערכת שתפותח אכן תשקף את העמדות בקרב הציבור בנוגע לאיכות החיים.

לצורך יצירת מסגרת המדדים, זיהה OECD שלושה תחומי מדידה שעליהם, לגישתו, צריכה מדידת השְׁלוֹמוּת (wellbeing) להישען:

א. תנאי מחיה חומריים: רווחה כלכלית הכוללת מדדים של הכנסה, עושר ודיור. תחום מדידה זה כולל גם מדדים מקובלים כגון התמ"ג (תוצר מקומי גולמי).

ב. איכות חיים: מדדים המתייחסים להיבטים נוספים של שלומות האדם בתחומים של חברה, כלכלה וסביבה. בתחום מדידה זה כלולים הנושאים: בריאות, חינוך, מעורבות ולכידות חברתית, איכות סביבה ועבודה.

ג. קיימות – רווחה על פני זמן: מדדים אלו בוחנים עד כמה אפשר לשמר לעתיד את איכות החיים הנמדדת בהווה. הם מבוססים על גישת ההון, ובוחנים שימור של סוגי ההון השונים (כלכלי, טבעי, חברתי ואנושי).

בתאריך 19.4.2015 התקבלה החלטת הממשלה מספר 2494 אשר מאשרת את המלצת ועדת ההיגוי למערכת מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי. ההחלטה מפרטת את רשימת המדדים, מאשרת את התוכנית לפיתוחם ופרסומם, לרבות תקציב ולוחות זמנים, ובין השאר מטילה על הסטטיסטיקן הממשלתי לפרסם אחת לשנה את מערכת מדדי איכות החיים ולפעול להנגשתה לציבור.

הפרסום הראשון של דוח המדדים במתכונתו העדכנית יצא לאור בשנת 2016 (ממשלת ישראל, 2016). דוח מדדי איכות החיים כולל הצגה של הנתונים העדכניים של המדדים ברמה הלאומית, השוואות בין קבוצות אוכלוסייה, השוואות בין-לאומיות והתייחסות לשינויים במדדים לעומת שנים קודמות.

באתר הלמ"ס מפורסמים כ-70 מדדים המשקפים את איכות החיים, הקיימות והחוסן של האוכלוסייה בישראל, על פני 11 תחומי חיים (לפירוט של כלל המדדים המרכיבים את תחומי החיים ראו נספח א). חשוב לציין כי תשעה תחומי חיים נקבעו על בסיס עבודתה של ועדת ההיגוי, הפורום המייעץ ושאר הצוותים, ושניים נוספו בעקבות שיתוף הציבור. להלן תחומי החיים שיפורטו בדוח זה:

א. **רמת חיים חומרית** – תחום זה מתמקד ברמת ההכנסות ובעושר של משקי הבית בישראל, וכן בניתוח אופן ההתפלגות של משתנים אלו (אי-שוויון). היקף ההון של משק בית והשימוש בו הם רכיבים חיוניים המשפיעים ישירות על איכות החיים. משאבים כלכליים מגדילים את החופש לבחור בסגנון חיים מסוים ומקנים הגנה מפני סיכונים כלכליים ואישיים.

ב. **מעורבות אזרחית וממשל** – מגוון הפעילויות שבהן תושבי המדינה משמיעים את קולם ומשתתפים בתהליכים פוליטיים וציבוריים, כמו גם מידת האמון של הציבור במוסדות השלטון, משפיעים על איכות החיים של כלל התושבים, ומעצבים את המרחב המשותף – הפוליטי, הציבורי והחברתי.

ג. **איכות התעסוקה** – תעסוקה משפיעה על שגרת החיים של התושבים, ואיכותה משפיעה על שביעות הרצון ועל איכות החיים שלהם. ישנה חשיבות רבה לתפקיד שאנשים ממלאים בעבודתם, לסביבת העבודה, וכן לתנאים ולביטחון התעסוקתי במקום העבודה. כמו כן חשוב האיזון שבין העבודה למשפחה ולחיים הפרטיים.

ד. **חינוך, השכלה וכישורים** – חשיבותם באה לידי ביטוי ברמה החברתית, בשל היותם מפתח ליצירת חברה בעלת יכולות, יצירתיות ויצרנות, ובשל הפוטנציאל הטמון בהם למימושם של ערכים משמעותיים כסובלנות וניעות חברתית.

ה. **סביבה** – הסביבה הטבעית כוללת את השטחים הפתוחים ואת מגוון המינים בטבע. היא הבית והחממה המאפשרים יצירה ישראלית, הון תרבותי, מדעי ואינטלקטואלי, וכן את החיים והעשייה של החברה. בתחום זה חשוב למדוד את כל מה שמשפיע על המערכות האקולוגיות, על מצב משאבי הטבע ועל בריאות האדם.

ו. **בריאות** – בריאות הפרט והאופן שבו הוא חווה את בריאותו מגדירים חלק מהותי מאיכות חייו ומרווחתו. שמירה על רמת בריאות נאותה של האוכלוסייה תורמת לשיפור היבטים נוספים באיכות חייו של אדם. כך למשל, בריאות טובה מקדמת השתלבות בשוק העבודה, השתתפות במסגרות חינוך וכן קיום של פעילות חברתית.

ז. **רווחה אישית וחברתית** – תחום זה כולל התייחסות לקשרים החברתיים ולפעילות החברתית של הפרט, לצד תחושותיו הסובייקטיביות בעניין רווחה וחוסן אישי. חברה בעלת הון חברתי גבוה היא חברה שבה סיכויים גבוהים יותר לשיתופי פעולה בין האזרחים. רכיביו השונים של התחום מהותיים לאיכות חיים, משום שהם מספקים נקודת משען בשעות קשות, ומחזקים את תחושת הביטחון של אדם בנוגע לחייו בהווה ובעתיד.

ח. **דיור ותשתיות** – לדיור ולתשתיות השפעה רבה על יכולת הפרט והחברה להתפתח מבחינה כלכלית, חברתית ותרבותית, נוסף על השפעתם על איכות החיים בכלל.

ט. **פנאי, תרבות וקהילה** – תחום זה התווסף לשאר התחומים בעקבות מהלך שיתוף הציבור, והוא מתייחס בעיקר לאיזון בין עבודה ובין תחומי חיים אחרים, ולמידה שבה אזרחים עוסקים בפעילות התנדבותית, מתוך הכרה בערך המוסף של ההתנדבות לרווחה האישית וללכידות החברתית.

י. **טכנולוגיות המידע** – תחום זה התווסף לשאר התחומים בעקבות מהלך שיתוף הציבור. כיום, טכנולוגיות התקשורת והמידע הן חלק בלתי נפרד מן החיים. נגישות למחשבים, שימוש בהם ואוריינות דיגיטלית משפיעים על איכות החיים של התושבים במגוון תחומים: תעסוקה, פנאי ורווחה אישית.

5. שיקולים לבחירת מדדי איכות חיים לאוכלוסייה הבדואית בנגב

במהלך עבודת החוקרים לגיבוש מדדי איכות חיים לאוכלוסייה הבדואית בנגב נבחרו 22 מדדים אשר משקפים את איכות החיים בתחומי חיים מרכזיים של אוכלוסייה זו. הבחירה נעשתה על פי שיקולים אחדים:

א. מדדי מפתח על פי המוגדר בספרות הרלוונטית

ב. מדדים שהוגדרו חשובים בעקבות תהליך ההתייעצות עם הגורמים השונים

ג. זמינות נתוני המדדים על פני זמן והנגישות אליהם (נתונים משנת 2010 ועד 2019)

ד. במידת האפשר, מדדים המשקפים את הפעילות של משרדי הממשלה במסגרת יישום החלטת הממשלה 2397

6. תחומי איכות חיים בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב

הדוח מתאר 22 מדדים שהם סמנים (אינדיקטורים) לשבעה תחומי חיים של האוכלוסייה הבדואית: חינוך והשכלה גבוהה; תעסוקה; בריאות; מעורבות אזרחית וממשל; דיור ותשתיות; רווחה אישית וחברתית; וטכנולוגיות המידע.

בפרקים הבאים תובא התייחסות מפורטת לכל אחד מתחומי החיים שנבחרו: רקע על אודות התחום; פעילויות במסגרת תוכנית החומש הקשורות לתחום; פירוט של המדדים המשקפים את איכות החיים באותו תחום תוך התייחסות למקור הנתונים, תדירות הפרסום, הגדרת המדד והמגמה הרצויה בכל אחד מן המדדים.

לצד כל תרשים נוספו סמלים אשר נועדו להבהיר את תכולת התרשים ולהקל על הקורא את ההתמצאות בו.

להלן מקרא הסמלים:

- אופן פילוח התרשים:

תרשים לפי שנים

תרשים לפי מגדר

- מדד המבוסס על נתון מכלל האוכלוסייה או על נתון ממדגם של האוכלוסייה:

המדד מבוסס על כלל האוכלוסייה

המדד מבוסס על מדגם מן האוכלוסייה

- מדד המבוסס על דיווח עצמי או על מידע מנהלי אשר אינו מגיע מן האדם עצמו:

המידע מבוסס על דיווח עצמי של הפרט

המידע מבוסס על מידע מינהלי

- מגמת המדד (חיובית/שלילית) לאורך השנים ביחס למגמה הרצויה:

המדד במגמה חיובית לאורך השנים

המדד במגמה שלילית לאורך השנים

אין מגמת שינוי על פני זמן

6.1 חינוך והשכלה גבוהה

6.1.1 רקע

לחינוך ולהשכלה גבוהה השפעה מכרעת על חייו של אדם, במיוחד בתחומים הכלכליים והחברתיים. הם המפתח ליצירת חברה בעלת יכולות, יצירתיות ויצרנות, כמו גם למימושם של ערכים משמעותיים כסובלנות וניעות חברתית.

מערכת החינוך הבדואית נחשלת ביחס לשאר מערכות החינוך בארץ במגוון מדדים. בנוגע לגיל הרך צוין בדוח שפורסם על ידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת (וייסבלאי, 2018) כי בשנת הלימודים תשע"ח (2017/18), 19.4% מן הילדים הבדואים בנגב בגילים שלוש עד חמש לא למדו בגני ילדים. במועצות האזוריות אל קסום ונווה מדבר, המשרתות את מרבית תושבי המגורים הבלתי מוסדרים, יש שיעור גדול במיוחד של ילדים בגיל הרך שלא לומדים בגני ילדים (26.9% ו-37.3% בהתאמה).[3] לשם השוואה, שיעור הילדים בקרב יהודים ושאר האוכלוסייה הישראלית שלא למדו בגני ילדים בשנת 2016/17 בגילים שלוש עד חמש נע בין 0.7% ל-2.7% (ברמן, 2018). חשוב לציין כי נתון זה מטריד במיוחד לנוכח העובדה שלהשקעה בחינוך ובטיפול בילדים בשלב התפתחותי מוקדם יש השפעות מרחיקות לכת על כל מה שקשור בשיפור היכולות הקוגניטיביות של הילדים, בהתפתחות החברתית-רגשית שלהם, ביצירת בסיס ללימודים במשך החיים, בצמצום העוני ובשיפור הניעות החברתית מדור לדור (OECD, 2017b).

בבחינת החינוך היסודי אפשר לראות כי הישגיהם של התלמידים הבדואים נמוכים דרך קבע מהישגי תלמידים בשאר אוכלוסיות ההשוואה (עברי וערבי כאחד). למשל, על פי מבחני המיצ"ב בשנת הלימודים תשע"ו (2015/16) הישגי התלמידים הבדואים בנגב נמוכים במידה רבה מהישגי תלמידים באוכלוסיות אחרות ברוב מקצועות הלימוד וברוב שכבות הגיל (וייסבלאי, 2017). בנוגע לשיעור הנשירה מבתי ספר, דוח מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל (אייל ואח', 2018) מצביע על שיעור נשירה גבוה בקרב התלמידים הבדואים. שיעור הנשירה בשנת הלימודים תשע"ו היה 21% בקרב הבנות ו-25% בקרב הבנים (מצטבר בכיתות ב'-י"ב). זאת לעומת 4% ו-12% בהתאמה בקרב כלל האוכלוסייה. באשר לשיעור הזכאות לבגרות המהווה סף כניסה לאוניברסיטה, הדוח מראה כי בשנתון תשע"ו שיעור הזכאות לבגרות עמד על 46% בקרב הבנות ועל 22% בקרב הבנים, לעומת 76% ו-61% בהתאמה בקרב כלל האוכלוסייה. גם בלימודים להשכלה גבוהה יש פער בין האוכלוסייה הבדואית לשאר האוכלוסיות. בשנת 2013 שיעור בעלי תואר אקדמי בגילים 25-54 בקרב הבדואים עמד על 8.7%, לעומת 28.5% בכלל האוכלוסייה (אייל ואח', 2018).

נתונים אלו מציירים תמונה עגומה בנוגע לתחום החינוך וההשכלה הגבוהה בקרב האוכלוסייה הבדואית בכל אחד ואחד משלביו, מחינוך טרום-חובה ועד להשכלה הגבוהה.

בהחלטת הממשלה 2397 הושם דגש בתחום החינוך בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב, יועדו לו תקציבים ויושמו תוכניות לקידומו. התוכניות שגובשו עוסקות בשלבי החינוך השונים: קדם-יסודי, יסודי, חטיבות הביניים, התיכון וההשכלה הגבוהה. כדי לתאר

---

[3] בדוח זה משמשים המינוחים האלה לציון צורות התיישבות של האוכלוסייה הבדואית: **שמונה-עשר היישובים** – שמונה-עשר היישובים ברשויות המקומיות (עיר, מועצות מקומיות ומועצות אזוריות): העיר רהט; המועצות המקומיות חורה, כסיפה, לקיה, ערערה בנגב, שגב שלום, תל שבע; יישובי המועצה האזורית אל-קסום: אום-בטין, א-סייד, דריג'את, כוחלה, מולדה, מכחול ותראבין א-צאנע; יישובי המועצה האזורית נווה מדבר: אבו קורינאת, קאסר א-סר, ביר הדאג' ואבו תלול. **מגורים בלתי מוסדרים**: מגורים מחוץ לשמונה-עשר היישובים.

את תמונת המצב ואת מגמות השינוי בתחום החינוך וההשכלה בקרב האוכלוסייה הבדואית נתמקד בשישה מדדים: הישגים במבחני המיצ"ב במתמטיקה ואנגלית בכיתות ח'; אחוז לומדים בכיתה י"ב; אחוז הזכאים לבגרות העומדת בתנאי הסף לקבלה לאוניברסיטאות; ציון פסיכומטרי; ציון יע"ל (בחינת ידע בעברית); ואחוז מקבלי תארים.

6.1.2 הישגים במבחני המיצ"ב במתמטיקה ואנגלית בכיתות ח'

מקור הנתונים: משרד החינוך, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה).

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: ראמ"ה עורכת בכל שנה מבחנים ארציים, ועל פי תוצאותיהם מפרסמת את מדדי היעילות והצמיחה הבית-ספרית (מיצ"ב). על פי ראמ"ה (תשע"ג-תשע"ה[4]) פער של 0-5 נקודות בציון המיצ"ב נחשב "ללא שינוי", פער של 11-15 נקודות נחשב שינוי מתון, ופער של 20-30 נקודות נחשב שינוי גדול. מבחני ההישגים נערכים בכל בית ספר אחת לשלוש שנים, כך שבכל שנה נערכים המבחנים בכשליש מבתי הספר בארץ. בתי ספר אלו הם מדגם מייצג של כלל בתי הספר. בשנים שלא נערך מבחן מיצ"ב בבית ספר מסוים, המבחנים בכל המקצועות נשלחים לבית ספר זה לצורך בחינה במתכונת פנימית (מיצ"ב פנימי).

המיצ"ב מורכב משני חלקים:

א. מבחני הישגים עיוניים הבוחנים באיזו מידה עומדים התלמידים ברמת הדרישות המצופה, על פי תוכנית הלימודים בארבעת מקצועות הליבה: שפת אם (עברית או ערבית), מתמטיקה, אנגלית ומדע וטכנולוגיה. המבחנים מועברים בכיתות ה' ו-ח', למעט המבחנים במקצוע מדע וטכנולוגיה שנערכים בכיתות ח' בלבד.

ב. סקרי אקלים וסביבה פדגוגית למנהלים, למורים ולתלמידים.

כדי לאפשר השוואה רב-שנתית של ציוני המיצ"ב, ראמ"ה מפעילה מערך כיול סטטיסטי של ציוני המבחנים. מערך זה מתרגם את הציון הגולמי בכל שנה, בכל תחום דעת ובכל דרגת כיתה לסולם מיצ"ב רב-שנתי. סולם המיצ"ב הרב-שנתי נקבע כך שבשנת הבסיס, תשס"ח, הציון הממוצע של כל תחום דעת, בכל דרגת כיתה, היה 500 וסטיית התקן הייתה 100. הציונים בכל שנה מכוילים ומדווחים במונחי סולם רב-שנתי זה.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

---

[4] https://cms.education.gov.il/educationcms/units/rama/school_evaluation/dochotmaarachtim.htm

תרשים 2: ציוני מיצ"ב במתמטיקה בכיתה ח' בשנים תש"ע-תשע"ח (2009-2018)

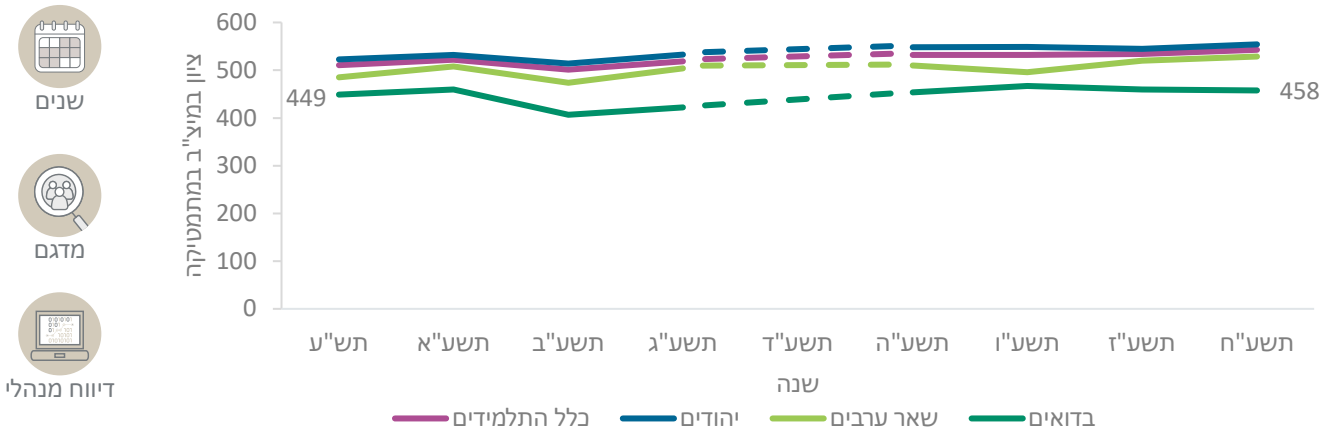

מקור: ראמ"ה.

הערות:

- בדואים הם תלמידים מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום. שאר ערבים לא כוללים דרוזים ומוסלמים ממזרח ירושלים, יהודים לא כוללים חרדים.
- בדואים: N=529-1,679.
- בשנת תשע"ד (2013/14) לא נערכו מבחני מיצ"ב.
- לא היו נתונים משנת תשע"ט (2018/19) במועד פרסום הדוח.

תרשים 3: ציוני מיצ"ב במתמטיקה בכיתה ח' בשנים תשע"ז-תשע"ח (2016/17) בממוצע בחלוקה לפי מין

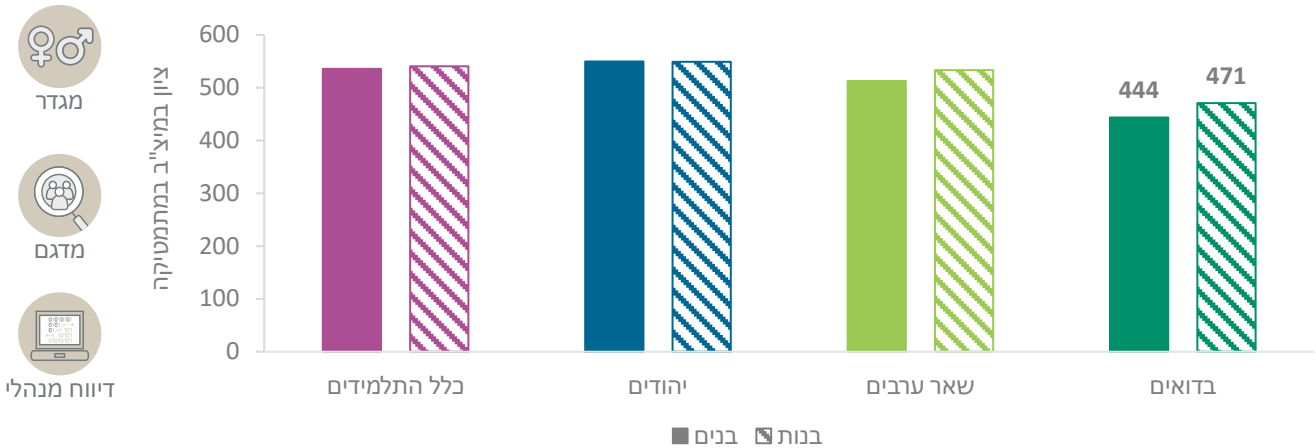

מקור: ראמ"ה.

הערות:

- בדואים: בנים N=1,235, בנות N=1,529.
- בדואים הם תלמידים מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום. שאר ערבים לא כוללים דרוזים ומוסלמים ממזרח ירושלים, יהודים לא כוללים חרדים.
- לא היו נתונים משנת תשע"ט (2018/19) במועד פרסום הדוח.

תרשים 4: ציוני מיצ"ב באנגלית בכיתה ח' בשנים תש"ע-תשע"ח (2009-2018)

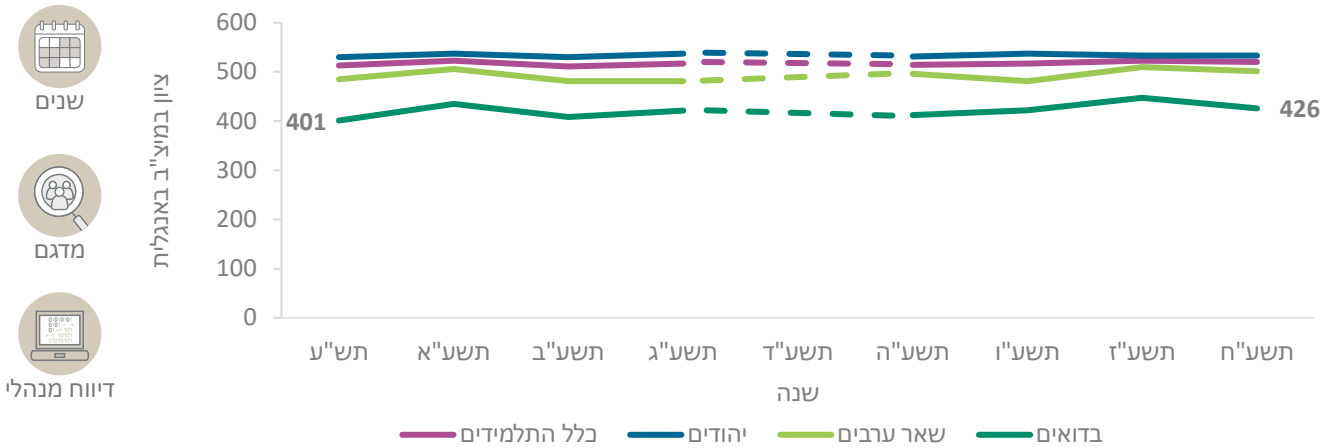

מקור: ראמ"ה.

הערות:

- בדואים: N=352-1,419.
- בדואים הם תלמידים מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום. שאר ערבים לא כוללים דרוזים ומוסלמים ממזרח ירושלים, יהודים לא כוללים חרדים.
- בשנת תשע"ד (2013/14) לא נערכו מבחני מיצ"ב.
- לא היו נתונים משנת תשע"ט (2018/19) במועד פרסום הדוח.

תרשים 5: ציוני מיצ"ב באנגלית בכיתה ח' בשנים תשע"ז-תשע"ח (2016/17) בממוצע בחלוקה לפי מין

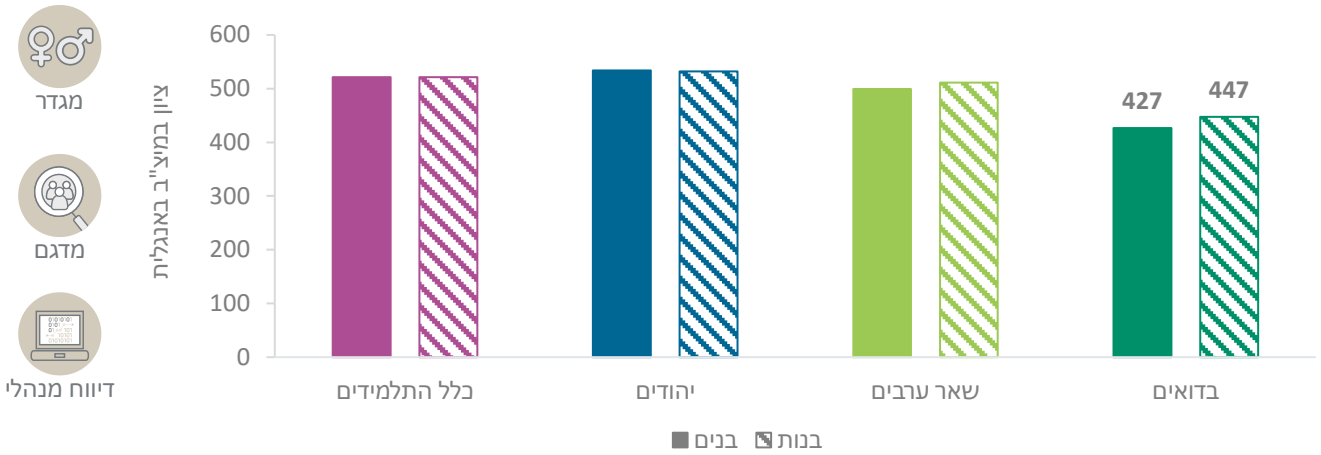

מקור: ראמ"ה.

הערות:

- בדואים: בנים N=3,970, בנות N=4,503.
- בדואים הם תלמידים מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום. שאר ערבים לא כוללים דרוזים ומוסלמים ממזרח ירושלים, יהודים לא כוללים חרדים.
- לא היו נתונים משנת תשע"ט (2018/19) במועד פרסום הדוח.

עיקרי הממצאים:

- הישגי הבדואים במבחני המיצ"ב במתמטיקה ואנגלית נמוכים מהישגי שאר האוכלוסיות לאורך כל השנים, (בשנים תשע"ז-תשע"ח בממוצע – מתמטיקה: בדואים 459, כלל האוכלוסייה 538; אנגלית: בדואים 438, כלל האוכלוסייה 522).
- הישגי הבנות הבדואיות טובים יותר מאלה של הבנים הבדואים גם במתמטיקה וגם באנגלית. באוכלוסייה הערבית יש פער בין בנים לבנות לטובת הבנות, אך לא באוכלוסייה היהודית. הפער הגדול ביותר בין בנים לבנות קיים באוכלוסייה הבדואית (בשנים תשע"ז-תשע"ח בממוצע – מתמטיקה: פער של 27 נקודות; אנגלית: פער של 20 נקודות).

6.1.3 אחוז הלומדים בכיתה י"ב

מקור הנתונים: משרד החינוך, ומשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (להלן: משרד הרווחה).

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: המדד מציג את הלומדים בכיתה י"ב במערכת החינוך ובבתי הספר של משרד הרווחה כאחוז מתוך התלמידים שלמדו בכיתה ו' שש שנים קודם לכן. המדד משקף את היקף הנשירה ממסגרות חינוך. באופן טבעי לא תבוא לידי ביטוי במדד נשירת תלמידים אשר התרחשה לפני כיתה ו'.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

הערות וביאורים: בחדר המחקר של משרד החינוך ישנם נתונים על לומדים במשרד החינוך ובמסגרות חיצוניות ברמת הפרט החל משנת 2014. נתונים אלו עוקבים אחר כל תלמיד ותלמיד במאגר נתונים ממוחשב המתעדכן לאורך זמן. לפני שנת 2014 נתוני חדר המחקר לא כוללים מידע על מי שלמד במסגרות חיצוניות, כולל בבתי הספר המקצועיים המפוקחים על ידי משרד הרווחה. כדי לקבל תמונת מצב גם לשנים מוקדמות יותר, נאסף מידע ישירות ממשרד הרווחה לשנים 2011-2014. שילוב המידע אשר התקבל ממשרד הרווחה וממשרד החינוך, נתן אומדנים לשנים אלו, אשר על פניו, אמינים פחות מנתוני משרד החינוך לשנים המאוחרות יותר. אפשר לראות בתרשים את ההבדלים בין המקורות השונים בשנת 2014, שבה מוצגים הנתונים משני המקורות בד בבד.

תרשים 6: בנים הלומדים בכיתה י"ב בשנים 2011-2019 (באחוזים)

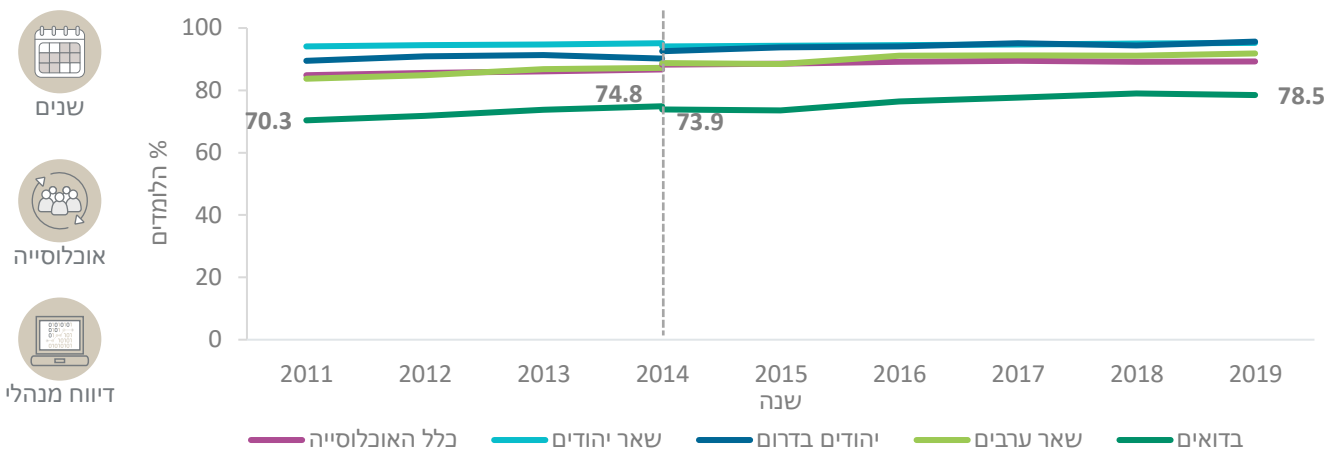

מקורות: משרד החינוך, משרד הרווחה.

הערות:

- בדואים הם תלמידים מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום. יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים מוסלמים ממזרח ירושלים. כלל האוכלוסייה כולל חרדים ומזרח ירושלים.
- בין השנים 2011-2014 התקבלו הנתונים ממשרד החינוך. בין השנים 2015-2019 התקבלו הנתונים ממשרד הרווחה.

תרשים 7: בנות הלומדות בכיתה י"ב בשנים 2011-2019 (באחוזים)

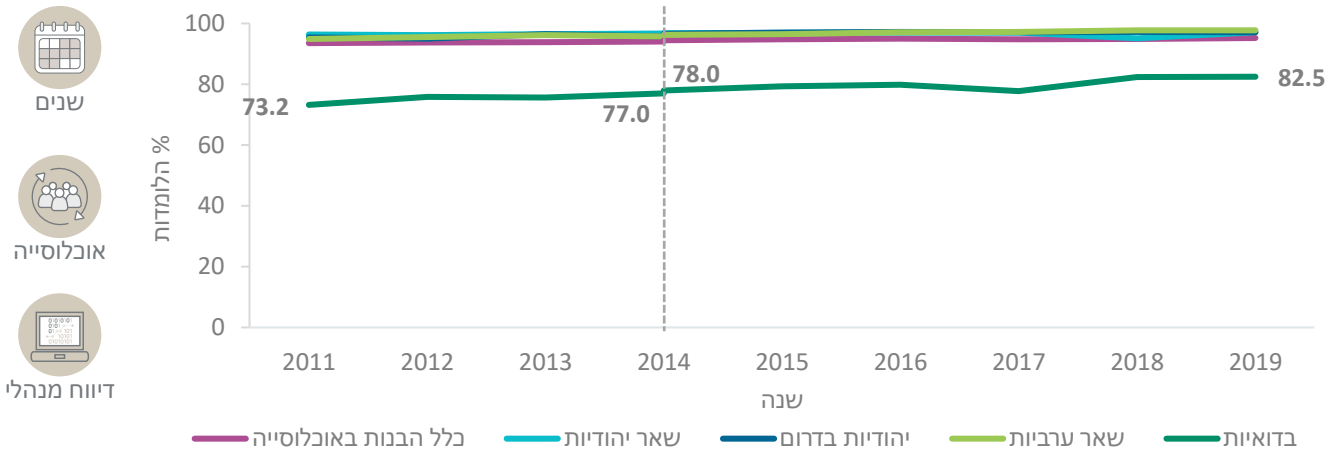

מקורות: משרד החינוך, משרד הרווחה.

הערות:

- בדואיות הן תלמידות מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום. יהודיות לא כוללות חרדיות, שאר ערביות לא כוללות את מזרח ירושלים. כלל האוכלוסייה כולל חרדים ומזרח ירושלים.
- בין השנים 2011-2014 התקבלו הנתונים ממשרד החינוך. בין השנים 2015-2019 התקבלו הנתונים ממשרד הרווחה.

עיקרי ממצאים:

- שיעור הלומדים בכיתה י"ב בקרב הבדואים (בנים ובנות) הוא הנמוך ביותר מכלל האוכלוסיות (בשנת 2019 – בדואים 80.5%, כלל האוכלוסייה 92.1%).
- שיעור הלומדות בכיתה י"ב בקרב בנות בדואיות גבוה יותר משיעור הבנים הלומדים בכיתה י"ב (בשנת 2019 – בנים 78.5%, בנות 82.5%). תמונת מצב זו דומה לכלל האוכלוסיות בארץ.
- יש מגמת עלייה בשיעור הלומדים הבדואים לאורך השנים בקרב הבנים והבנות (פי 1.11).

6.1.4 אחוז הזכאים לבגרות העומדת בתנאי הסף לקבלה לאוניברסיטאות

מקור הנתונים: זכאים לתעודת בגרות – משרד החינוך; גודל השנתון – הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: אחוז הזכאים לבגרות העומדת בתנאי הסף לקבלה לאוניברסיטאות (מחייבת לפחות 4 יחידות באנגלית ומקצוע אחד ברמת 5 יחידות) על פי גודל שנתון בני 17.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

הערות וביאורים: מכיוון שמושקעים מאמצים רבים במסגרת תוכנית החומש להעלאת שיעור הזכאים לבגרות בקרב האוכלוסייה הבדואית ולהעלאת שיעור הלומדים בהשכלה גבוהה, נקבע מדד שישקף את אחוז הזכאים לבגרות העומדת בתנאי הסף לקבלה לאוניברסיטאות. המדד נקבע על פי גודל שנתון בני 17 ולא ביחס למספר התלמידים בכיתות י"ב. זאת כדי לתת תמונה בנוגע לכלל השנתון, כולל תלמידים אשר נשרו ממערכת החינוך.

תרשים 8: שיעור הזכאים לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטאות בשנים 2019-2010 (באחוזים)

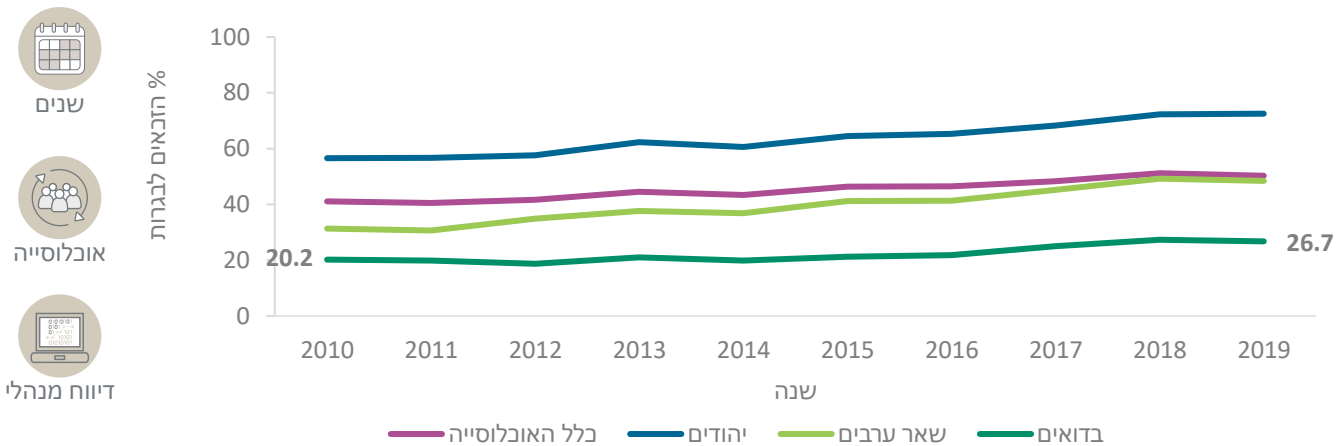

מקורות: גודל השנתון – לפי אומדני אוכלוסייה של הלמ"ס לתחילת השנה; שנתון הבדואים וערביי מזרח ירושלים (לצורך החסרתו) חושב כקבוצת בני 15-19 חלקי 5 (על שאר הקבוצות יש נתוני שנתון בודד); מספר תלמידי י"ב הזכאים לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטה – לפי קובצי בגרויות של משרד החינוך, בעיבוד מכון ברוקדייל; גודל שנתון החרדים בגיל 17 נלקח ממצגות "נתוני בחינות הבגרות" של משרד החינוך משנים שונות (בשנים 2017-2015 מתחזית אוכלוסייה חרדית של הלמ"ס); התפלגות תלמידים חרדים לפי מגדר חושבה על בסיס התפלגות כלל היהודים בגיל 17.

הערות:

- בדואים הם תלמידים מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום; יהודים לא כוללים חרדים; שאר ערבים לא כוללים מוסלמים ממזרח ירושלים; כלל האוכלוסייה כולל חרדים ומזרח ירושלים.
- בחישובים נכללים רק בתי ספר המגישים לבגרות.

תרשים 9: שיעור הבנים הזכאים לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטאות בשנים 2019-2010 (באחוזים)

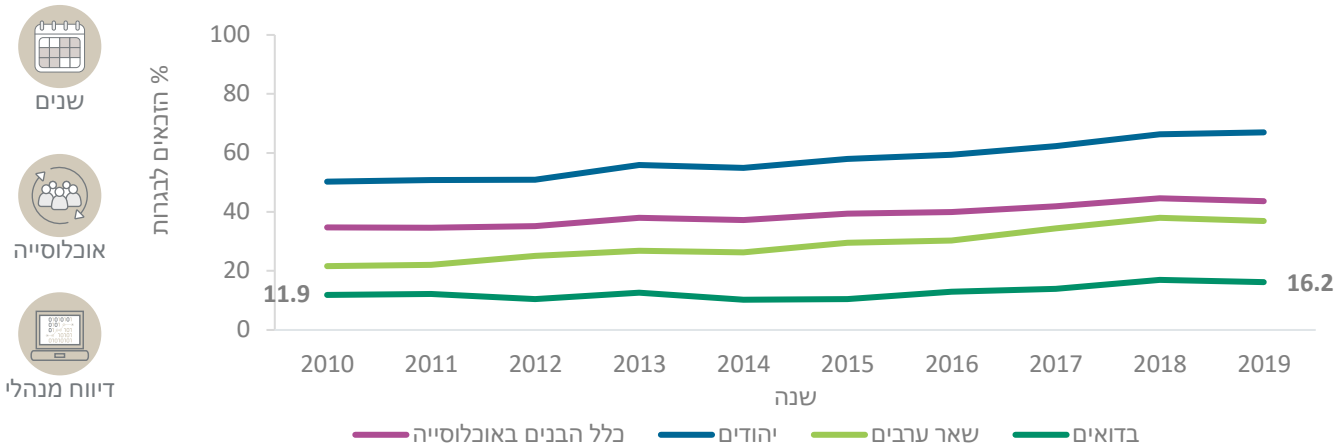

מקורות: גודל השנתון – לפי אומדני אוכלוסייה של הלמ"ס לתחילת השנה; שנתון הבדואים וערביי מזרח ירושלים (לצורך החסרתו) חושב כקבוצת בני 15-19 חלקי 5 (על שאר הקבוצות יש נתוני שנתון בודד); מספר תלמידי י"ב הזכאים לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטה – לפי קובצי בגרויות של משרד החינוך, בעיבוד מכון ברוקדייל; גודל שנתון החרדים בגיל 17 נלקח ממצגות "נתוני בחינות הבגרות" של משרד החינוך משנים שונות (בשנים 2015-2017 מתחזית אוכלוסייה חרדית של הלמ"ס).

הערות: בדואים הם תלמידים מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום; יהודים לא כוללים חרדים; שאר ערבים לא כוללים מוסלמים ממזרח ירושלים; כלל הבנים באוכלוסייה כולל חרדים ובנים ממזרח ירושלים; בחישובים נכללים רק בתי ספר המגישים לבגרות.

תרשים 10: שיעור הבנות הזכאיות לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטאות בשנים 2019-2010 (באחוזים)

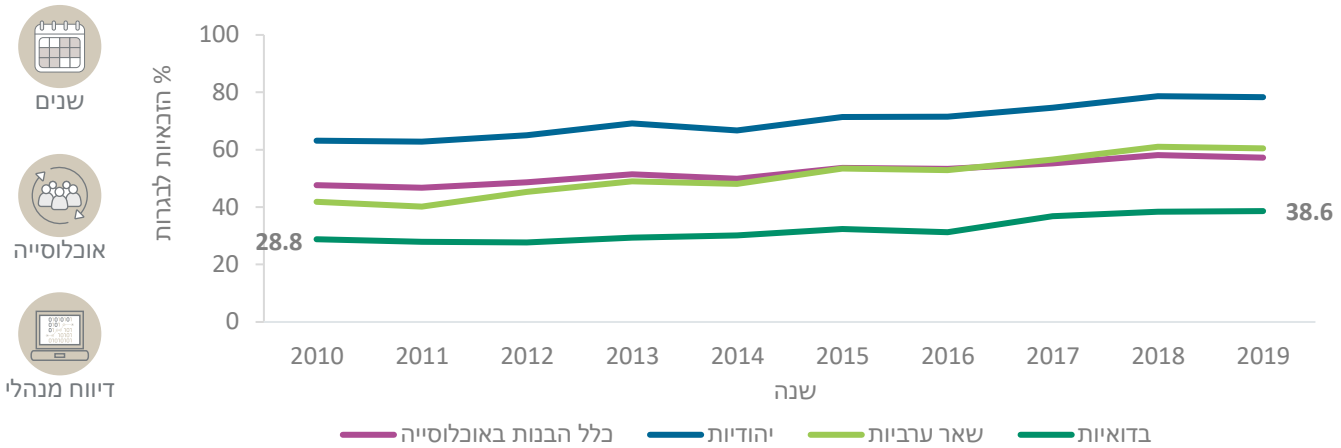

מקורות: גודל השנתון – לפי אומדני אוכלוסייה של הלמ"ס לתחילת השנה; שנתון הבדואים וערביי מזרח ירושלים (לצורך החסרתו) חושב כקבוצת בני 15-19 חלקי 5 (על שאר הקבוצות יש נתוני שנתון בודד); מספר תלמידי י"ב הזכאים לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטה – לפי קובצי בגרויות של משרד החינוך, בעיבוד מכון ברוקדייל; גודל שנתון החרדים בגיל 17 נלקח ממצגות "נתוני בחינות הבגרות" של משרד החינוך משנים שונות (בשנים 2015-2017 מתחזית אוכלוסייה חרדית של הלמ"ס); התפלגות תלמידים חרדים לפי מגדר חושבה על בסיס התפלגות כלל היהודים בגיל 17.

הערות: בדואיות הן תלמידות מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום; יהודיות לא כוללות חרדיות; שאר ערביות לא כוללות מוסלמיות ממזרח ירושלים; כלל הבנות באוכלוסייה כולל חרדיות ובנות ממזרח ירושלים; בחישובים נכללים רק בתי ספר המגישים לבגרות.

עיקרי הממצאים:

- ישנה עלייה בשיעור הבנים והבנות מן האוכלוסייה הבדואית הזכאים לתעודת בגרות שעומדת בתנאי הסף לכניסה לאוניברסיטאות. מגמה זו תואמת את המגמה של כלל האוכלוסיות במדינה.
- שיעור הזכאים לבגרות שעומדת בתנאי הסף לאוניברסיטאות באוכלוסייה הבדואית נמוך משמעותית משיעור זה באוכלוסיות הערבית והיהודית (בשנת 2019 בנים ובנות מן האוכלוסייה הבדואית יחדיו – 26.7% לעומת שאר ערבים 48.4% ויהודים 72.5%).
- בכלל האוכלוסיות שיעור הבנות הזכאיות לתעודת בגרות העומדת בתנאי הסף לכניסה לאוניברסיטאות גבוה משיעור הבנים הזכאים לתעודה זאת. הפער בין בנות לבנים באחוז הזכאים לבגרות שעומדת בתנאי הסף לכניסה לאוניברסיטאות באוכלוסייה הבדואית הוא הגבוה ביותר (בשנת 2019, הפער בין בנות לבנים מן האוכלוסייה הבדואית עמד על 22.4% לעומת כלל האוכלוסייה, שם הפער בין בנות לבנים עמד על 13.6%).

6.1.5 ציון הבחינה הפסיכומטרית

מקור הנתונים: המרכז הארצי לבחינות ולהערכה (מאל"ו).

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: ציון פסיכומטרי ממוצע לנבחנים בשנה קלנדרית. זיהוי הבדואים בנגב נעשה לפי נבחנים שנבחנו בשפה הערבית בדרום (אוניברסיטת בן גוריון, מכללת אחווה ואילת). הנתונים כוללים את כלל הנבחנים באותה שנה, ללא התייחסות למספר הפעמים שבהם נבחן מסוים ניגש לבחינה.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

הערות וביאורים: הבחינה הפסיכומטרית היא כיום אחד מתנאי הקבלה המרכזיים ללימודים גבוהים בישראל. התפלגות הציונים בבחינה היא התפלגות נורמלית, בעלת ממוצע של 550. (המרכז הארצי לבחינות ולהערכה [מאל"ו], 2020). ההבדלים בין מועדי הבחינה, בין נוסחי הבחינה בכל שפה ובין הנוסחים ובין עצמם, אינם משפיעים על הציון. מכאן שדרך חישוב הציונים מבטיחה שגם אם במועד מסוים רמת היכולת של הנבחנים הייתה שונה מן הממוצע, הציון של כל נבחן לא יהיה שונה מן הציון שהיה מקבל אילו נבחן בכל מועד אחר. הציונים מחושבים בשלושה שלבים: (1) חישוב ציוני גלם; (2) חישוב ציונים בכל תחומי הבחינה: חשיבה מילולית, חשיבה כמותית, אנגלית. לכל ציון גלם מותאם ציון מסולם אחיד; (3) חישוב הציונים הפסיכומטריים הכלליים (מאל"ו, 2020).

תרשים 11: ממוצע ציוני הבחינה הפסיכומטרית בין השנים 2010-2020

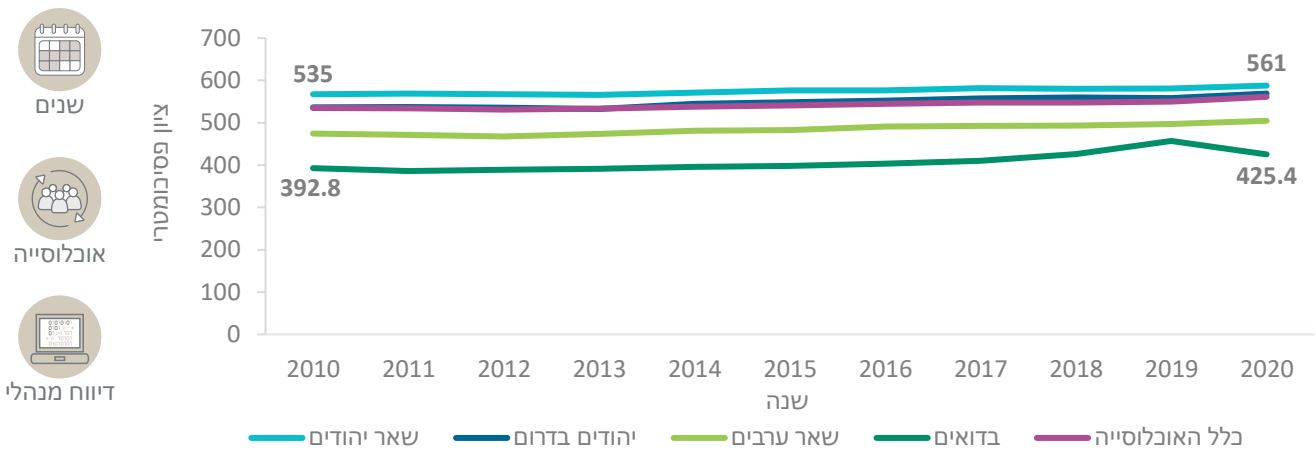

מקור: מאל"ו, שנים שונות.

הערות: זיהוי מגוון האוכלוסיות בוצע באמצעות הצלבה בין שני משתנים: שפת ההיבחנות וקמפוס ההיבחנות. בדואים: נבחנים בשפה הערבית בקמפוסים בדרום: אילת, אחווה ובן-גוריון; שאר ערבים: נבחנים בשפה הערבית שלא נבחנו בקמפוסים בדרום; יהודים בדרום: נבחנים בשפה שאינה ערבית בקמפוסים בדרום; ושאר יהודים: נבחנים בשפה שאינה ערבית שלא נבחנו בקמפוסים בדרום.

תרשים 12: ממוצע ציוני הבחינה הפסיכומטרית בשנים 2019-2020, לפי מגדר

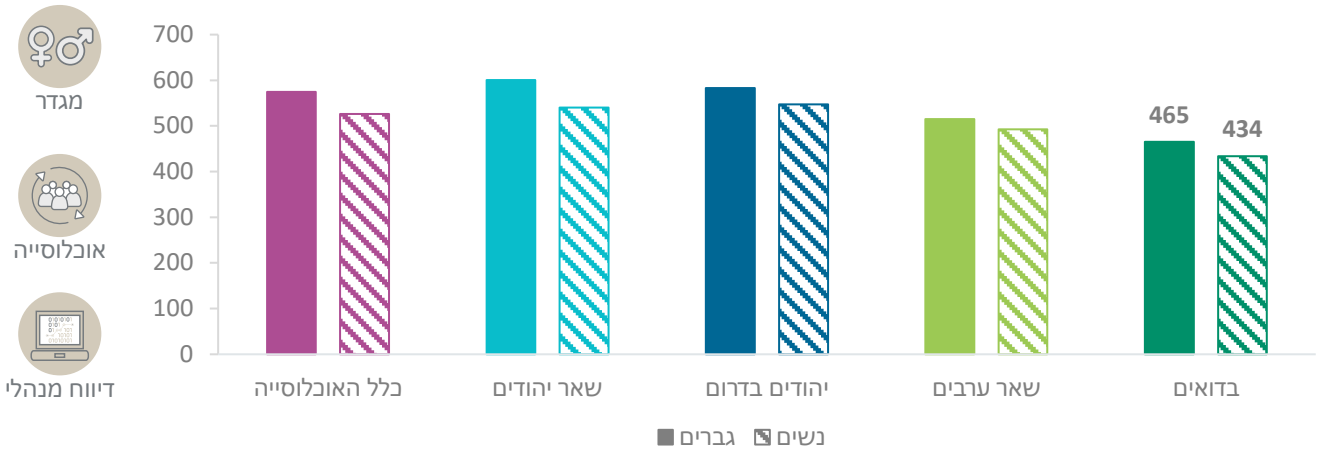

מקור: מאל"ו, 2019, 2020.

הערות: זיהוי מגוון האוכלוסיות בוצע באמצעות הצלבה בין שני משתנים: שפת ההיבחנות וקמפוס ההיבחנות. בדואים: נבחנים בשפה הערבית בקמפוסים בדרום: אילת, אחווה ובן-גוריון; שאר ערבים: נבחנים בשפה הערבית שלא נבחנו בקמפוסים בדרום; יהודים בדרום: נבחנים בשפה שאינה ערבית בקמפוסים בדרום; ושאר יהודים: נבחנים בשפה שאינה ערבית שלא נבחנו בקמפוסים בדרום.

תרשים 13: ממוצע ציוני הבחינה הפסיכומטרית בשנים 2019-2020, לפי התחומים השונים

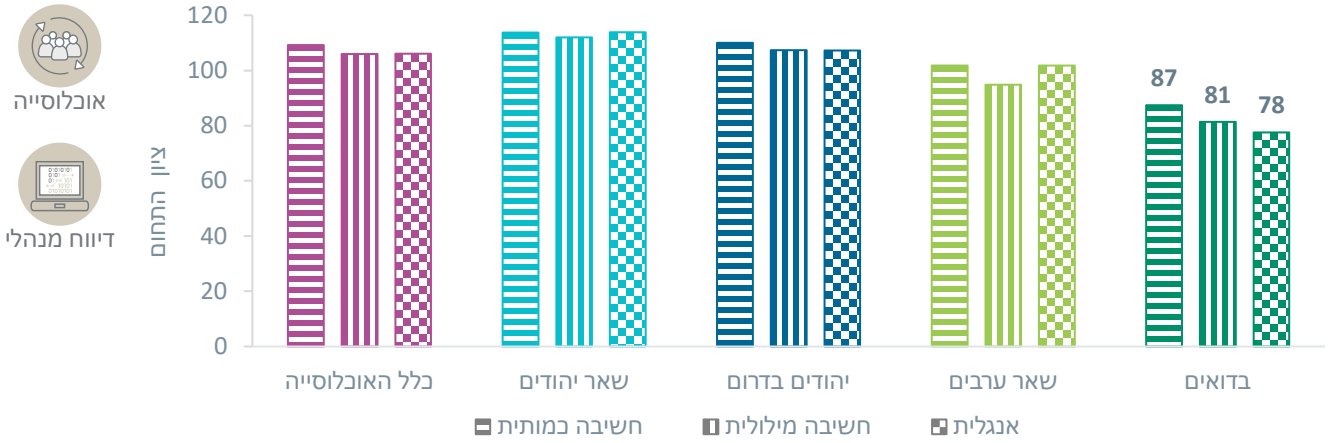

מקור: מאל"ו, 2019, 2020.

הערות: זיהוי מגוון האוכלוסיות בוצע באמצעות הצלבה בין שני משתנים: שפת ההיבחנות וקמפוס ההיבחנות. בדואים: נבחנים בשפה הערבית בקמפוסים בדרום: אילת, אחווה ובן-גוריון; שאר ערבים: נבחנים בשפה הערבית שלא נבחנו בקמפוסים בדרום; יהודים בדרום: נבחנים בשפה שאינה ערבית בקמפוסים בדרום; ושאר יהודים: נבחנים בשפה שאינה ערבית שלא נבחנו בקמפוסים בדרום.

עיקרי הממצאים:

- ציון הבחינה הפסיכומטרית הממוצע של האוכלוסייה הבדואית נמוך מציון כלל האוכלוסיות (בשנת 2020 – בדואים 425.4, כלל האוכלוסייה 561.0). ציוני הבחינה הפסיכומטרית של כלל האוכלוסיות נמצאים במגמת עלייה, בין השנים 2010 ל-2020.
- בין השנים 2019-2020 חלה ירידה בממוצע הציונים של האוכלוסייה הבדואית.
- בכלל האוכלוסיות, לגברים ציון פסיכומטרי גבוה יותר מאשר לנשים. בעוד באוכלוסייה הבדואית הפער עומד על 32.0 נקודות בממוצע בשנים 2019-2020, הפער באוכלוסייה הכללית עומד על 48.5 נקודות.
- הפער בין הציונים בתחומים השונים גדול באוכלוסייה הבדואית לעומת באוכלוסייה היהודית. הבדואים משיגים את הציונים הגבוהים ביותר בחשיבה כמותית, לאחר מכן באנגלית ולבסוף בחשיבה מילולית (בשנת 2020 – חשיבה כמותית 91.6, חשיבה מילולית 83.4, אנגלית 84.4 בקרב הבדואים לעומת 115.4 בחשיבה כמותית, 116.6 בחשיבה מילולית ו-115.1 באנגלית בקרב האוכלוסייה היהודית).

6.1.6 ציון יע"ל (בחינת ידע בעברית)

מקור הנתונים: המרכז הארצי לבחינות ולהערכה.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: ציון יע"ל ממוצע לנבחנים בשנה קלנדרית.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

הערות וביאורים: מחקרים מראים כי אחד החסמים להשתלבות של האוכלוסייה הערבית בשוק העבודה הוא ידיעת השפה העברית והשליטה בה (אלמגור-לוטן, 2009). בחינת יע"ל נועדה לבחון את רמת השליטה בשפה העברית. חלק ממוסדות הלימוד דורשים ציון סף מסוים בבחינת יע"ל כתנאי קבלה ללימודים, כאשר לכל מוסד לימוד יש מדיניות אחרת בנוגע לשימוש בציוני הבחינה. כמו כן הציון בבחינה משמש חלק מן המוסדות כדי לקבוע אם התלמידים יחויבו בלימודי עברית. זיהוי הבדואים בנגב נעשה לפי נבחנים שנבחנו בשפה הערבית בדרום (אוניברסיטת בן גוריון, מכללת אחווה ואילת) וניגשו לבחינה הפסיכומטרית פעם אחת לפחות, היות שזוהי הדרך היחידה בנמצא לזהות לאיזה מגזר שפה הם משתייכים. גם כאן, הנתונים כוללים את כלל הנבחנים באותה שנה, ללא כל התייחסות למספר הפעמים שבה נבחן מסוים ניגש לבחינה.

תרשים 14: ממוצע ציוני יע"ל בין השנים 2010-2020

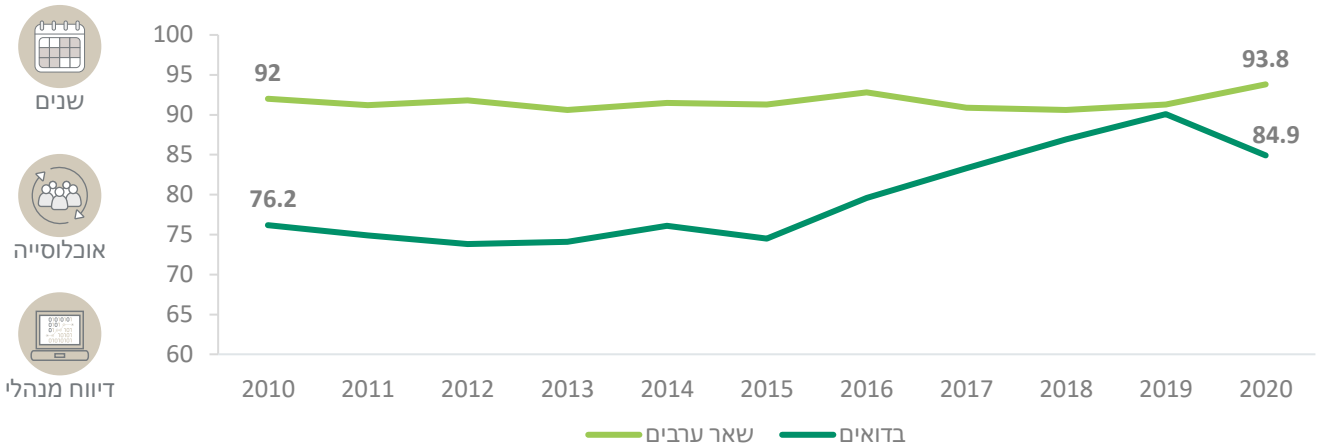

מקור: מאל"ו, שנים שונות.

הערות:

- נכללו רק נבחנים שנבחנו בזמן כלשהו בבחינה הפסיכומטרית בשפה הערבית.
- זיהוי מגוון האוכלוסיות בוצע באמצעות הצלבה בין שני משתנים: שפת ההיבחנות וקמפוס ההיבחנות. בדואים: נבחנים בשפה הערבית בקמפוסים בדרום: אילת, אחווה ובן-גוריון; שאר ערבים: נבחנים בשפה הערבית שלא נבחנו בקמפוסים בדרום.

תרשים 15: ממוצע ציוני יע"ל בשנים 2019-2020, לפי מגדר

מקור: מאל"ו, 2019, 2020

הערות:

- נכללו רק נבחנים שנבחנו בזמן כלשהו בבחינה הפסיכומטרית בשפה הערבית.
- זיהוי מגוון האוכלוסיות בוצע באמצעות הצלבה בין שני משתנים: שפת ההיבחנות וקמפוס ההיבחנות. בדואים: נבחנים בשפה הערבית בקמפוסים בדרום: אילת, אחווה ובן-גוריון; שאר ערבים: נבחנים בשפה הערבית שלא נבחנו בקמפוסים בדרום.

עיקרי הממצאים:

- משנת 2015 חלה עלייה ניכרת בציוני יע"ל של האוכלוסייה הבדואית. העלייה גרמה לסגירת הפער מול שאר האוכלוסייה הערבית בארץ (בשנת 2019 הציון הממוצע של הבדואים היה 90.1, ואילו של שאר ערביי ישראל היה 91.3). אך בשנת 2020 הפער התרחב שוב, והציון הממוצע של האוכלוסייה הבדואית עמד על 85.0, ואילו של שאר ערביי ישראל היה 94.0.
- הפער בין בנים לבנות בציון במבחן יע"ל גדול יותר באוכלוסייה הבדואית מאשר באוכלוסייה הערבית בשאר הארץ (בשנים 2019-2020 בממוצע הפער באוכלוסייה הבדואית עמד על פי 1.08, לעומת פער של פי 1.03 בקרב שאר ערביי ישראל), כאשר לבנים ציון גבוה יותר מלבנות.

6.1.7 אחוז מקבלי תארים

מקור הנתונים: הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: אחוז מקבלי תואר בוגר. מספר מקבלי תואר בוגר בישראל ומקבלי תואר ממוסד בחו"ל שבקשתם ממשרד החינוך לשקילת התואר אושרה, חלקי כלל האוכלוסייה בגילים 20-29.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

הערות וביאורים: בחרנו להתמקד במקבלי תארים לפי שנים ולא בשיעור בעלי השכלה גבוהה בכלל האוכלוסייה כדי שהמדד יהיה רגיש לשינויים אשר חלו במהלך השנים בשיעור הלומדים וכדי לצפות בשינויים שנבעו מהחלטות תוכניות החומש השונות.

תרשים 16: שיעור מקבלי תואר בוגר ביחס לאוכלוסיית בני 20-29 בשנים תשע"א-תש"פ (2009-2020) (באחוזים)

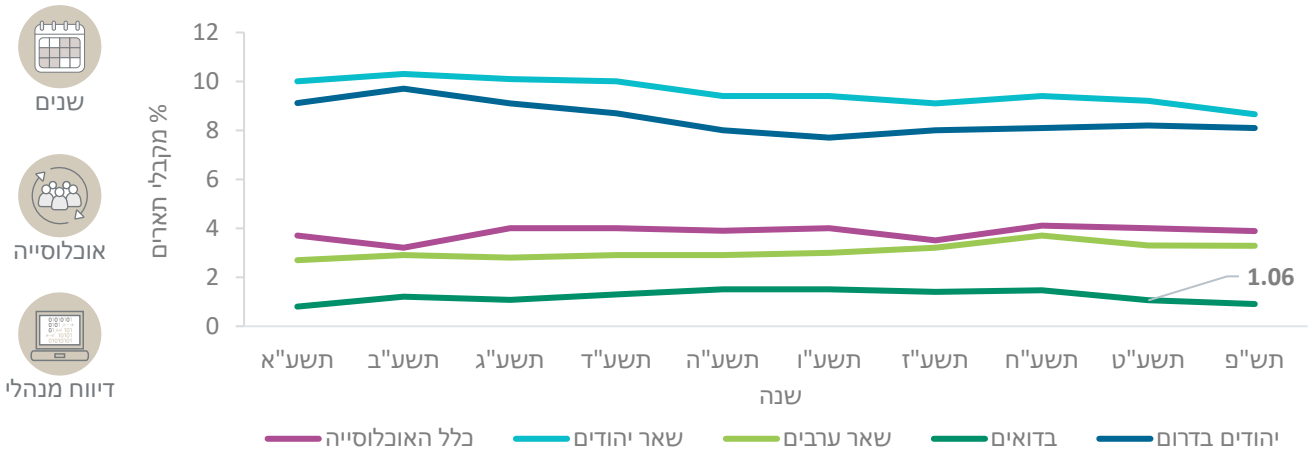

מקור: הלמ"ס, שנים שונות.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים במחוז דרום, שאר ערבים הם ערבים שגרים בשאר המחוזות לא כולל מזרח ירושלים. קבוצות היהודים לא כוללות חרדים.
- אחוז מקבלי תארים מחושב כמספר מקבלי התארים חלקי כלל האוכלוסייה בגילים 20-29.

תרשים 17: שיעור הבנים מקבלי תואר בוגר ביחס לאוכלוסיית בני 20-29 בשנים תש"ע-תש"פ (2008-2020) (באחוזים)

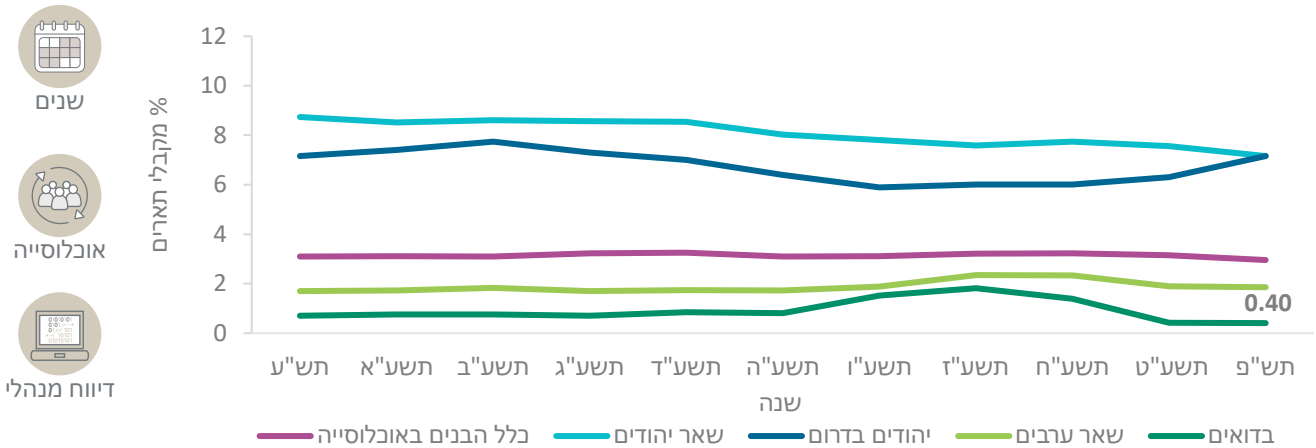

מקור: הלמ"ס, שנים שונות.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים במחוז דרום, שאר ערבים הם ערבים שגרים בשאר המחוזות לא כולל מזרח ירושלים. קבוצות היהודים לא כוללות חרדים.
- אחוז מקבלי תארים מחושב כמספר מקבלי התארים חלקי כלל האוכלוסייה בגילים 20-29.

תרשים 18: שיעור הבנות מקבלות תואר בוגר בשנים תש"ע-תש"פ (2008-2020) ביחס לבנות בנות 20-29 בכלל האוכלוסייה (באחוזים)

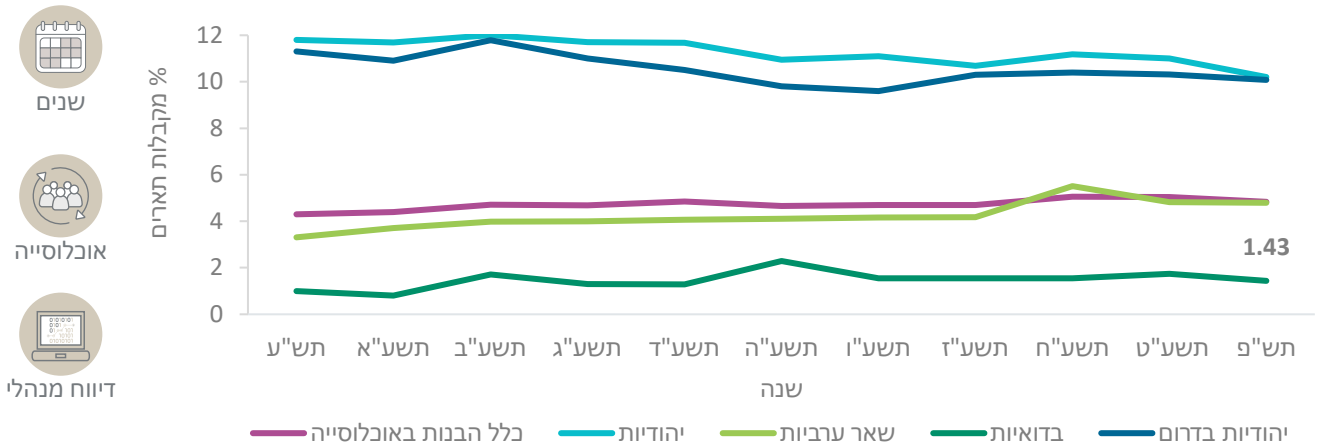

מקור: הלמ"ס, שנים שונות.

הערות:

- בדואיות הן מוסלמיות במחוז דרום, שאר ערביות הן מוסלמיות שגרות בשאר המחוזות לא כולל מזרח ירושלים. קבוצות היהודיות לא כוללות חרדיות.
- אחוז מקבלי תארים מחושב כמספר מקבלי התארים חלקי כלל האוכלוסייה בגילים 20-29.

6.1.8 גיוון בתחומי הלימוד

מקור הנתונים: הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: שיעור מקבלי התארים במגוון תחומי לימודים, ביחס לכלל מקבלי התארים.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

הערות וביאורים: חשיבות בחינת תחומי הלימוד נובעת מן השוני בתמהיל מקצועות הלימוד בקרב הבדואים לעומת שאר האוכלוסייה, כאשר בקרב הבדואים ישנו דגש במקצועות מדעי הרוח והחברה.

תרשים 19: שיעור מקבלי תארים בקרב יהודים בדרום, בתחומי לימוד שונים בשנת 2019 (באחוזים)

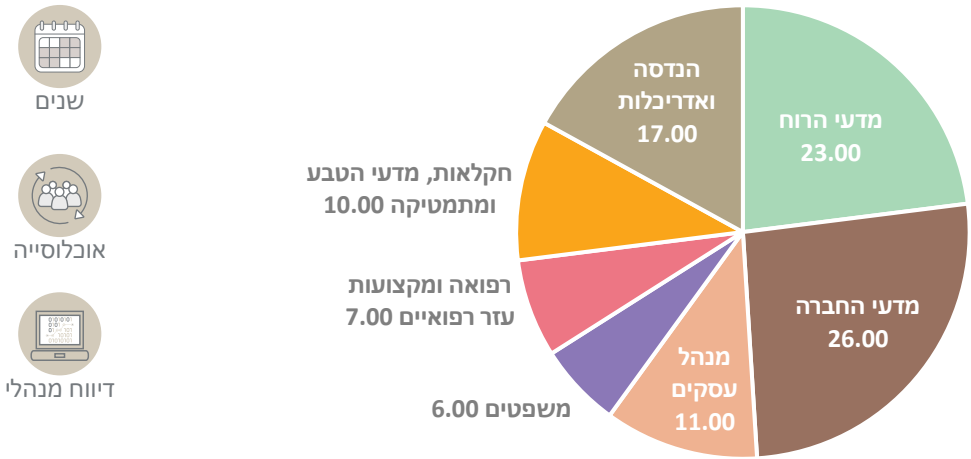

מקור: הלמ"ס, שנים שונות.

הערות:

- אוכלוסייה: מקבלי תואר ממוסד ישראלי בישראל וכן מקבלי תואר ממוסד בחו"ל שבקשתם ממשרד החינוך לשקילת התואר אושרה.
- בדואים הם מוסלמים במחוז דרום, שאר ערבים הם ערבים שגרים בשאר המחוזות לא כולל מזרח ירושלים. קבוצות היהודים לא כוללות חרדים.
- אחוז מקבלי תארים מחושב כמספר מקבלי התארים חלקי כלל מקבלי התארים באותה קבוצת אוכלוסייה.
- משיקולים של נוחות הצגה, צורפו לימודי חקלאות למדעי הטבע, ורפואה למקצועות עזר רפואיים. שיעור הלומדים במקצועות אלו עמד על פחות מ-1%.

תרשים 20: שיעור מקבלי תארים בקרב בדואים, בתחומי לימוד שונים בשנת 2019 (באחוזים)

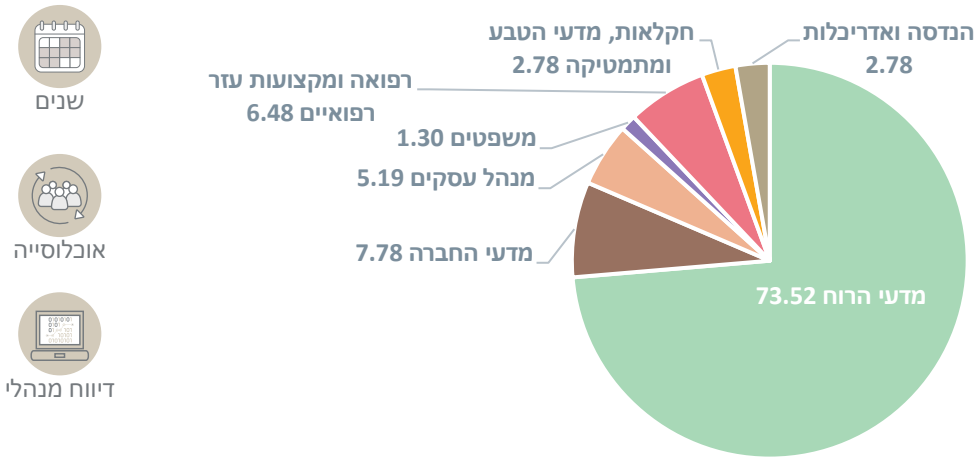

מקור: הלמ"ס, שנים שונות.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים במחוז דרום, שאר ערבים הם ערבים שגרים בשאר המחוזות לא כולל מזרח ירושלים. קבוצות היהודים לא כוללות חרדים.
- אחוז מקבלי תארים מחושב כמספר מקבלי התארים חלקי כלל מקבלי התארים באותה קבוצת אוכלוסייה.
- משיקולים של נוחות הצגה, צורפו לימודי חקלאות למדעי הטבע, ורפואה למקצועות עזר רפואיים. שיעור הלומדים במקצועות אלו עמד על פחות מ-1%.

תרשים 21: שיעור מקבלי תארים בתחומים: רפואה, הנדסה ומדעי הטבע, מכלל מקבלי התארים בין השנים 2020-2010 (באחוזים)

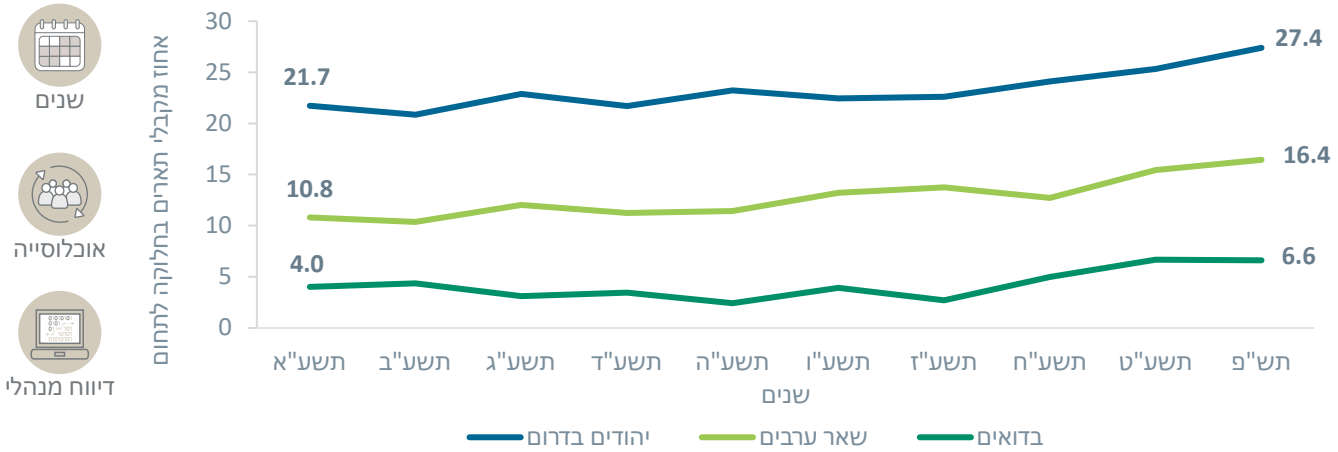

מקור: הלמ"ס, שנים שונות.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים במחוז דרום, שאר ערבים הם ערבים שגרים בשאר המחוזות לא כולל מזרח ירושלים. קבוצות היהודים לא כוללות חרדים.
- אחוז מקבלי תארים מחושב כמספר מקבלי התארים חלקי כלל האוכלוסייה בגילים 20-29.

עיקרי הממצאים:

- שיעור מקבלי תארים בקרב הבדואים הוא הנמוך ביותר ביחס לשאר האוכלוסיות (בשנת תש"פ 6.6% ו-4.0% בשנת תשע"א)
- בקרב כל האוכלוסיות, שיעור הבנות שמקבלות תארים גבוה יותר משיעור הבנים שמקבלים תארים (בשנת תש"פ אחוז הבנים הבדואים שקיבלו תארים עמד על 0.4% לעומת 1.4% מן הבנות).
- יש פער ניכר בין אחוז הבנות הבדואיות שמקבלות תארים ובין אחוז הבנות בשאר האוכלוסיות (בשנת תשע"ט 1.7% ו-5% בהתאמה).
- שיעור הבדואים המקבלים תארים בתחומי רפואה, הנדסה ומדעי הטבע הוא הנמוך ביותר ביחס לשאר האוכלוסיות, ועומד על 6.6% בשנת תש"פ לעומת 16.4% בקרב שאר הערבים ו-27.4% בקרב היהודים בדרום. יש לציין שבדומה לשאר אוכלוסיות ההשוואה, חלה עלייה בקרב הבדואים מ-4.0% ל-6.6% בשיעור מקבלי התארים במקצועות אלו.
- בקרב הבדואים אחוז הסטודנטים שמקבלים תארים בתחום מדעי הרוח גבוה יחסית ועומד על 73.5% לעומת 23.0% בקרב יהודים בדרום.

6.2 תעסוקה

6.2.1 רקע

ישנם פערים גדולים בתחום התעסוקה בין האוכלוסייה הבדואית לכלל האוכלוסייה במדינה, הן מבחינת שיעור התעסוקה הן מבחינת השכר. לדבר השפעות ברורות על מצבה הכלכלי של האוכלוסייה הבדואית, במיוחד בהתחשב במשפחות הגדולות ובחלקם הגבוה של הילדים מכלל האוכלוסייה. ההשתלבות בשוק העבודה היא אחד הצירים החשובים לפיתוח האוכלוסייה הבדואית ושילובה בכלכלה הישראלית.

משרדי ממשלה אחדים מפעילים תוכניות ייחודיות לשילוב האוכלוסייה הבדואית בתעסוקה (קידום היוזמות והעסקים בקרב הבדואים; תמרוץ העסקת עובדים באמצעות השתתפות בשכרם; עידוד תעשיינים מקומיים ותמיכה בהם; תוכניות ייחודיות בתחום ההכוון התעסוקתי והכשרה ללימודי עברית תעסוקתית [מרכזי ריאן]; ותוכניות ייחודיות לשילוב בלימודי הנדסאות [תוכנית אשב"ל]). כדי לעמוד על ההתפתחויות בתחום לאורך זמן בקרב האוכלוסייה הבדואית יוצגו שלושה מדדים: שיעור התעסוקה, ממוצע שכר השכירים ושיעור המשתכרים עד שכר מינימום.

6.2.2 שיעור התעסוקה

מקור הנתונים: סקר כוח אדם, הלמ"ס.

תדירות הפרסום: נתוני הסקר החלקיים מתפרסמים כל חודש. נתונים מלאים שמהם אפשר להפיק מידע על האוכלוסייה הבדואית בנגב מתפרסמים פעם בשנה.

הגדרה: מספר המועסקים לפי הסקר חלקי כלל האוכלוסייה בגילים 25-54. מועסק נחשב מי שעבד לפחות שעה אחת בשבוע שקדם לדגימתו בסקר כוח אדם.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

הערות וביאורים: בהצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010-2020 הגדירה הממשלה יעד לפיו שיעור התעסוקה בקרב גברים מאוכלוסיית המיעוטים בגילים שבין 25 ל-64 יעמוד על 78% בשנת 2020, ואילו שיעור התעסוקה בקרב גברים בגילים שבין 20 ל-24 יעמוד על 65%. בנוגע לנשים, הגדירה הממשלה כי שיעור התעסוקה בקרב נשים מאוכלוסיית המיעוטים בגילים שבין 25 ל-64 יעמוד בשנת 2020 על 41% ובין הגילים 20 ל-24 על 42% (משרד ראש הממשלה, 2010).

תרשים 22: שיעור התעסוקה של גברים בגילים 25-54 בשנים 2010-2020 (באחוזים)

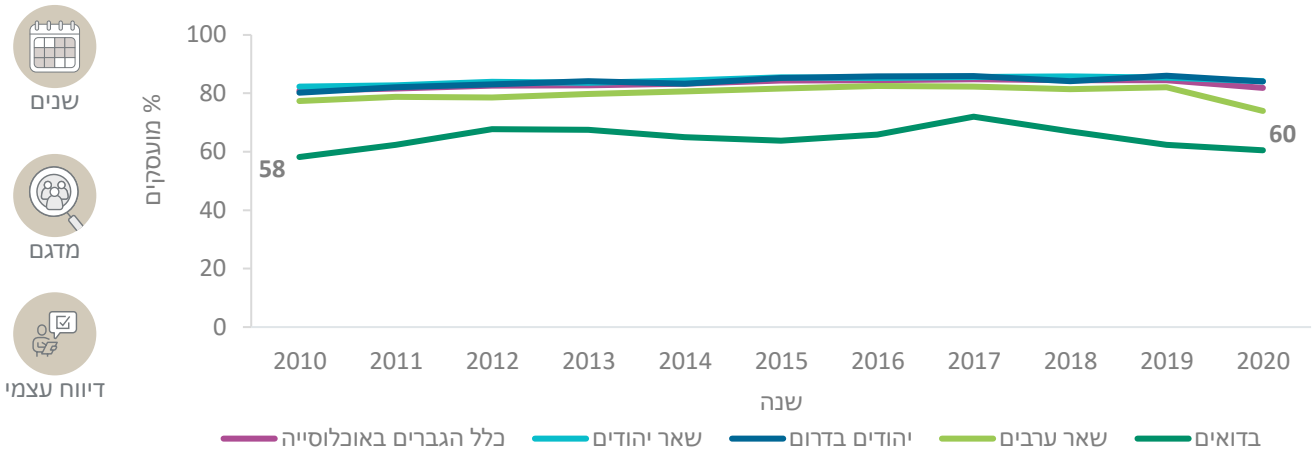

מקור: סקרי כוח אדם של הלמ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.

הערות:

- דגימת סקר כוח אדם מתבצעת רק בשמונה-עשר היישובים.
- בדואים: גברים N=379-927.
- ההבדלים הגדולים ב-N מוסברים על ידי כך שבשנת 2010-2011 סקר כוח אדם היה רבעוני, ואילו משנת 2012 חודשי.
- משנת 2012 חיילים בשירות סדיר נכנסו למניין המועסקים, לכן לצורך אחידות, גם בשנים 2010-2011 הוספנו אותם למועסקים.
- בדואים הם מוסלמים במחוז דרום.

תרשים 23: שיעור התעסוקה של נשים בגילים 25-54 בשנים 2010-2020 (באחוזים)

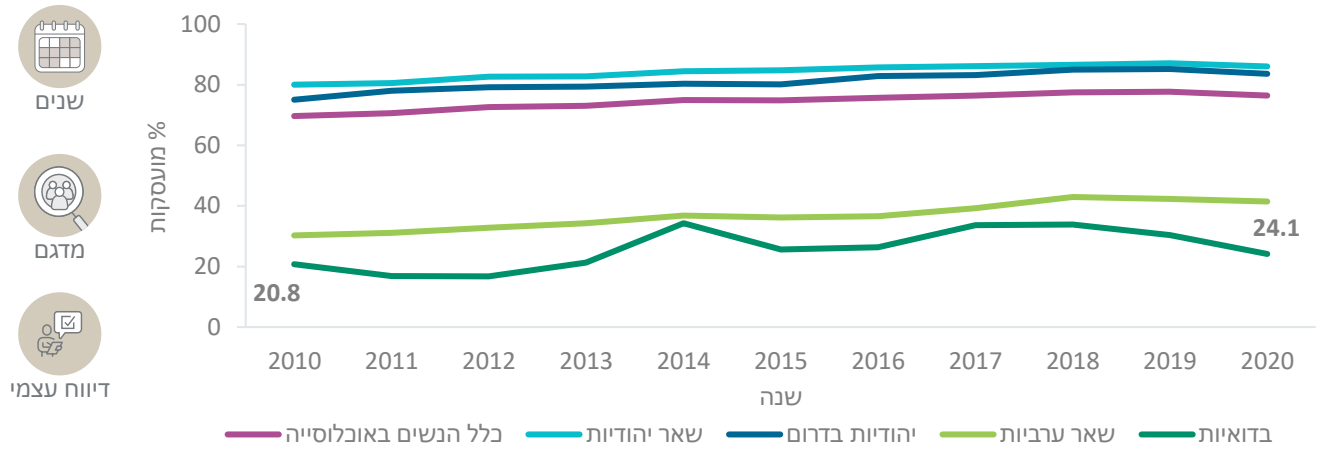

מקור: סקרי כוח אדם של הלמ"ס, בעיבוד מכון ברוקדייל.

הערות:

- דגימת סקר כוח אדם מתבצעת רק בשמונה-עשר היישובים.
- בדואיות: נשים N=412-1061.
- ההבדלים הגדולים ב-N מוסברים על ידי כך שבשנת 2010-2011 סקר כוח אדם היה רבעוני, ואילו משנת 2012 חודשי.
- משנת 2012 חיילות בשירות סדיר נכנסו למניין המועסקים, לכן לצורך אחידות גם בשנים 2010-2011 הוספנו אותן למועסקים.
- בדואיות הן מוסלמיות במחוז דרום.

עיקרי הממצאים:

- שיעור התעסוקה של הגברים הבדואים נמוך משיעור התעסוקה של הגברים משאר קבוצות האוכלוסייה (בשנת 2020 60.4%, לעומת 82.0% בהתאמה).
- שיעור התעסוקה של הנשים הבדואיות הוא הנמוך ביותר מבין שאר קבוצות הנשים באוכלוסייה. בולט הפער בין אחוז התעסוקה של הנשים הבדואיות והערביות בכלל לעומת הנשים היהודיות (בשנת 2020 עמד אחוז התעסוקה של נשים בדואיות על 24.0%, של נשים ערביות אחרות על 41.5%, ושל כלל הנשים באוכלוסייה על 76.4%).
- בין השנים 2019-2020, חלה ירידה בשיעור התעסוקה בקרב כלל אוכלוסיות ההשוואה, הירידה הגדולה ביותר נצפתה בקרב הנשים הבדואיות (כ-6 נקודות אחוז תוך שנה).

6.2.3 שכר שכירים ממוצע

מקור הנתונים: המוסד לביטוח לאומי.

תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של שנתיים.

הגדרה: שכר ממוצע לחודש עבודה בקרב שכירים מוצמד למדד המחירים לצרכן לשנת 2018.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

הערות וביאורים: חישוב השכר החודשי הממוצע איננו מבחין בין מועסקים במשרה חלקית למועסקים במשרה מלאה. ההערה חשובה במיוחד בכל הקשור לנשים, משום שיש אחוז גבוה של נשים המועסקות במשרה חלקית. מכאן שייתכן מצב שבו השכר החודשי במשרה חלקית נמוך משכר המינימום החודשי, אך שווה לשכר המינימום או אף גבוה ממנו, אם מביאים בחשבון את היקף המשרה.

תרשים 24: שכר שכירים ממוצע לגברים לחודש עבודה בשנים 2019-2010 (בש"ח)

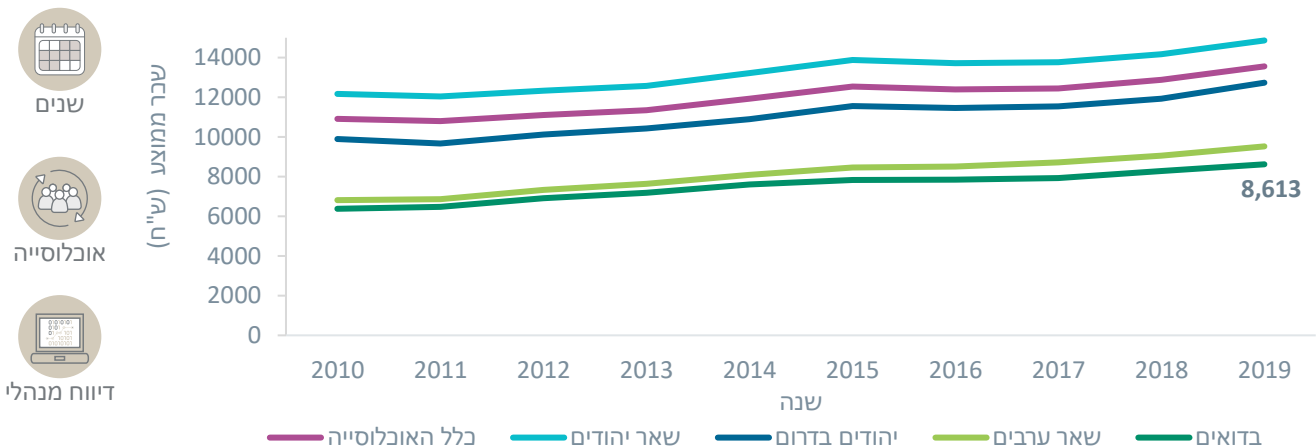

מקור: המוסד לביטוח לאומי בעיבוד מכון ברוקדייל.

הערות:

- השכר מוצמד למדד המחירים לצרכן לשנת 2010. שכר השכירים הממוצע לגברים בדואים בשנת 2018 ללא הצמדה עמד על 8,344 ש"ח.
- בדואים זוהו לפי יישוב מגורים. הקבוצות יהודים בדרום, שאר יהודים ושאר ערבים כוללות רק יישובים עם יותר מ-2,000 תושבים, בערים לא מעורבות.

תרשים 25: שכר שכירים ממוצע לנשים לחודש עבודה בשנים 2019-2010 (בש"ח)

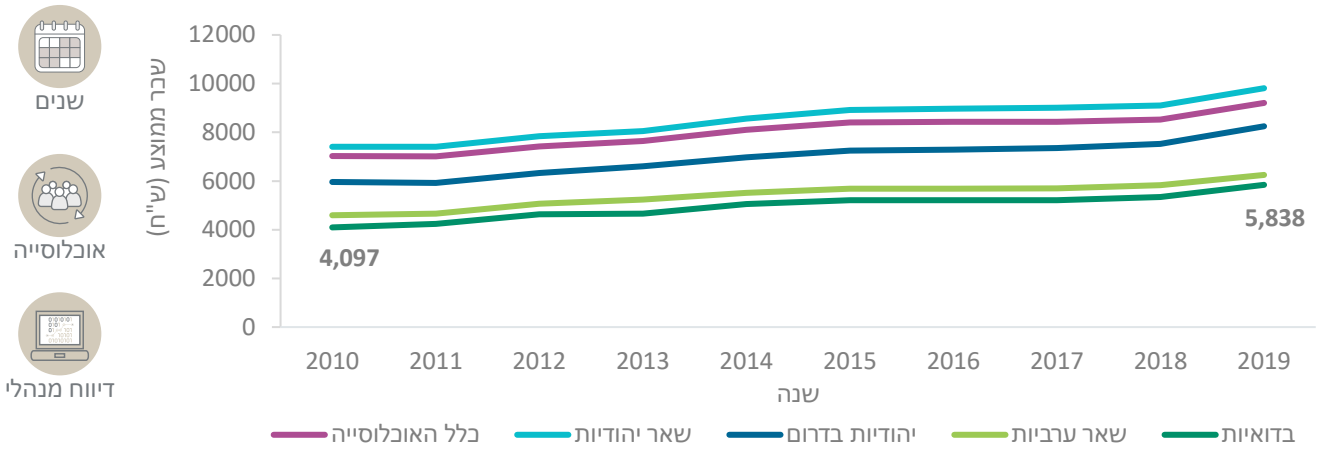

מקור: המוסד לביטוח לאומי בעיבוד מכון ברוקדייל.

הערות:

- השכר מוצמד למדד המחירים לצרכן לשנת 2018. שכר השכירים הממוצע לנשים בדואיות בשנת 2019 ללא הצמדה עמד על 5,885 ש"ח.
- בדואיות זוהו לפי יישוב מגורים. הקבוצות יהודיות בדרום, שאר יהודיות ושאר ערביות כוללות רק יישובים עם יותר מ-2,000 תושבים, בערים לא מעורבות.

עיקרי הממצאים:

- לאוכלוסייה הבדואית השכר הנמוך ביותר מכלל האוכלוסיות (בשנת 2019 שכר השכירים של הגברים הבדואים עמד על 8,613 ש"ח לעומת שכר הגברים בכלל האוכלוסייה שעמד על 13,555 ש"ח. בשנת תש"פ, עמד שכר הנשים הבדואיות על 5,838 ש"ח לעומת שכרן של הנשים מכלל האוכלוסייה שעמד על 9,809 ש"ח).
- שכר השכירים של האוכלוסייה הבדואית נמוך מן השכר הממוצע של שאר הערבים (בשנת 2019 – 8,613 ש"ח ו-9,519 ש"ח בהתאמה).
- שכר השכירים של כלל הקבוצות נמצא בעלייה מתמדת משנת 2010, בשיעורים דומים בכלל האוכלוסיות בארץ (שכר השכירים גדל משנת 2010 עד שנת 2019 פי 0.7 באוכלוסייה הכללית ופי 0.8 באוכלוסייה הבדואית).

6.2.4 שיעור השכירים המשתכרים שכר נמוך משכר המינימום

מקור הנתונים: המוסד לביטוח לאומי.

תדירות הפרסום: שנתית, בעיכוב של שנתיים.

הגדרה: שיעור השכירים המשתכרים עד שכר מינימום.

מגמה רצויה של המדד: ירידה.

הערות וביאורים: במניין המשתכרים פחות משכר המינימום נכללים גם כאלו אשר משתכרים שכר הזהה לשכר המינימום או אף יותר מכך למשרה מלאה, אך עובדים במשרה חלקית.

תרשים 26: שיעור השכירים המשתכרים שכר נמוך משכר המינימום בשנים 2019-2010 (באחוזים)

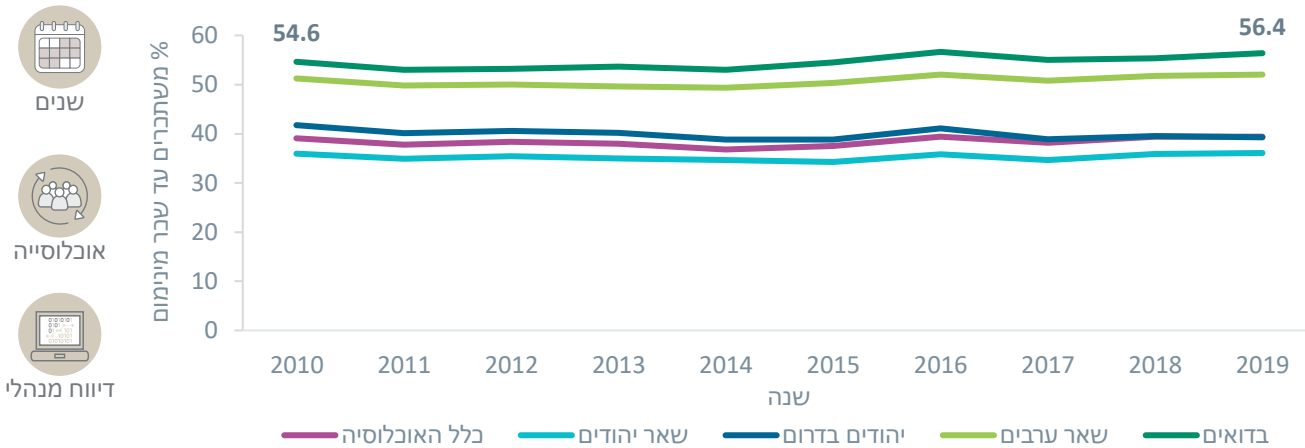

מקור: המוסד לביטוח לאומי בעיבוד מכון ברוקדייל.

הערות: בדואים זוהו לפי יישוב מגורים. הקבוצות שאר יהודים ושאר ערבים כוללות רק יישובים עם יותר מ-2,000 תושבים, בערים לא מעורבות.

עיקרי הממצאים:

- שיעור השכירים המשתכרים עד שכר מינימום בקרב הבדואים הוא הגבוה ביותר משיעור זה בכלל האוכלוסיות (בשנת 2019, 56.4% מן השכירים הבדואים השתכרו עד שכר מינימום, לעומת 39.4% מכלל האוכלוסייה).
- שיעור השכירים המשתכרים עד שכר מינימום בקרב בדואים דומה לשיעור השכירים המשתכרים עד שכר מינימום בקרב שאר האוכלוסייה הערבית, אך גבוה ממנו (בשנת 2019, 56.4% ו-52.0% בהתאמה).

6.3 בריאות

6.3.1 רקע

נדבך חשוב באיכות החיים קשור לבריאות הגופנית והנפשית לאורך החיים, מינקות עד לבגרות המאוחרת. אחד הנושאים החשובים בתחום הבריאות הוא תמותת תינוקות בכלל, ובקרב קבוצות חברתיות מוחלשות בפרט. שיעור תמותת התינוקות באוכלוסייה הבדואית הוא הגבוה ביותר לעומת שיעור זה בשאר קבוצות האוכלוסייה במדינה.

אשר למבוגרים, נתוני משרד הבריאות מראים כי האוכלוסייה הערבית, לעומת היהודית, שומרת פחות על אורח חיים בריא: התנהגויות כגון עיסוק בפעילות ספורטיבית ושמירה על תזונה נכונה (אברבוך ואבני, 2019). אפשר להניח שהמצב של הבדואים בהקשר זה אינו טוב מזה של שאר האוכלוסייה הערבית. צ'רניחובסקי ואח' (2017) מציינים כי אחת מסיבות המוות העיקריות שבהן יש פער בין יהודים לערבים היא תחלואה בסוכרת. מכיוון שכך נבחר מדד התחלואה בסוכרת כמדד משלים למדד תמותת התינוקות בתחום מדדי הבריאות.

במסגרת החלטת הממשלה 2397, משרד הבריאות מפעיל כמה תוכניות לקידום הבריאות של האוכלוסייה הבדואית, בעיקר בשני תחומים: שירותי אם וילד (תוכנית פיתוח הון אנושי לאורח חיים בריא; קורסי התפתחות הילד לאחיות; הפעלת ניידת טיפת חלב; הפעלת מגשרות בטיפות חלב) ושירותי חירום (הפעלת נקודת הזנקה של מד"א ביישוב חורה; השתלמויות לציבור לצורך הגברת יכולת המענה בעזרה ראשונה).

תחום הבריאות יתמקד בשני מדדים: תמותת תינוקות ושיעור תחלואה בסוכרת.

6.3.2 תמותת תינוקות

מקור הנתונים: הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: שיעור התינוקות שנולדו חיים ונפטרו טרם הגעתם לגיל שנה, ל-1,000 לידות חי.

סיבת מוות: הסיבה לפטירת התינוק סווגה בהתאם להגדרות ולכללים של מסמך תקינה של ארגון הבריאות העולמי – סיווג המחלות הבין-לאומי ICD-10.

מגמה רצויה של המדד: ירידה.

תרשים 27: שיעור תמותת תינוקות ל-1,000 לידות חי בשנים 2019-2010 (במספרים)

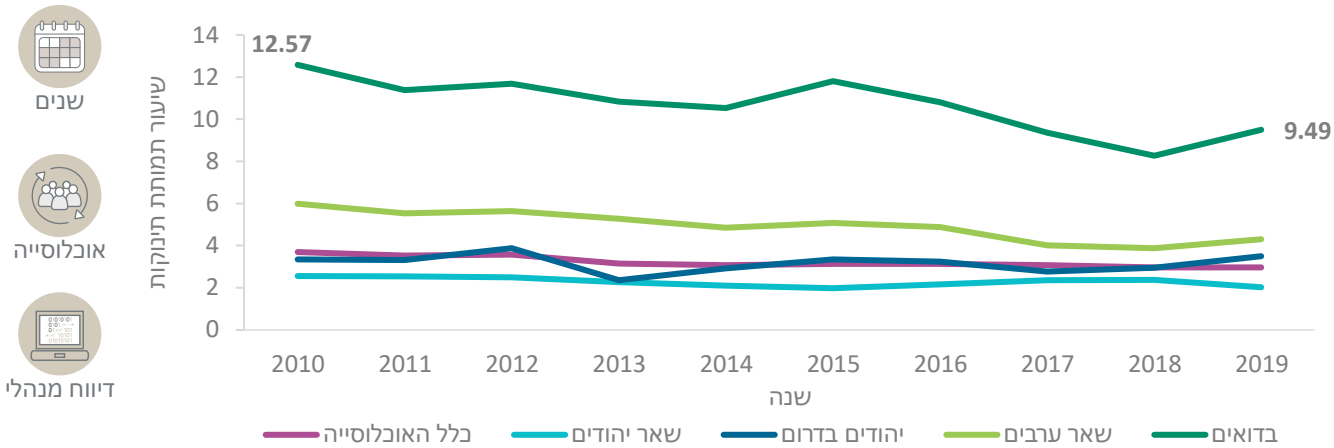

מקור: הלמ"ס, שנים שונות.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים במחוז דרום, שאר ערבים הם מוסלמים בשאר המחוזות בארץ כולל מזרח ירושלים.

תרשים 28: שיעור תמותת תינוקות ל-1,000 לידות חי, לפי סיבות המוות בשנים 2017-2019 בממוצע (במספרים)

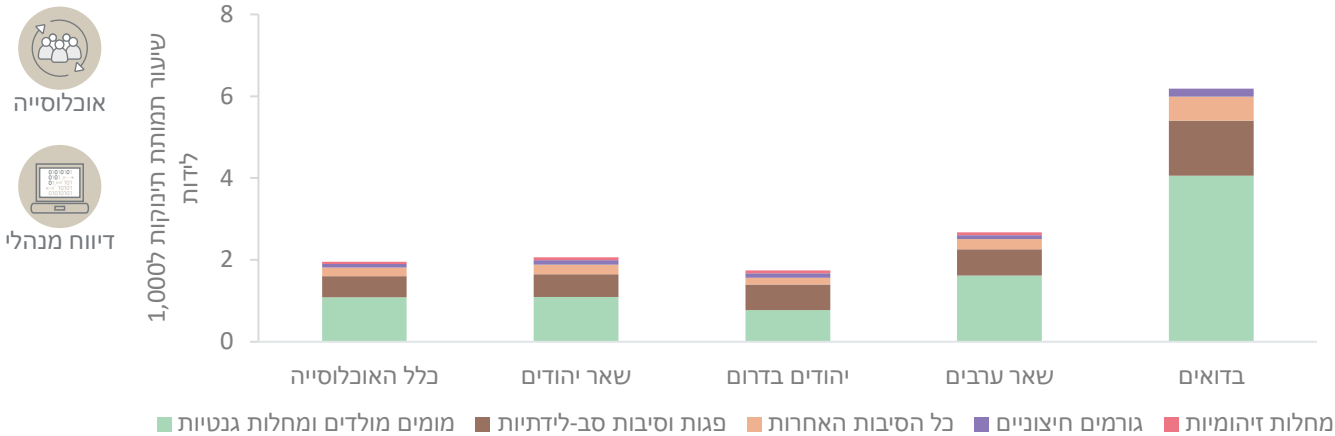

מקור: הלמ"ס, 2015-2019.

הערות:

- עמדו לרשותנו נתונים על סיבות מוות רק עד שנת 2019.
- בדואים הם מוסלמים במחוז דרום, שאר ערבים הם מוסלמים בשאר המחוזות בארץ כולל מזרח ירושלים.
- כל הסיבות האחרות: כולל מוות בעריסה, סיבה לא ידועה וסיבות נוספות בשכיחות נמוכה.

תרשים 29: סיבות המוות מכלל תמותת התינוקות בשנים 2017-2019 (באחוזים)

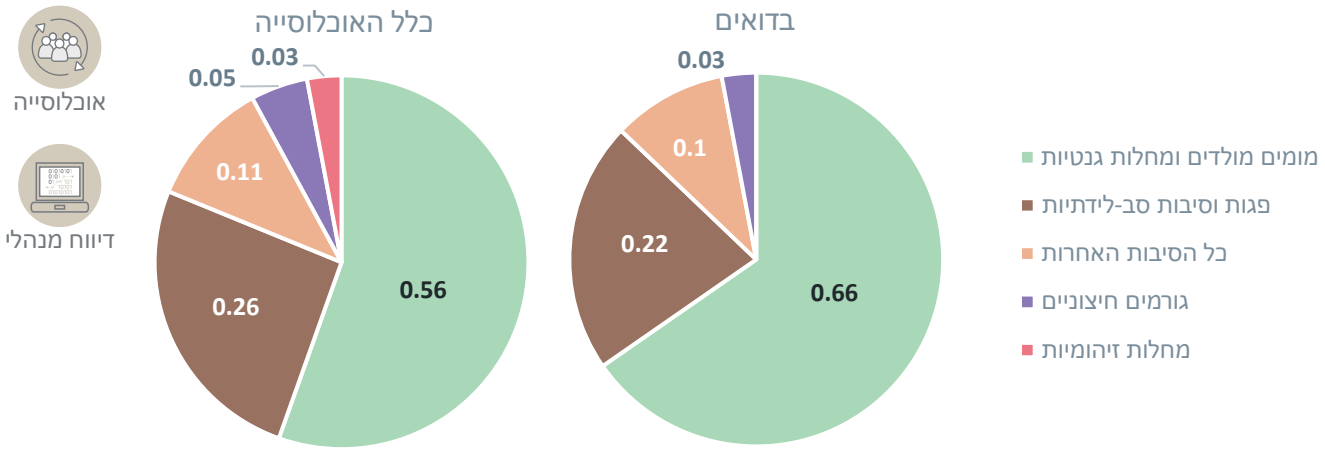

מקור: הלמ"ס, 2017-2019.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים במחוז דרום.
- כל הסיבות האחרות: כולל מוות בעריסה, סיבה לא ידועה וסיבות נוספות בשכיחות נמוכה.

עיקרי הממצאים:

- נצפתה מגמת ירידה בשיעור תמותת התינוקות באוכלוסייה הבדואית בנגב עד לשנת 2018. בשנת 2019, שוב נצפתה מגמת עלייה.
- שיעור תמותת התינוקות באוכלוסייה הבדואית בשנת 2019 היה גבוה פי 3.2 משיעור זה בכלל האוכלוסייה (9.5 באוכלוסייה הבדואית לעומת 3.0 בכלל האוכלוסייה).
- בדומה לכלל האוכלוסייה סיבת המוות העיקרית בתמותת תינוקות בדואים היא מומים מולדים ומחלות גנטיות (בשנים 2017-2019 – בדואים: מומים מולדים ומחלות גנטיות 4% בממוצע, פגות וסיבות סב-לידתיות 1.34 בממוצע; כלל האוכלוסייה: מומים מולדים ומחלות גנטיות 1.1% בממוצע, פגות וסיבות סב-לידתיות 0.5% בממוצע).

6.3.3 תחלואה בסוכרת

מקור הנתונים: משרד הבריאות.

תדירות הפרסום: אין תדירות קבועה. מספר חולים בסוכרת: נתוני משרד הבריאות – פרסום לא סדיר.

הגדרה: מספר החולים בסוכרת חלקי כלל האוכלוסייה, לפי גילים שונים.

מגמה רצויה של המדד: ירידה.

הערות וביאורים: הוחלט להשתמש במדד זה בגין השכיחות הגבוהה של סוכרת בקרב האוכלוסייה הערבית בכלל, ובקרב הנשים הערביות בפרט. שיקול נוסף הוא שהמחלה קשורה להתנהגויות שנחשבות לא בריאותיות וניתנות לשינוי.

תרשים 30: שיעור הנשים החולות בסוכרת בגילים 65-74 מכלל אוכלוסיית הנשים באותם הגילים בשנים 2012-2019 (באחוזים)

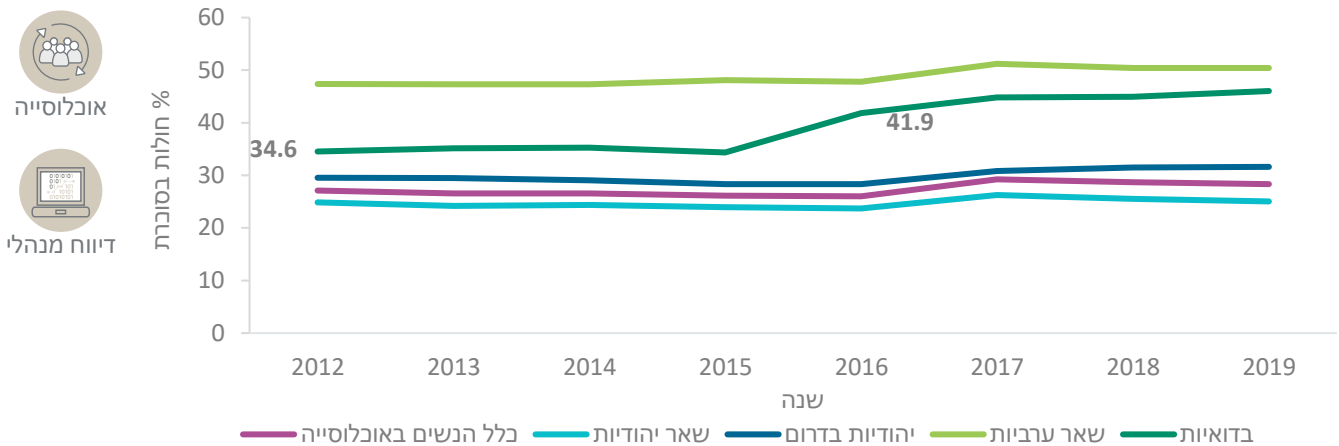

מקורות: מספר חולות בסוכרת – מרשם הסוכרת במשרד הבריאות, גודל אוכלוסייה – הלמ"ס בעיבוד מכון ברוקדייל.

הערה: הקבוצות בדואיות, שאר יהודיות, יהודיות בדרום ושאר ערביות לא כוללות ערים מעורבות.

תרשים 31: שיעור הגברים החולים בסוכרת בגילים 65-74 מכלל אוכלוסיית הגברים באותם הגילים בשנים 2012-2019

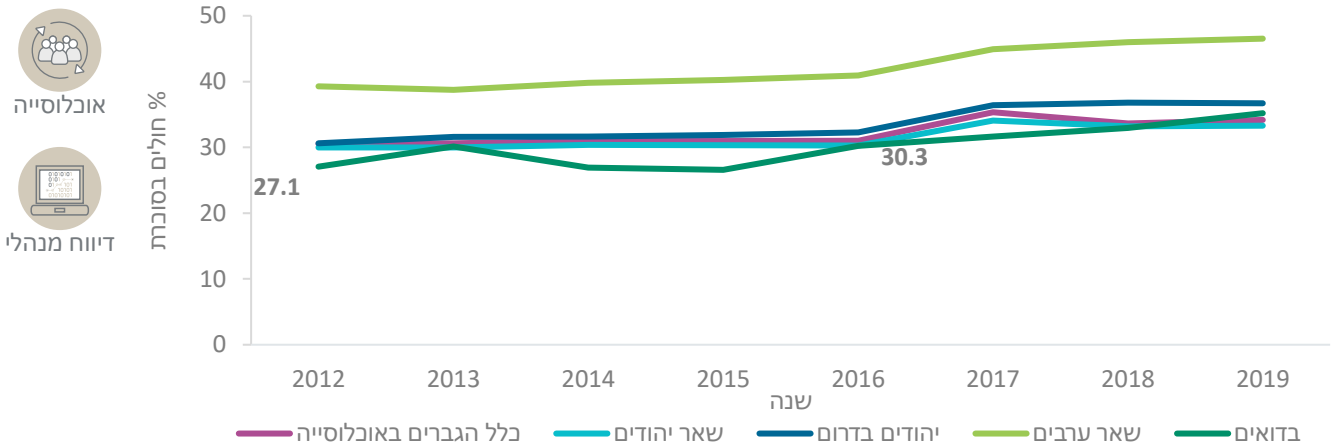

מקורות: מספר חולים בסוכרת – מרשם הסוכרת במשרד הבריאות, גודל אוכלוסייה – הלמ"ס בעיבוד מכון ברוקדייל.

הערה: הקבוצות בדואים, שאר יהודים, יהודים בדרום ושאר ערבים לא כוללות ערים מעורבות.

תרשים 32: שיעור הגברים החולים בסוכרת ביחס לגודל האוכלוסייה, בחלוקה לקבוצות גיל בשנת 2019 (באחוזים)

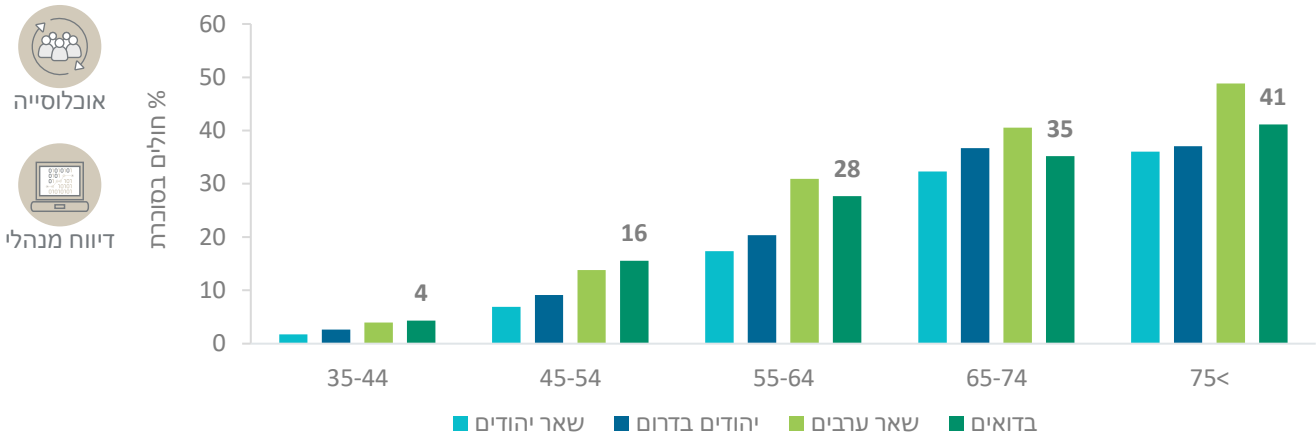

מקורות: מספר חולים בסוכרת – מרשם הסוכרת במשרד הבריאות.

הערה: זיהוי האוכלוסיות, כולל של הבדואים, נעשה לפי מקומות יישוב. הקבוצות בדואים, שאר יהודים, יהודים בדרום ושאר ערבים לא כוללות ערים מעורבות.

תרשים 33: שיעור הנשים החולות בסוכרת ביחס לגודל האוכלוסייה, בחלוקה לקבוצות גיל בשנת 2019 (באחוזים)

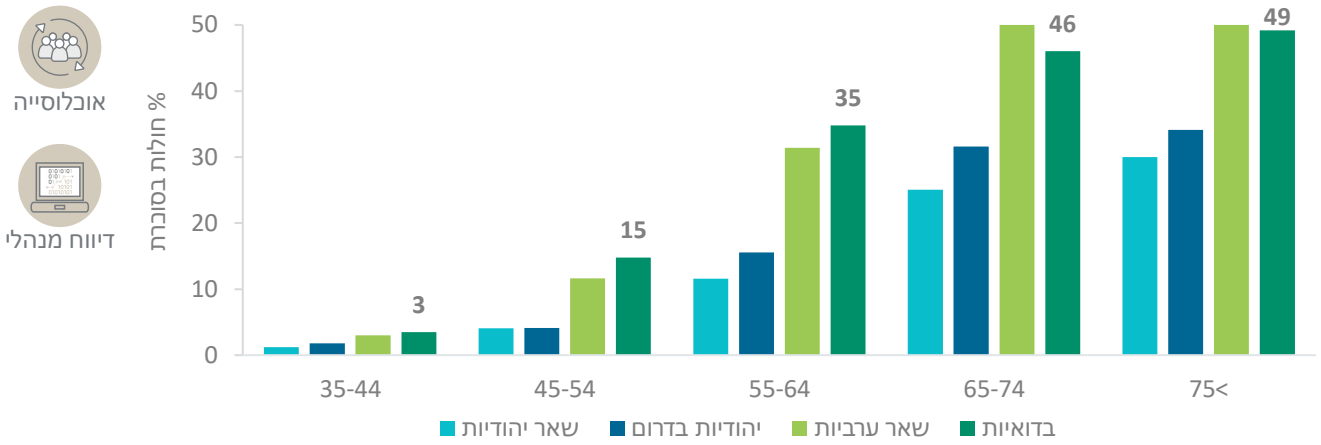

מקורות: מספר חולות בסוכרת – מרשם הסוכרת במשרד הבריאות.

הערה: זיהוי האוכלוסיות, כולל של הבדואיות, נעשה לפי מקומות יישוב. הקבוצות בדואיות, שאר יהודיות, יהודיות בדרום ושאר ערביות לא כוללות ערים מעורבות.

עיקרי הממצאים:

- התחלואה בסוכרת בקרב גברים בדואים בגילים 65-74 נמוכה מזו שבקרב שאר הערבים (בשנת 2019 35.0% מן הגברים הבדואים היו חולים בסוכרת, לעומת 46.5% בקרב שאר הערבים ו-36.7% בקרב היהודים בדרום).
- התחלואה בסוכרת בקרב נשים בדואיות בגילים 65-74 גבוהה מזו שבקרב יהודיות (בשנת 2019 46.0% מן הנשים הבדואיות היו חולות בסוכרת, לעומת 31.6% מן הנשים היהודיות בדרום ו-25.0% בקרב שאר היהודיות).
- לא נמצא פער מובהק בין נשים בדואיות לנשים ערביות בגילים הצעירים יחסית ובגילים מבוגרים (בגילים 35-44 עמד שיעור חולות הסוכרת על 3.0% הן בקרב הערביות הן בקרב הבדואיות; ובגילי >75 עמד על 49.0% בקרב הבדואית, ועל 51.0% בקרב שאר הערביות).
- בהשוואה בין נשים לגברים מן האוכלוסייה הבדואית עולה כי בעוד בגילים 35-54 אין פער ניכר באחוזי הגברים והנשים החולים בסוכרת, בטווח הגילים 55-75, הפער גדל, כך שנשים בדואיות חולות יותר מגברים בדואים (פער של עד 11%).

תרשים 34: שיעור המדווחים על אלימות בבית הספר בכיתות ה'-י"א בממוצע שנים 2019-2018, לפי כיתות (באחוזים)

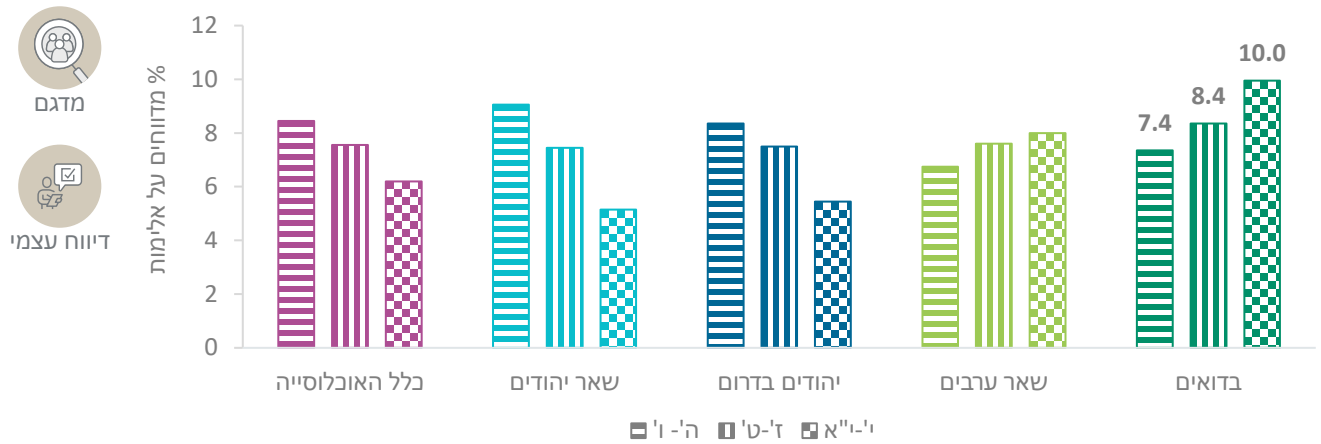

מקור: שאלוני האקלים והסביבה הפדגוגית במיצ"ב – ראמ"ה, בעיבוד מכון ברוקדייל.

הערות:

- בדואים הם תלמידים מן האוכלוסייה הבדואית במחוז דרום. שאר ערבים כוללים מוסלמים, נוצרים, דרוזים ובדואים בצפון.
- בדואים: N=13,612-60,313.

עיקרי הממצאים:

- באופן כללי נצפתה מגמת ירידה בשיעור התלמידים המדווחים על מקרי אלימות בבית הספר בכיתות ה'-ו' בכלל האוכלוסיות. לאורך השנים דיווח התלמידים על מקרי אלימות באוכלוסייה הבדואית נמצא גם כן בירידה, אך גבוה פי 1.3-1.5 מכלל האוכלוסייה, למעט בשנים 2019-2018, שבהן נסגר הפער.
- בכלל האוכלוסיות בכיתות ה'-ו', בנים מדווחים על יותר אלימות בבית הספר מבנות (בנים בדואים מדווחים על פי 1.3 מקרי אלימות יותר מבנות).
- ככל שעולה הגיל, הדיווח על מקרי אלימות בבית הספר יורד, למעט בקרב האוכלוסייה הבדואית ושאר ערבים. הדבר מביא לכך שבעוד בכיתות ה'-ו' שיעורי האלימות בקרב התלמידים הבדואים נמוכים לעומת היהודים בדרום (7.4% לעומת 8.3%, בהתאמה), בכיתות י'-י"א היחס מתהפך ושיעור האלימות בקרב התלמידים הבדואים גבוה יותר (10.0% לעומת 5.5%, בהתאמה)

6.3.4 כתבי אישום בגין אלימות

מקור הנתונים: מספר כתבי אישום בגין אלימות – משטרת ישראל; גודל אוכלוסייה – הלמ"ס.

תדירות הפרסום: מספר כתבי אישום בגין אלימות גופנית: שנתית; גודל אוכלוסייה לפי מחוז ודת: שנתית.

הגדרה: מספר כתבי אישום בגין אלימות גופנית ל-1,000 איש.

עבירות האלימות הגופנית כוללות: תקיפות, חבלה גופנית חמורה, רצח, ניסיון לרצח, הריגה, עבירות מין חמורות ושוד (משטרת ישראל, 2018).

מגמה רצויה של המדד: ירידה.

תרשים 35: שיעור כתבי אישום בגין אלימות גופנית ל-1,000 איש בשנים 2010-2018 (במספרים)

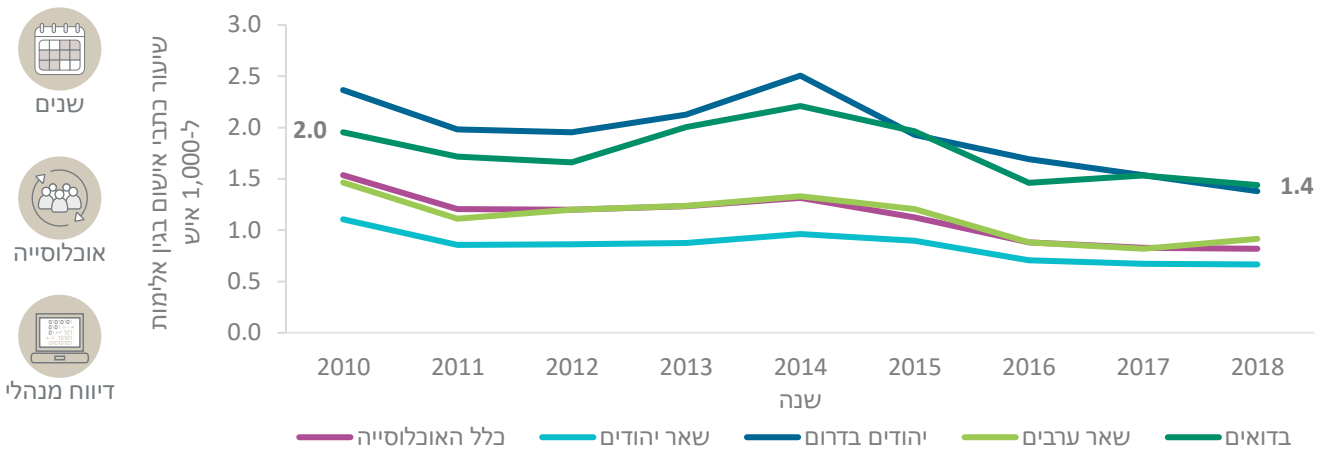

מקור: מספר כתבי אישום בגין אלימות גופנית - משטרת ישראל; גודל אוכלוסייה לפי מחוז ודת - השנתון הסטטיסטי לישראל, הלמ"ס.

הערות: בדואים מוגדרים כלא יהודים במחוז דרום לפי נתוני משטרת ישראל, ומוסלמים ונוצרים במחוז דרום לפי הלמ"ס. קבוצות היהודים מוגדרות כיהודים/לא ידוע לפי נתוני משטרת ישראל, יהודים ולא מסווגים לפי הלמ"ס. קבוצת שאר ערבים מוגדרת כלא-יהודים לפי נתוני משטרת ישראל, מוסלמים, נוצרים ודרוזים לפי הלמ"ס. ערכים חסרים במשתנה דת בנתוני משטרת ישראל נכללו בקבוצת כלל האוכלוסייה.

עיקרי הממצאים:

- נצפתה מגמת ירידה לאורך השנים בשיעור כתבי האישום בגין אלימות גופנית ל-1,000 איש בכלל האוכלוסיות (שיעור כתבי האישום בקרב האוכלוסייה הבדואית בשנת 2018 היה 0.74 משיעורם בשנת 2010, ושיעור כתבי האישום בכלל האוכלוסייה בשנת 2018 היה 0.53 משיעורם בשנת 2010).

- בקרב תושבי הדרום, ובכללם הבדואים, נצפה שיעור כתבי האישום בגין אלימות גופנית הגבוה ביותר ל-1,000 איש (בשנת 2018 שיעורם באוכלוסייה הבדואית ובקרב יהודים בדרום עמד על 1.4, ובכלל האוכלוסייה על 0.8).
- נצפתה עלייה בשיעור כתבי האישום בגין אלימות גופנית בשנת 2014 בכלל קבוצות האוכלוסייה. העלייה הגבוהה ביותר הייתה באזור הדרום, בקרב יהודים וערבים כאחד.

6.4 מעורבות אזרחית וממשל

6.4.1 רקע

הספרות המקצועית מראה שרמת אמון גבוהה של אזרחים בפקידי ציבור משפיעה לחיוב על מעורבותם של בעלי עניין בפוליטיקה מקומית, על התפקוד של יחידות ניהוליות ועל הלגיטימציה הנתפסת של מוסדות הציבור .(Ceglarz et al., 2017) בהקשר הישראלי, בשל סוגיית ההסדרה של המגורים הבלתי מוסדרים בנגב, אפשר לשער כי האמון של הבדואים בממשלה דומה לרמת האמון של כלל האוכלוסייה הערבית או נמוך ממנה.

בתוכנית החומש אין התייחסות מפורשת לפעילויות ייעודיות שמטרתן להגביר את האמון בין הממשלה לאוכלוסייה הבדואית בנגב. עם זאת, במהלך יישום ההחלטה מושקעים משאבים כלכליים רבים לשם קידום האוכלוסייה הבדואית, עניין אשר עשוי להשפיע השפעה חיובית על יחסי האמון האלה. יש לציין כי לאמון בין הממשלה לאוכלוסייה הבדואית בנגב חשיבות רבה ביכולת ליישם את התוכנית.

כדי לייצג את תחום מעורבות אזרחית וממשל נבחרו שלושה מדדים: אמון בממשלה, הערכת תפקוד הרשות המקומית והצבעה בבחירות לכנסת.

6.4.2 אמון בממשלה

מקור הנתונים: הסקר החברתי, הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: אחוז המשיבים "במידה רבה" או "במידה מסוימת" על השאלה "האם אתה נותן אמון בממשלה?". השאלה היא חלק מן הסקר החברתי ומופנית לבני 20 ומעלה.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

תרשים 36: שיעור נותני אמון בממשלה בשנים 2019-2015 (באחוזים)

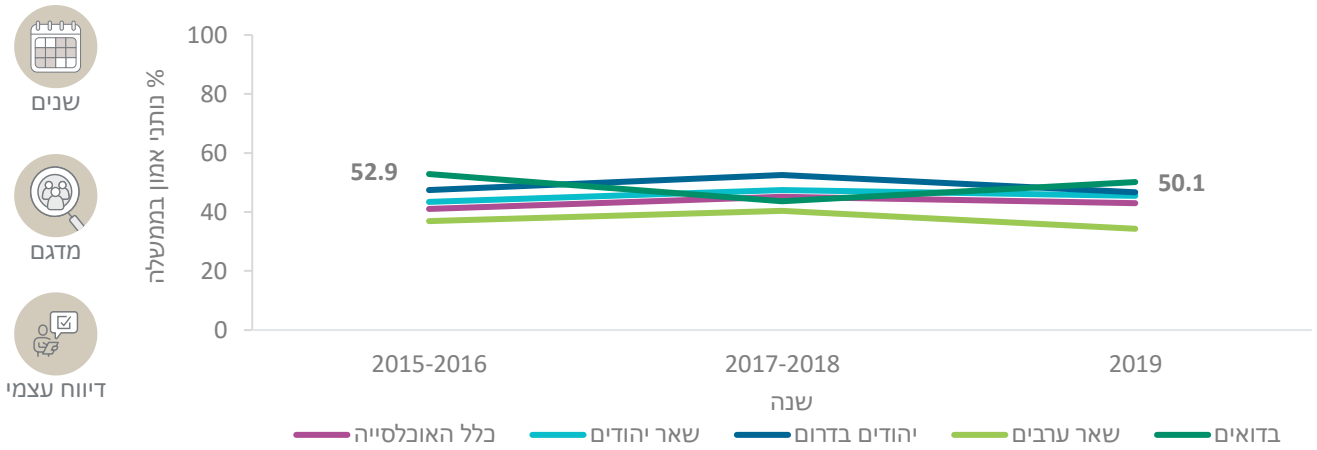

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: נשים N=136, גברים N=113.

תרשים 37: שיעור נותני אמון בממשלה בשנים 2019-2017 בממוצע, לפי מגדר (באחוזים)

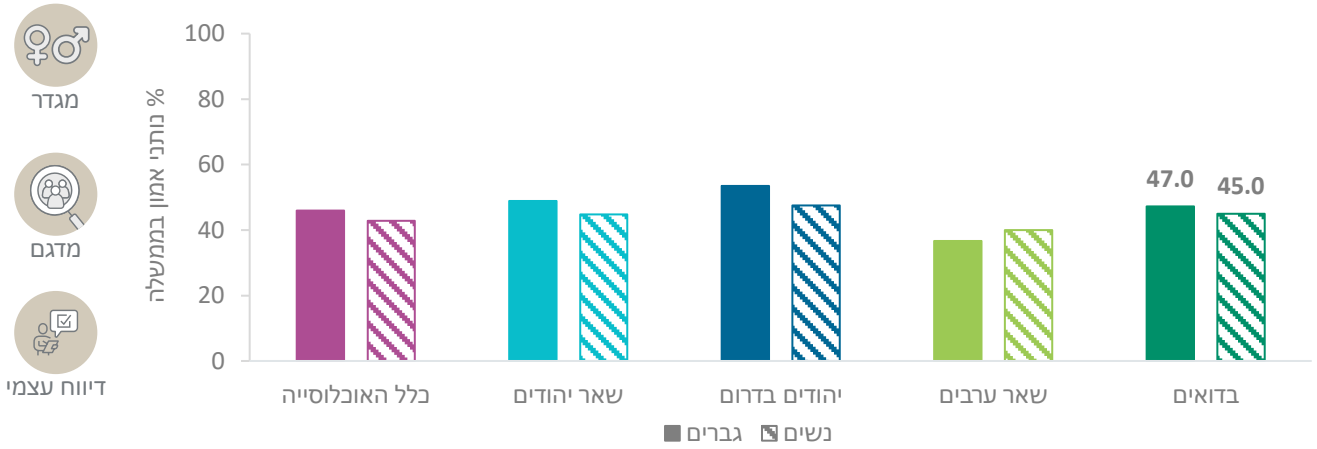

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: נשים N=136, גברים N=113.

עיקרי הממצאים:

- בשנת 2019, 50.1% מן האוכלוסייה הבדואית נתנו אמון בממשלה. שיעור הדומה למידת האמון של היהודים בדרום.
- לאורך השנים המגמה באוכלוסייה הבדואית הפוכה מן המגמות של כל שאר האוכלוסיות.

6.4.3 הערכת תפקוד הרשות המקומית

מקור הנתונים: הסקר החברתי, הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: שיעור המשיבים "טוב מאוד" או "טוב" על השאלה "מה דעתך על תפקוד הרשות המקומית/ עירייה?". השאלה היא חלק מן הסקר החברתי ומופנית לבני 20 ומעלה.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

תרשים 38: שיעור המעריכים את תפקוד הרשות המקומית כטוב בשנים 2015, 2018 ו-2019 (באחוזים)

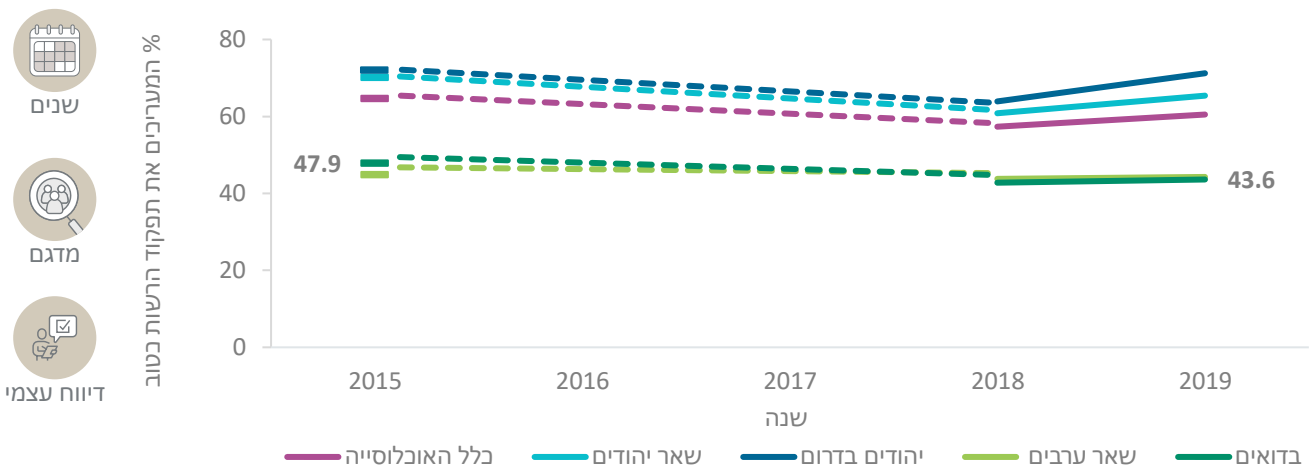

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: N=69-98.
- אין נתונים לשנים 2016-2017 מכיוון שלא נשאלו שאלות רלוונטיות בסקר.

תרשים 39: שיעור המעריכים את תפקוד הרשות המקומית כטוב בשנים 2015, 2018 ו-2019 במוצע לפי מגדר (באחוזים)

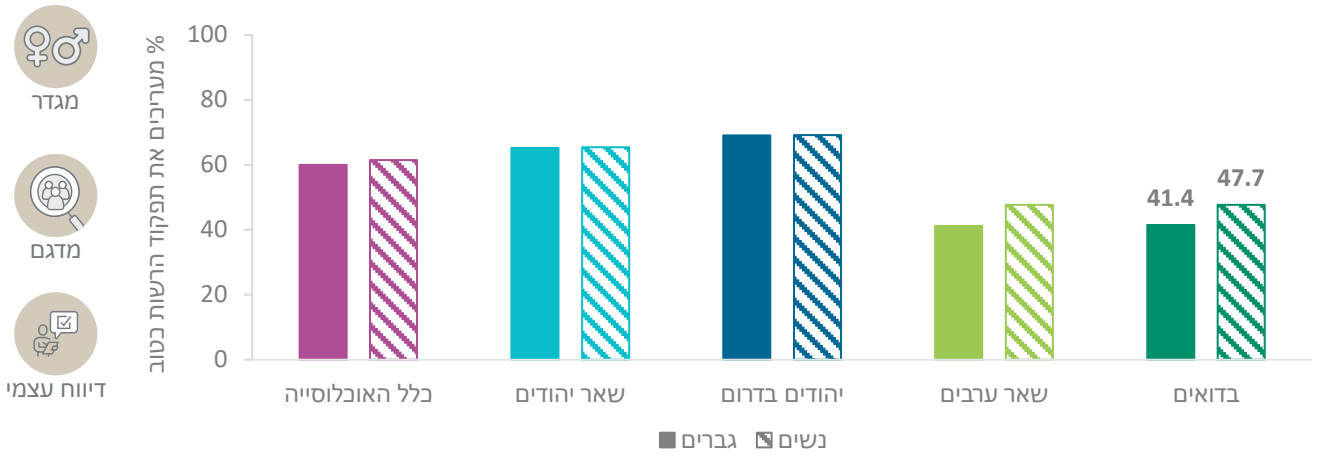

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: גברים N=102, נשים N=136.
- אין נתונים לשנים 2016-2017 מכיוון שלא נשאלו שאלות רלוונטיות בסקר.

עיקרי הממצאים:

- לאורך השנים יש מגמת ירידה בהערכת התפקוד של הרשות המקומית באוכלוסייה הבדואית (בשנת 2015, 47.9% מן הבדואים העריכו את תפקוד הרשות המקומית כטוב לעומת 43.6% בשנת 2019).

6.4.4 הצבעה בבחירות לכנסת

מקור הנתונים: ועדת הבחירות המרכזית לכנסת.

תדירות הפרסום: משתנה לפי מועדי הבחירות. מתפרסם בסיום הבחירות.

הגדרה: אחוז המצביעים (קולות כשרים ופסולים) מסך כלל בעלי זכות ההצבעה.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

תרשים 40: מצביעים לכנסת 19-24 בשנים 2013-2020 (באחוזים)

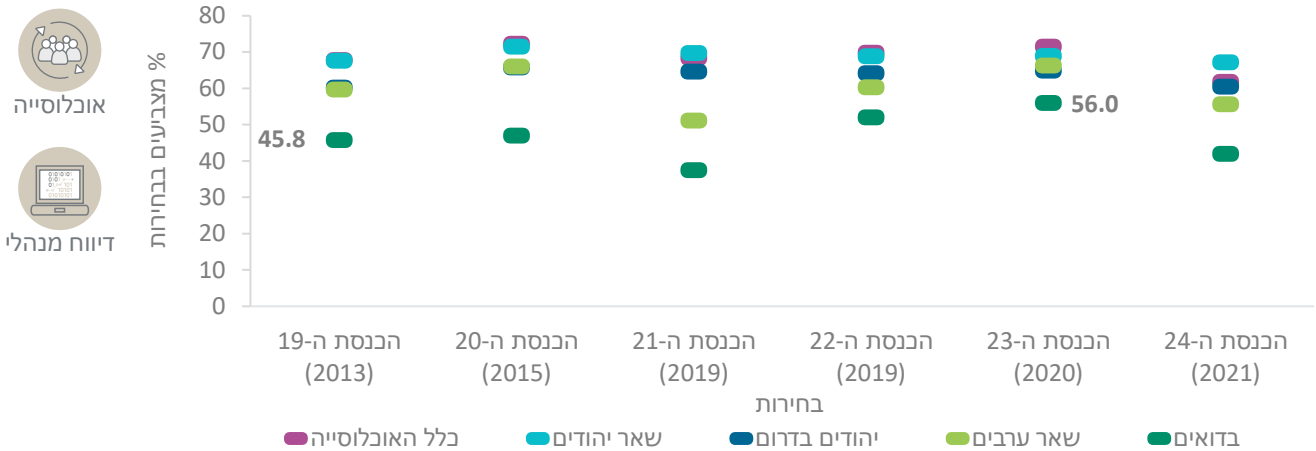

מקור: ועדת הבחירות המרכזית לכנסת.

הערה: זיהוי האוכלוסיות, כולל של הבדואים, נעשה לפי מקומות יישוב. הקבוצות בדואים, שאר ערבים, יהודים בדרום, שאר יהודים לא כוללות ערים מעורבות וקלפיות ביישובים שלא היה בנוגע להם נתון של דת או מחוז.

עיקרי הממצאים:

- אחוזי ההצבעה באוכלוסייה הבדואית הם הנמוכים ביותר מכלל האוכלוסייה (לכנסת ה-24 שיעור ההצבעה באוכלוסייה הבדואית היה 42.0% ו-62.0% באוכלוסייה הכללית).
- בדומה לשאר האוכלוסייה הערבית, חלה ירידה באחוזי ההצבעה בין הכנסת ה-23 לכנסת ה-24 (מ-56.0% ל-42.0% בקרב האוכלוסייה הבדואית, ומ-66.0% ל-56.0% בקרב שאר הערבים).

6.5 דיור ותשתיות

6.5.1 רקע

עקב שנים ארוכות של תת-פיתוח נוצר ביישובים הבדואיים בנגב מחסור בתשתיות במגוון תחומים: מבני ציבור, תחבורה, מים, חשמל ועוד. למחסור בתשתיות ישנן השפעות מרחיקות לכת. כך למשל למחסור בתשתיות תחבורה יש השפעות על נגישות התושבים להשכלה ולתעסוקה, במיוחד בקרב נשים, שעבורן התחבורה הציבורית, התלויה בתשתית הולמת של כבישים, חשובה במיוחד כי היא נתפסת בתור אמצעי תחבורה מקובל ומכבד (אייל ואח', 2018).

יש מחסור במידע בכל הקשור לתשתיות בסיסיות שניתנות לתושבים כגון מים, ביוב וחשמל. על כן, יש קושי להציג תמונה מהימנה ומקיפה של מצב האוכלוסייה הבדואית בהיבט זה. נציין כי תוכנית החומש עוסקת ישירות בשיפור תשתיות התחבורה הציבורית ביישובים הבדואיים. לפיכך אפשר לשער שרמת שביעות הרצון של התושבים מן התחבורה הציבורית תעלה עם הזמן.

המדד שישקף את איכות החיים בתחומי הדיור והתשתיות הוא שביעות רצון מן התחבורה הציבורית.

6.5.2 שביעות רצון מן התחבורה הציבורית

מקור הנתונים: הסקר החברתי, הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: המדד מתייחס למי שהשיבו "מרוצה" או "מרוצה מאוד" על השאלה "באופן כללי האם אתה מרוצה מהתחבורה הציבורית באזור מגוריך?". השאלה היא חלק מן הסקר החברתי המופנה לכלל האוכלוסייה מגיל 20 ומעלה.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

תרשים 41: שיעור שבעי הרצון מן התחבורה ציבורית בשנים 2019-2014 (באחוזים)

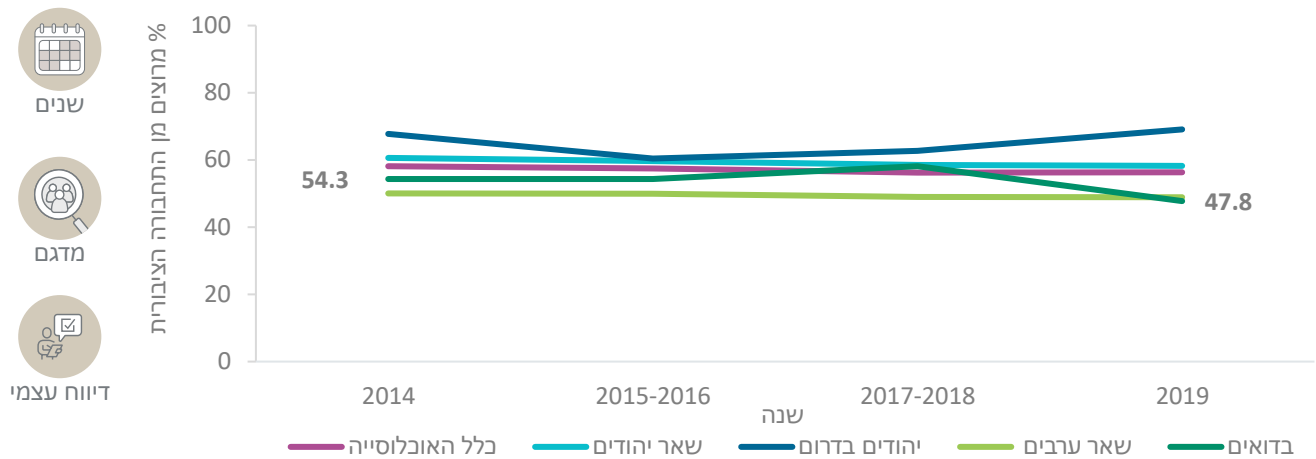

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: N=52-124.
- מחושב מכלל מי שמשתמש בתחבורה ציבורית.
- השאלה בנוגע לתחבורה ציבורית הוצגה לראשונה בסקר החברתי בשנת 2014.

תרשים 42: שיעור שבעי הרצון מן התחברורה הציבורית בשנים 2017-2019 בממוצע, לפי מגדר (באחוזים)

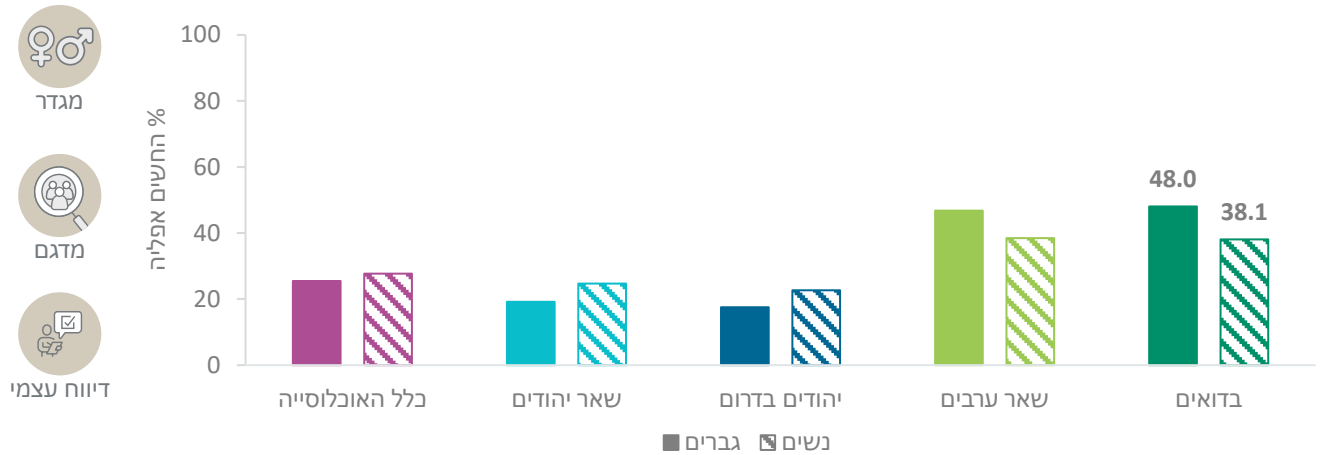

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: גברים N=95, נשים N=119.
- מחושב מכלל מי שמשתמש בתחבורה ציבורית.

עיקרי הממצאים:

- לאורך כל שנות המדגם שביעות הרצון מן התחבורה הציבורית בקרב הבדואים נמוכה מזו של היהודים בדרום.
- הבדואים מביעים פחות שביעות רצון מן התחבורה הציבורים ביחס ליהודים בדרום (בשנת 2019, 47.8% מן הבדואים הביעו שביעות רצון מן התחבורה הציבורית, לעומת 69.0% מן היהודים בדרום באותה שנה).

6.6 רווחה אישית וחברתית

6.6.1 רקע

רווחה אישית וחברתית כוללת התייחסות לקשרים החברתיים ולפעילות החברתית של הפרט, לצד תחושותיו הסובייקטיביות בעניין רווחה וחוסן אישי. תחושות אפליה ואי-שוויון פוגעות בתחושת המסוגלות העצמית של הפרט ובמידת שביעות הרצון הכללית שלו מן החיים (הלמ"ס, 2017).

לא נמצאה התייחסות ברורה לפעילויות ייעודיות שיישומן במסגרת התוכנית עשוי לתרום לשיפור תחושת הרווחה האישית והחברתית של האוכלוסייה הבדואית. עם זאת, אפשר להניח שההשקעה הרחבה במסגרת תוכנית החומש עשויה להביא לידי שיפור בתחושה זו.

שני המדדים שישקפו את איכות החיים בתחום הרווחה האישית והחברתית הם תחושת אפליה ושביעות רצון מן החיים.

6.6.2 תחושת אפליה

מקור הנתונים: הסקר החברתי, הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: המדד הוא אינדקס המבוסס על שש שאלות בסקר החברתי. לפני הצגת השאלות מוצגת לנדגם ההגדרה: "אפליה היא התייחסות שונה, שלילית לאנשים, בגלל המוצא שלהם, גילם, דתם וכד'". המדד כולל את מי שהשיבו בחיוב לפחות על אחת מן השאלות האלה: "בשנים עשר החודשים האחרונים, האם חשת אפליה בגלל: הגיל/ הלאום/ המוצא/ הדת או האמונה/ המין/ מוגבלות פיזית או נפשית?". הסקר החברתי מופנה לבני 20 ומעלה.

מגמה רצויה של המדד: ירידה.

תרשים 43: שיעור החשים אפליה בשנים 2019-2015 (באחוזים)

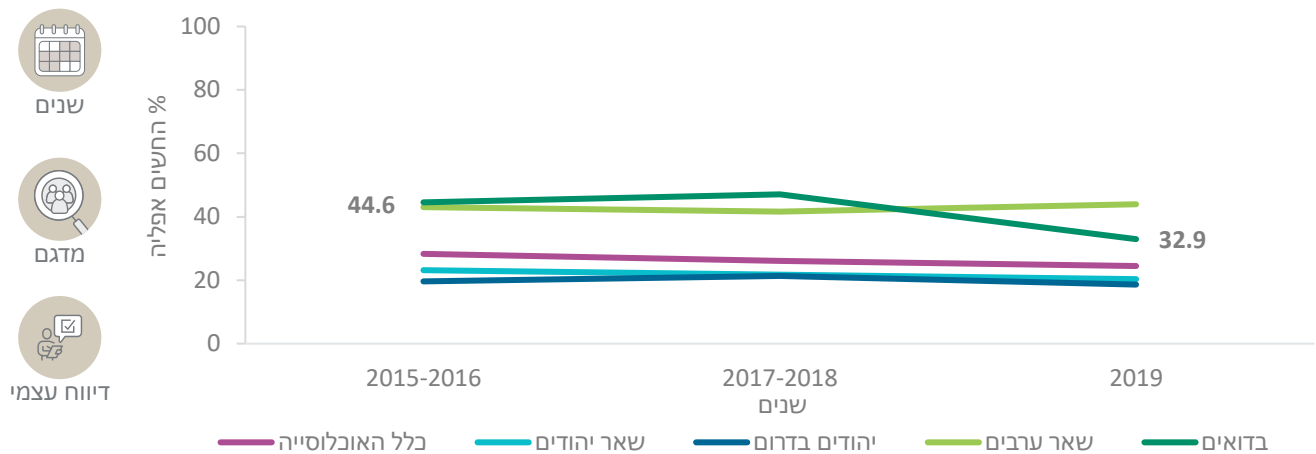

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: N=101-171.

תרשים 44: שיעור החשים אפליה בשנים 2019-2015 בממוצע, לפי מגדר (באחוזים)

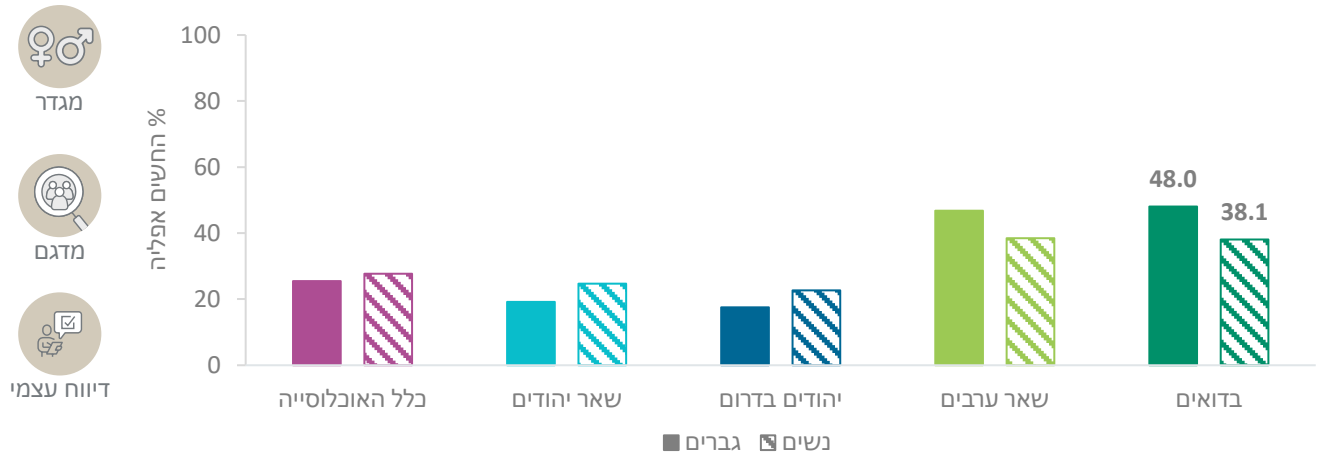

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: נשים N=243, גברים N=194.

תרשים 45: שיעור החשים אפליה בשנים 2019-2015 בממוצע, לפי תחום (באחוזים)

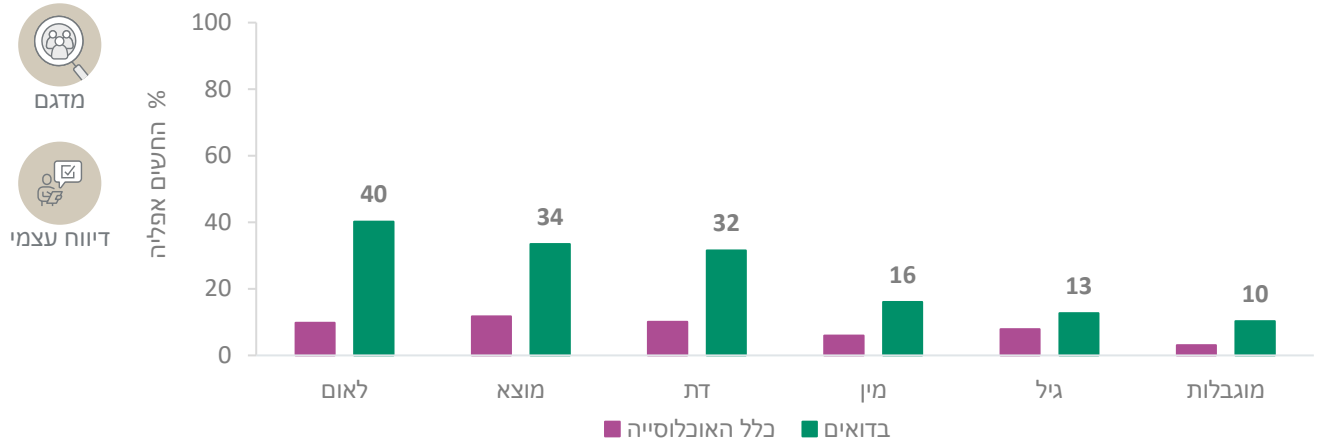

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: N=431-434.

עיקרי הממצאים:

- בקרב האוכלוסייה הבדואית רווחת תחושת אפליה יותר מאשר בקרב כלל האוכלוסייה (בשנים 2019-2015, בממוצע 42.9% לעומת 26.6% בהתאמה, פי 1.6). תחושת האפליה דומה במדיה לתחושת האפליה בשאר האוכלוסייה הערבית (42.7%).
- באוכלוסייה הערבית (בדואים ושאר ערבים יחד) גברים חשים יותר אפליה מנשים, ואילו באוכלוסייה היהודית נשים חשות יותר אפליה מגברים.
- הסיבות הנפוצות ביותר בגינן בדואים בנגב חשים אפליה הן לאום, מוצא ודת (32%-40% חשים אפליה על רקע לאום, מוצא ודת). כלל האוכלוסייה מרגישה פחות אפליה בתחומים אלו (10%-12%).

6.6.3 שביעות רצון מן החיים

מקור הנתונים: הסקר החברתי, הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: שביעות רצון מן החיים היא רכיב בהערכת הרווחה האישית. המדד משקף את תפיסת הפרט את חייו כמכלול. המדד מבוסס על מי שהשיבו "מרוצה מאוד" או "מרוצה" על השאלה "באופן כללי, האם אתה מרוצה מחייך?". השאלה היא חלק מן הסקר החברתי ומופנית לבני 20 ומעלה.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

תרשים 46: שיעור המרוצים מן החיים בשנים 2019-2010 (באחוזים)

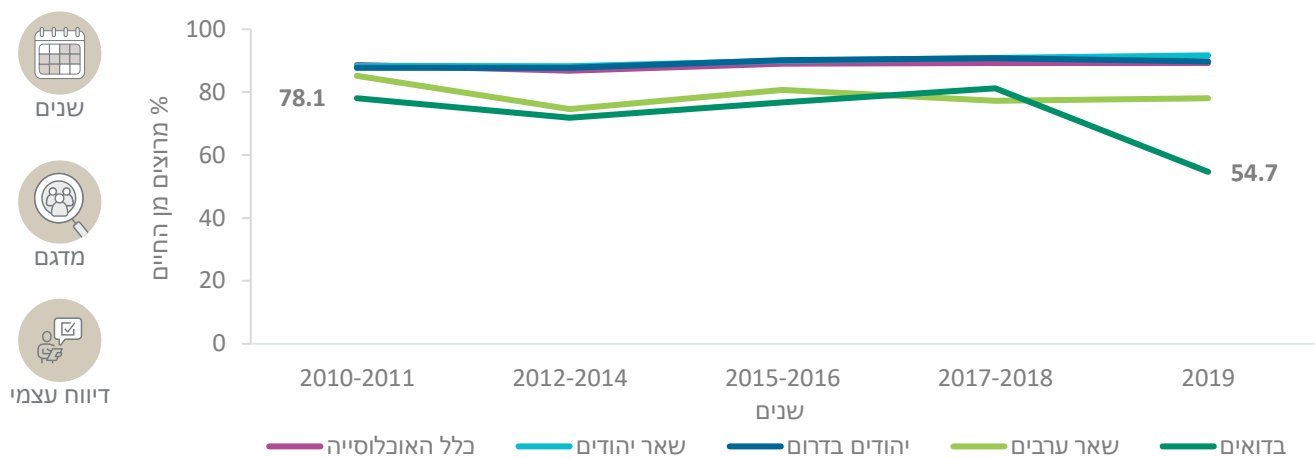

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: N=91-170.

עיקרי הממצאים:

- באוכלוסייה הבדואית יש מגמה לא עקבית של שביעות רצון מן החיים לאורך השנים. בשנת 2019 הייתה ירידה ניכרת בשביעות הרצון מן החיים באוכלוסייה הבדואית לעומת שנים קודמות (בשנת 2019 – 54.7% לעומת ממוצע שנים 2010-2018 – 77.2%).
- הבדואים בדרום, כמו כלל הערבים, מרוצים פחות מן החיים ביחס לאוכלוסייה היהודית. יתרה מזאת, הם מרוצים פחות מן החיים ביחס לשאר הערבים (בשנת 2019, שיעור המרוצים מן החיים באוכלוסייה הבדואית היה 54.7%, בקרב שאר ערבים – 78.1% ובקרב יהודים – 91.6%).

6.7 טכנולוגיות המידע

6.7.1 רקע

שימוש בשירותים מקוונים והתמצאות במרחב הווירטואלי עשויים לשפר את איכות חיי האוכלוסייה. מחקרים רבים מצביעים על הפער הדיגיטלי בין קבוצות חברתיות בכל הקשור לנגישות ולשימוש בטכנולוגיות התקשורת והמידע. מחקר שהתבצע על ידי איגוד האינטרנט הישראלי (גנאים, 2018) מראה שבקרב האוכלוסייה הערבית ישנם פערים בין קבוצות שונות בכל הקשור לנגישות לטכנולוגיות התקשורת והמידע ולשימוש בהן. בקרב תושבי הדרום, אוכלוסיות שמרניות, בעלי השכלה נמוכה ומבוגרים, נמצא ששיעור הנגישות והשימוש באינטרנט הוא הנמוך ביותר. החוקרים סבורים שהשקעה בנגישות לאינטרנט והשימוש הפונקציונלי בו עשויים לשמש מנוף רב עוצמה לקידום כלכלי-חברתי מהיר של האוכלוסייה הערבית בישראל, ולתרום לצמצום הפערים בכל התחומים, כך שיחס העלות-תועלת שלו יהיה גבוה, והחזר ההשקעה למשק הישראלי בכלל, ולאוכלוסייה הערבית בפרט, יהיה מהיר יחסית.

במסגרת החלטת הממשלה יש שתי תוכניות שנוגעות ישירות לתחום הדיגיטלי: תוכנית אוריינות דיגיטלית, המופעלת במסגרת מיזמים משותפים בתחום החינוך הבלתי פורמלי, והתוכנית להעצמת הרשויות המקומיות הבדואיות בנגב. תוכנית העצמת הרשויות המקומיות שמה לה למטרה לחזק את הרשויות המקומיות בכל הקשור לשירותים לתושב, ובהם בניית אתרי אינטרנט וסיפוק שירותים מקוונים לתושבים. כדי לבחון את המידה שבה חל שיפור בקרב האוכלוסייה הבדואית בכל הקשור בדיגיטציה ובשימוש בשירותים מקוונים נבחרו שני מדדים – שימוש באינטרנט ומטרות השימוש באינטרנט.

6.7.2 שימוש באינטרנט

מקור הנתונים: הסקר החברתי, הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: המדד בוחן את שיעור המשתמשים באינטרנט וכולל את מי שהשיבו בחיוב על אחת מן השאלות האלה: "בשלושת החודשים האחרונים, האם השתמשת באינטרנט, כולל דואר אלקטרוני?", "בשלושת החודשים האחרונים, האם השתמשת באינטרנט באמצעות הטלפון הנייד?". השאלה היא חלק מן הסקר החברתי ומופנית לבני 20 ומעלה.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

תרשים 47: שיעור השימוש באינטרנט בשנים 2019-2010 (באחוזים)

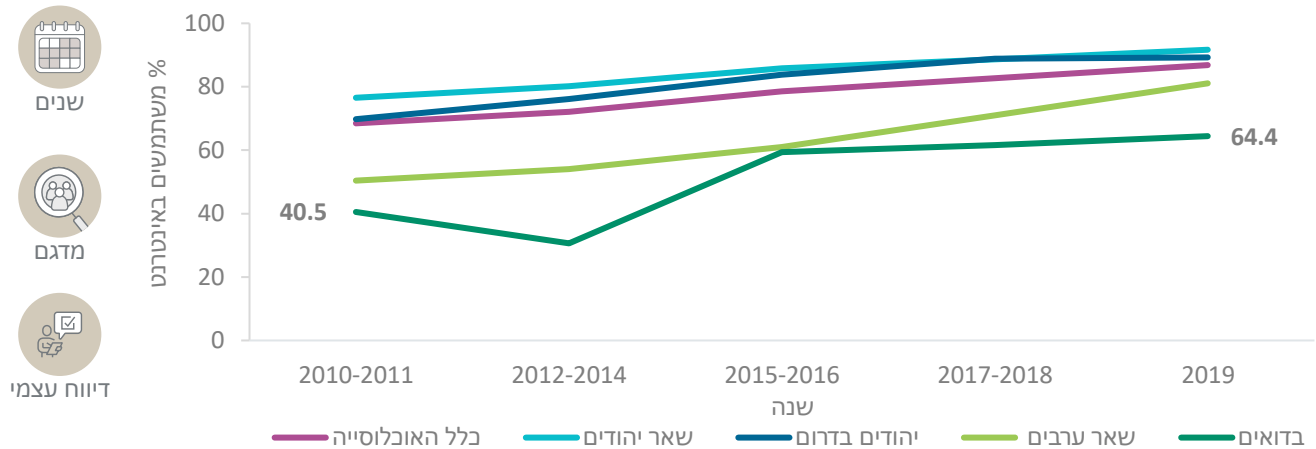

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: N=91-171.

תרשים 48: שיעור השימוש באינטרנט בשנים 2017-2019 בממוצע, לפי מגדר (באחוזים)

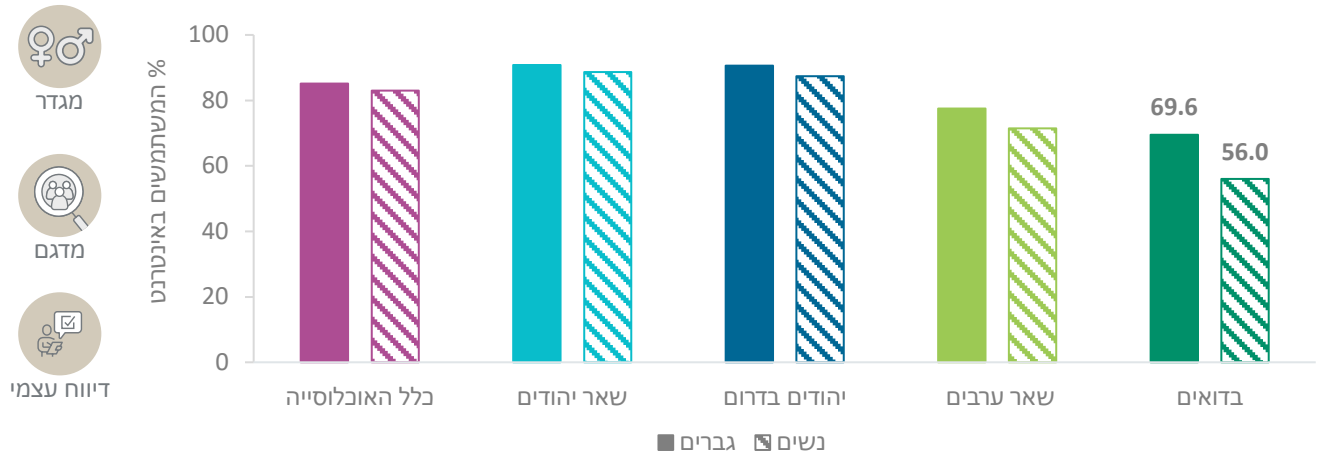

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: נשים N=151, גברים N=121.

תרשים 49: שיעור השימוש באינטרנט בשנים 2019-2017 בממוצע, לפי גיל (באחוזים)

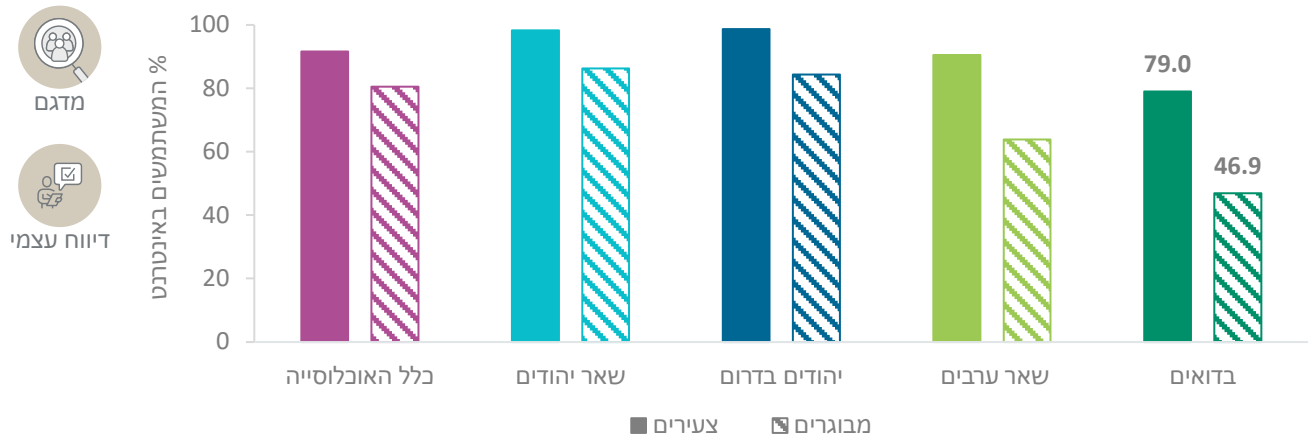

מקור: הסקר החברתי 2019-2017, הלמ"ס.

הערות:

- צעירים הם בני 20-34, מבוגרים הם בני 35 ומעלה.
- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: צעירים N=141, מבוגרים N=131.

עיקרי הממצאים:

- שיעור השימוש באינטרנט בקרב האוכלוסייה הבדואית הוא הנמוך ביותר מבין כלל האוכלוסיות, ונע בין 40.5% ל-64.4% בשנים 2019-2010, זאת לעומת 68.5%–86.8% בכלל האוכלוסייה.
- שיעור השימוש באינטרנט בקרב האוכלוסייה הבדואית נמצא בעלייה לאורך השנים, בדומה לכלל האוכלוסיות בישראל.
- נשים משתמשות באינטרנט פחות מגברים. הפער הגבוה ביותר בין נשים לגברים בשימוש באינטרנט נמצא באוכלוסייה הבדואית (פער של 13.5% לעומת 2.2% בכלל האוכלוסייה, בהתאמה).
- שיעור הצעירים שמשתמשים באינטרנט גבוה יותר משיעור המבוגרים המשתמשים באינטרנט, כאשר הפער בין הצעירים הבדואים לשאר הצעירים באוכלוסייה הוא קטן יותר. הפער גדול יותר בין צעירים למבוגרים בקרב הבדואים ושאר הערבים.

6.7.3 מטרות השימוש באינטרנט

מקור הנתונים: הסקר החברתי, הלמ"ס.

תדירות הפרסום: שנתית.

הגדרה: כיום האינטרנט הוא משאב חיוני ובלתי נפרד מחיי היום-יום אשר משפיע ישירות על חיי האדם בתחומים מגוונים. פער דיגיטלי מתאר הבדלים בין קבוצות בנוגע לנגישות ולשימוש באינטרנט. עם השנים השימוש במונח התרחב גם לביטוי השוני במטרות השימוש באינטרנט (גנאים, 2018). המדד המוצג בדוח זה מציג את מגוון מטרות השימוש באינטרנט.

דוח של איגוד האינטרנט הישראלי משנת 2018 (גנאים, 2018) מעלה כי יש פער ניכר בין האוכלוסייה הערבית לאוכלוסייה היהודית במטרות השימוש באינטרנט. האוכלוסייה היהודית משתמשת באינטרנט בין היתר לצרכים פונקציונליים, כגון מילוי טפסים, ביצוע שירותים, דואר אלקטרוני ועוד. לעומתה, האוכלוסייה הערבית משתמשת באינטרנט בעיקר לצרכים חברתיים, ומציגה שימוש נמוך יותר במטרות פונקציונליות. השוני במטרות השימוש באינטרנט מצביע על פער דיגיטלי בין האוכלוסיות.

המדד מבוסס על שאלה מן הסקר החברתי: "בשלושת החודשים האחרונים, לאיזה צורך השתמשת באינטרנט: עבודה, לימודים, חיפוש מידע, דואר אלקטרוני, פעולות בנקאיות ותשלום חשבונות, קניית מוצרים או שירותים, קבלת שירותים ממשרדי ממשלה". השאלה מופנית רק למי שהשיב שהוא משתמש באינטרנט בשאלות קודמות. השאלה כוללת גם שימושים לצורך פנאי (רשתות חברתיות, הורדת קבצים, משחקים). אנו בחרנו להתמקד בשימושים הפונקציונליים. המדד סופר את השימושים השונים, כך שככל שמספר השימושים עולה, עולה גם מגוון מטרות השימוש באינטרנט, ומייצג אוכלוסייה עם מיומנויות שימוש גבוהות יותר. הסקר החברתי נדגם בקרב בני 20 ומעלה.

מגמה רצויה של המדד: עלייה.

תרשים 50: מספר מטרות השימוש הממוצע באינטרנט בשנים 2019-2010 בקרב כלל המשתמשים באינטרנט

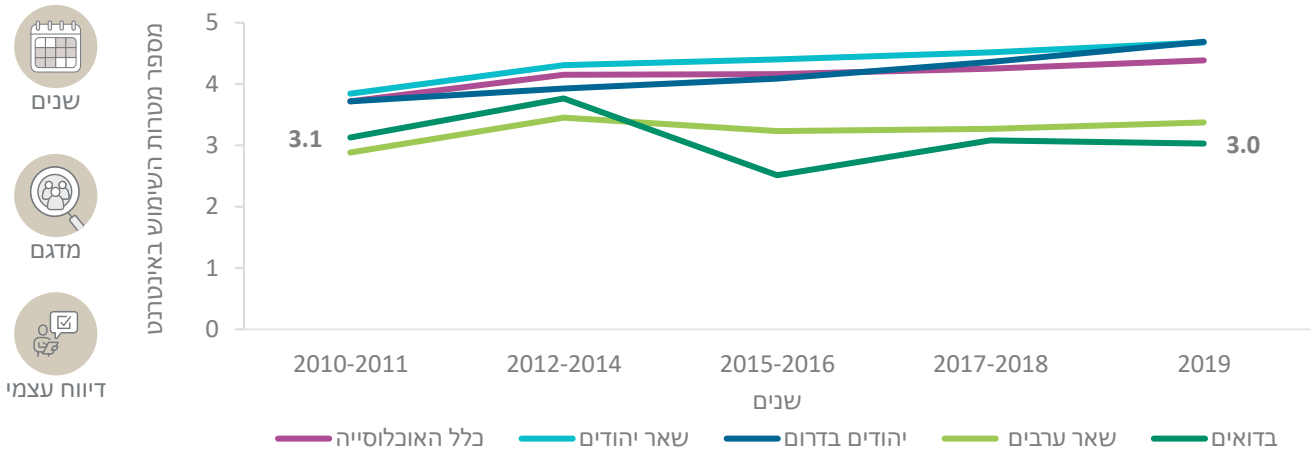

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: N=37-105
- המדגם כולל רק את המשתמשים באינטרנט.

תרשים 51: מספר מטרות השימוש הממוצע באינטרנט בשנים 2019-2015 בקרב כלל המשתמשים באינטרנט, לפי מגדר

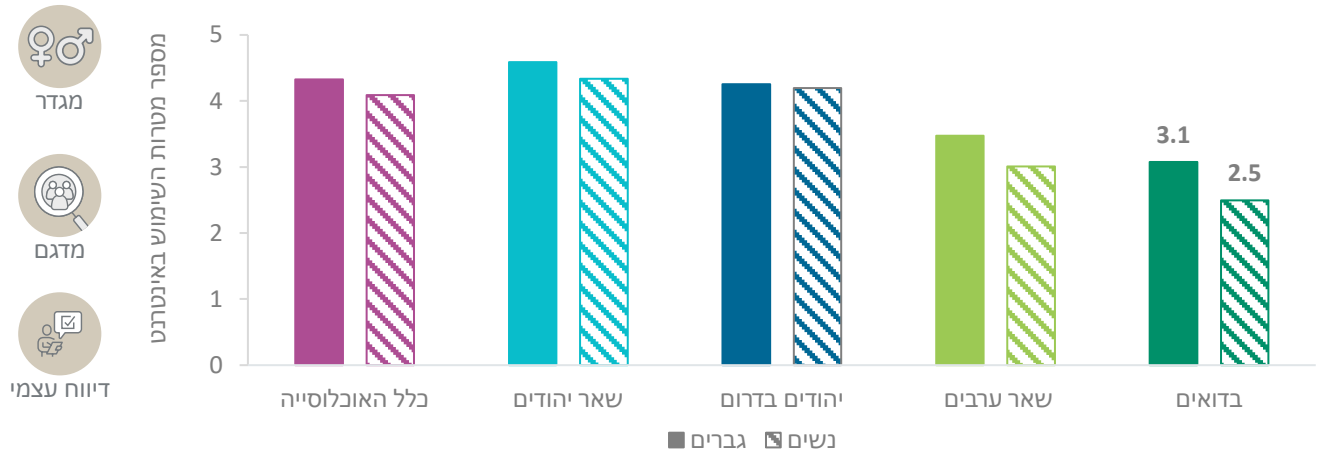

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: גברים N=141, נשים N=132.
- המדגם כולל רק את המשתמשים באינטרנט.

תרשים 52: שיעור המשתמשים באינטרנט לפי מטרת השימוש מכלל המשתמשים באינטרנט בשנים 2019-2015 בממוצע (באחוזים)

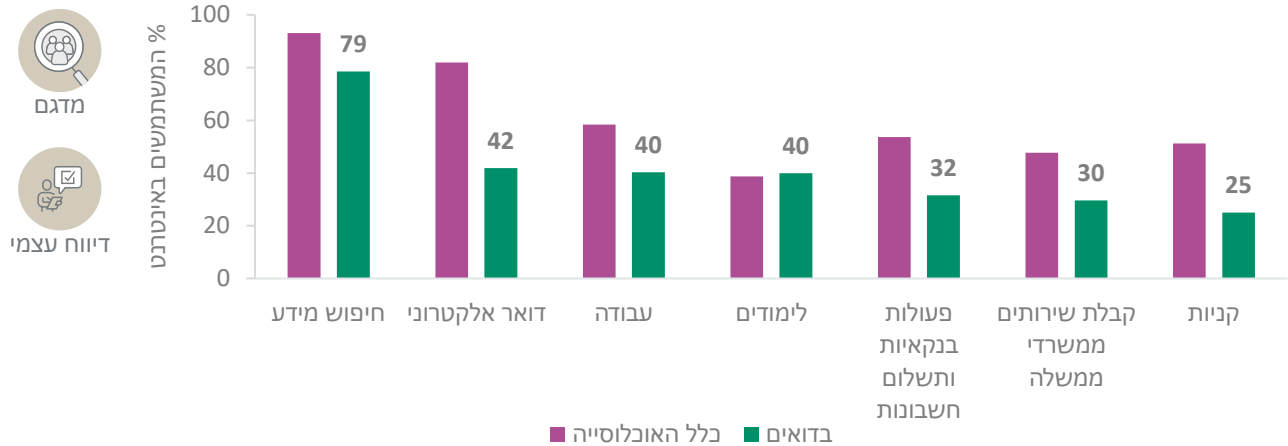

מקור: הסקר החברתי, הלמ"ס.

הערות:

- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: N=273.
- המדגם כולל רק את המשתמשים באינטרנט.

תרשים 53: מספר מטרות שימוש ממוצע באינטרנט לפי גיל בשנים 2019-2015

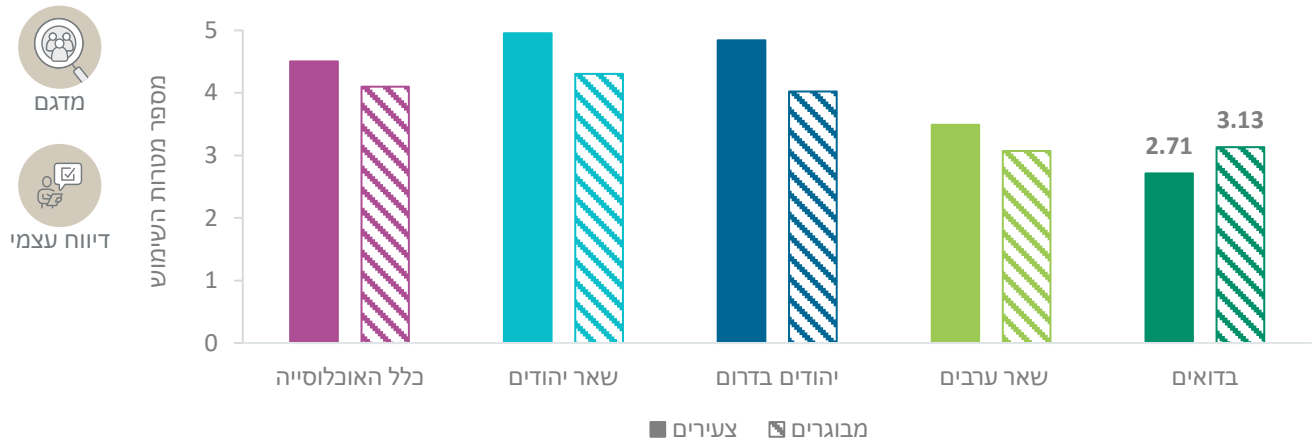

מקור: הסקר החברתי 2017-2019, הלמ"ס.

הערות:

- הנתונים מוצגים רק מתוך המשתמשים באינטרנט (אם דרך המחשב ואם דרך הטלפון הנייד).
- שבעת השימושים שנבדקו הם: עבודה, לימודים, חיפוש מידע, דואר אלקטרוני, פעולות בנקאיות ותשלום חשבונות, קניית מוצרים או שירותים, קבלת שירותים ממשרדי ממשלה.
- צעירים הם בני 20-34, מבוגרים הם בני 35 ומעלה.
- בדואים הם מוסלמים בנפת באר שבע, לא נכללים מגורים בלתי מוסדרים, יהודים לא כוללים חרדים, שאר ערבים לא כוללים את מזרח ירושלים.
- בדואים: צעירים N=177, מבוגרים N=96.

עיקרי הממצאים:

- אפשר לראות פער בין האוכלוסייה הערבית לאוכלוסייה היהודית במספר מטרות השימוש באינטרנט (בשנת 2019, האוכלוסייה הערבית ביצעה בממוצע 3.0-3.4 שימושים שונים באינטרנט לעומת 4.7 באוכלוסייה היהודית).
- ככלל נשים מבצעות פחות שימושים באינטרנט מגברים, אך הפער הגדול ביותר בין נשים לגברים מוצג באוכלוסייה הבדואית (פער של 0.6 באוכלוסייה הבדואית לעומת 0.2 בכלל האוכלוסייה).
- הפער הגדול ביותר במטרות השימוש באינטרנט בין האוכלוסייה הבדואית לכלל האוכלוסייה מוצג בשימוש באינטרנט לצורך דואר אלקטרוני (41.9% לעומת 82.0% בהתאמה), לאחריו קניית מוצרים ושירותים (31.6% לעומת 53.7% בהתאמה) ולאחריו פעילויות בנקאיות ותשלום חשבונות (43.4% לעומת 60.2% בהתאמה). עם זאת, האוכלוסייה הבדואית משתמשת באינטרנט לצורך לימודים בשיעור דומה לכלל האוכלוסייה (39.9% לעומת 38.7% בהתאמה).

7. מגבלות

לתהליך בניית המדדים היו כמה מגבלות:

א. המדדים מבוססים בחלקם על סקרים שבוצעו בלמ"ס ובמשרדי הממשלה השונים. ברוב סקרי הלמ"ס יש תת-ייצוג של האוכלוסייה הבדואית בנגב ומספר התצפיות נמוך יחסית. מספר התצפיות הנמוך מגביל את היכולת לקבל מן הנתונים תמונה מהימנה על מצב האוכלוסייה בתחום הרלוונטי. כדי להתמודד עם סוגיה זו הוחלט בחלק מן המדדים להציג נתונים המבוססים על ממוצע רב-שנתי.

ב. חלק ניכר מן הנתונים המוצגים בדוח מתייחסים לשמונה-עשר היישובים בלבד מכיוון שמקורות הנתונים אינם כוללים תמיד את ריכוזי המגורים הבלתי מוסדרים, שבהם מתגוררים יותר מ-25% מן האוכלוסייה. ריכוזי המגורים הבלתי מוסדרים סובלים מהיעדר תשתיות (כמו אספקת חשמל ומים) ושירותים בסיסיים. גם כאשר ריכוזי מגורים אלו נכללים בבסיס הנתונים, אי אפשר להפריד בין התושבים המתגוררים בהם לתושבי שמונה-עשר היישובים ולכן אי אפשר להשוות בין האוכלוסיות. מכאן שחוסר הייצוג בנתונים של תושבי המגורים הבלתי מוסדרים מקשה על קבלת תמונה מהימנה של איכות החיים של אוכלוסיית הבדואים בנגב.

ג. המספר המצומצם של המדדים שנקבע מגביל את היכולת לשקף את תמונת המצב המורכבת של איכות החיים של הבדואים בנגב.

ד. רוב הגופים שמספקים מידע לדוח זה מפרסמים את המידע באיחור של שנה-שנתיים, מה שמקשה על הצגת תמונת מצב עדכנית.

ה. לרוב, גופי איסוף נתונים לא מבדילים בבסיסי המידע אשר ברשותם בין אוכלוסיית הבדואים בנגב לכלל האוכלוסייה. מכאן נבע הצורך בזיהוי אוכלוסיית הבדואים בכל גוף מידע, בהתאם למידע הקיים. בדרך כלל הוגדרה האוכלוסייה הבדואית בנגב כערבים/מוסלמים במחוז דרום. אפשרות נוספת לאיתור וריכוז הנתונים על האוכלוסייה הבדואית הייתה באמצעות איחוד הנתונים על שמונה-עשר היישובים הבדואיים בנגב. היכן שלא אפשר היה לעשות שימוש בהגדרות הללו, הותאמה הגדרה אחרת. לדוגמה, במאגרים של המרכז הארצי לבחינות והערכה, האוכלוסייה הבדואית בנגב מוגדרת לפי הנבחנים בבחינה הפסיכומטרית בשפה הערבית בקמפוסים בדרום. בכל מקרה, לשם הבהירות, כל מדד מפרט את אופן הגדרת האוכלוסייה הבדואית הרלוונטי.

ו. לא כל הנתונים שביקשנו קיימים. כך למשל יש חוסר בנתונים על תשתיות בסיסיות כגון חיבור למים וביוב של בתי אב.

ז. לצורך פשטות הדוח, הוחלט להציג בעיקר ממוצעים של מדדים. הממוצע מטבעו לא מציג את המגוון הקיים בפועל באוכלוסייה ובכך מרדד את התמונה המתקבלת. יש לזכור זאת במהלך העיון בממצאים.

ח. המסמך מציג את נתוני המדדים השונים ולא עוסק במתן פרשנות לשינויים אשר חלו בהם על פני זמן באוכלוסייה מסוימת או לפער בין האוכלוסיות השונות.

8. השוואה בין המדדים לעצמם

כדי להוסיף ממד של השוואה בין כל המדדים שהוצגו בדוח, הוספנו את **תרשים 54** המציג את היחס בין נתוני הבדואים לנתוני היהודים בדרום בכל מדד. כך אפשר להשוות בין האוכלוסיות לפי מדד ובין המדדים השונים וללמוד היכן הפערים גדולים והיכן הם מצומצמים יחסית.

יש לשים לב שבחלק מן המדדים היחס גדול מ-100% ושיפור יושג על ידי הקטנת נתוני המדד אצל הבדואים (תמותת תינוקות למשל), ובחלק מן המדדים היחס קטן מ-100% ושיפור יושג על ידי הגדלת נתוני המדד אצל הבדואים (שיעור תעסוקת נשים למשל). מן התרשים עולה כי הפערים הגדולים ביותר בין האוכלוסייה הבדואית ליהודים בדרום, מוצגים במדדים תחושת אפליה, תמותת תינוקות ואחוז מקבלי תארים. לעומת זאת הפערים הקטנים ביותר בין האוכלוסיות מוצגים במדדים כתבי אישום בגין אלימות ואמון בממשלה.

תרשים 54: השוואה בין בדואים ליהודים בדרום בכל המדדים (באחוזים)

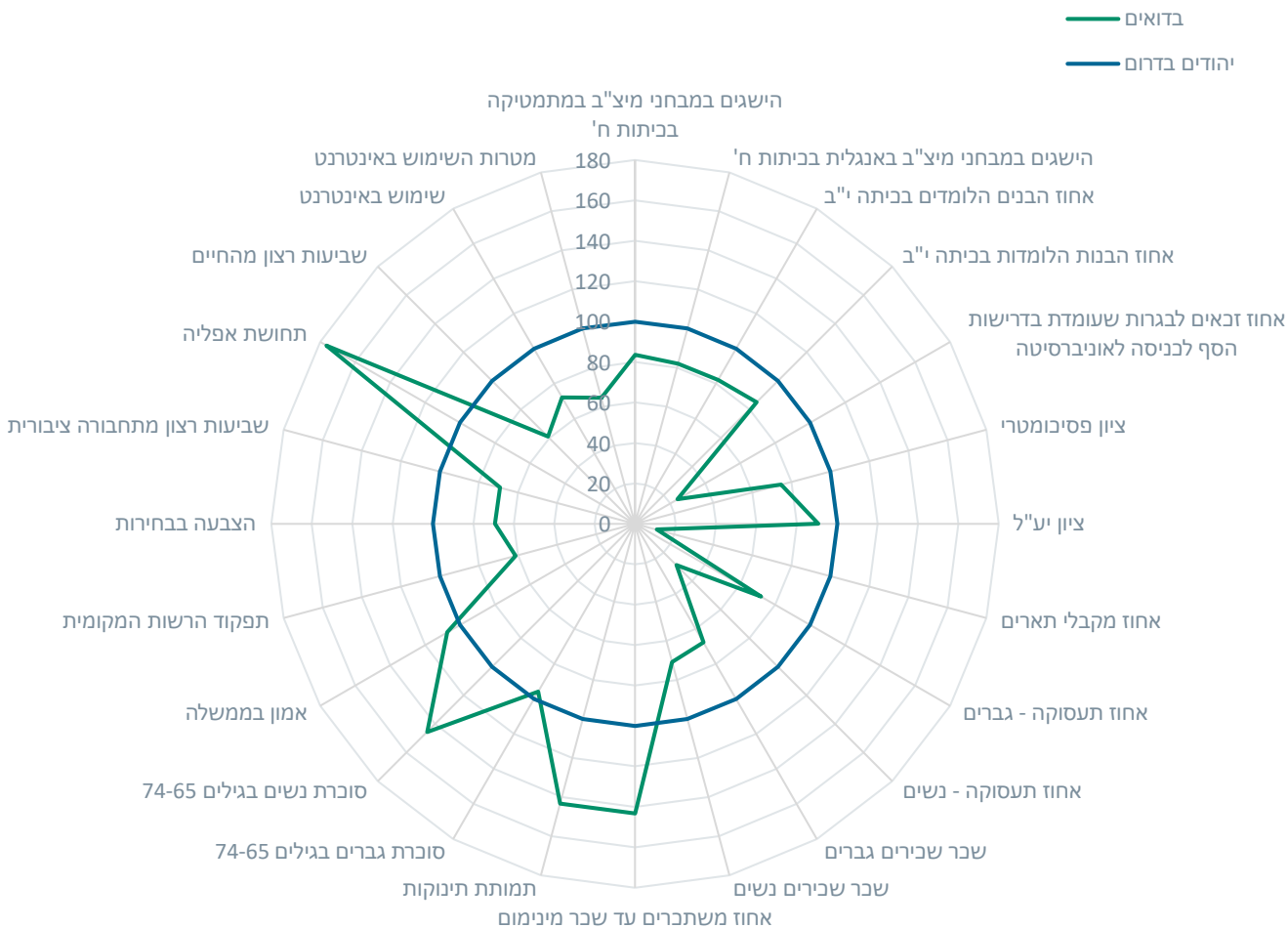

הערות:

- שנת הנתונים בכל מדד: אחוז הלומדים בכיתה י"ב – בנים ובנות, אחוז הזכאים לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטה, ציון הבחינה הפסיכומטרית, אחוז מקבלי תארים, אמון בממשלה, תפקוד הרשות המקומית, הצבעה בבחירות, שביעות רצון מן התחבורה הציבורית, תחושת אפליה, שביעות רצון מן החיים, שימוש באינטרנט, מטרות השימוש באינטרנט: 2019; שכר שכירים – גברים ונשים, אחוז משתכרים עד שכר מינימום, תמותת תינוקות, 2018; אחוז תעסוקה – גברים ונשים: 2020; סוכרת – גברים ונשים בגילים 65-74: 2019.
- המדד אחוז הזכאים לבגרות שעומדת בדרישות הסף לכניסה לאוניברסיטה מושווה לכלל היהודים ולא ליהודים בדרום.
- במדד ציון יע"ל, חושב היחס בין הבדואים לקבוצת שאר הערבים.

9. סיכום

תוכנית החומש לפיתוח כלכלי-חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב לשנים 2017-2021 עוסקת בצמצום פערים בין האוכלוסייה הבדואית בנגב לכלל האוכלוסייה בישראל, ומתמקדת בעיקר בתחומי החינוך, השירותים החברתיים, התעסוקה, התשתיות ופיתוח השלטון המקומי. מדדי איכות החיים מציגים תמונה רב-ממדית של מצב האוכלוסייה הבדואית בנגב תוך מתן דגש למגמות שינוי במגוון תחומי חיים במהלך יישום ההחלטה. המידע ישמש את מקבלי ההחלטות ואת הציבור הרחב כמקור לנתונים מרכזיים בנוגע לאוכלוסייה זאת. מלבד זאת, המדדים המוצגים יכולים לשמש בסיס למדידת מצב האוכלוסייה לצורכי מעקב אחר ביצוע רכיבי תוכנית החומש והישגיה.

9.1 מגמות ופערים בכלל המדדים

הלוח שלהלן מסכם את כל המדדים אשר הופיעו בדוח, את המגמות בכל מדד ואת מגמת הפער בין האוכלוסייה הבדואית בנגב לאוכלוסייה היהודית בדרום (אלא אם צוין אחרת) במדד הרלוונטי. בפרק 3 שלעיל, מופיע פירוט לאופן חישוב המגמות והפערים במדדים השונים. כאשר חלו בנתונים שינויים ניכרים משנה לשנה, חושב הפער לפי ממוצע דו-שנתי בתחילת התקופה ובסיומה.

תחום	מדד		נתונים משנת מדידה ראשונה	ואחרונה	מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
חינוך והשכלה גבוהה						
	ממוצע ציונים במבחני המיצ"ב במתמטיקה בכיתות ח'		תש"ע-תשע"א	תשע"ז-תשע"ח	אין מגמת שינוי	לא חל שינוי בפער
		בדואים	455	459		
		יהודים	528	550		
	ציונים במבחני המיצ"ב באנגלית בכיתות ח'		תש"ע-תשע"א	תשע"ז-תשע"ח	אין מגמת שינוי	צמצום בפער
		בדואים	418	437		
		יהודים	534	533		
	אחוז הבנים הלומדים בכיתה י"ב, ביחס לגודל המחזור		2011	2019	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואים	70.3	79.0		
		יהודים בדרום	89.5	94.4		

תחום	מדד	נתונים משנת מדידה ראשונה ואחרונה			מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
			2011	2019		
	אחוז הבנות הלומדות בכיתה י"ב ביחס לגודל המחזור	בדואיות	73.2	82.5	מגמה חיובית	צמצום בפער
		יהודיות בדרום	95.5	97.1		
			2010	2019		
	אחוז הזכאים לבגרות העומדת בתנאי הסף לקבלה לאוניברסיטאות ביחס לגודל המחזור – גברים	בדואים	12.7	16.2	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		יהודים	40.4	67.0		
			2010	2019		
	אחוז הזכאים לבגרות העומדת בתנאי הסף לקבלה לאוניברסיטאות ביחס לגודל המחזור – נשים	בדואיות	28.3	38.6	מגמה חיובית	צמצום בפער
		יהודיות	63.1	78.3		
			2010	2020		
	ציון פסיכומטרי ממוצע	בדואים	393	425	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		יהודים בדרום	536	569		
			2010	2020		
	ציון יע"ל ממוצע (בחינת ידע בעברית)	בדואים	76.0	85.0	מגמה חיובית	צמצום בפער
		שאר ערבים	92.0	93.8		
			תשע"א	תש"פ		
	אחוז כלל מקבלי תארים ביחס לבני 20-29	בדואים	0.9	1.0	אין מגמת שינוי	צמצום בפער
		יהודים בדרום	9.1	8.2		
			תשע"א	תש"פ		
	אחוז מקבלי תארים מכלל הלומדים – תחומים נבחרים	בדואים	4.0	6.6	מגמה חיובית	צמצום בפער
		יהודים בדרום	21.7	27.4		

תחום	מדד	נתונים משנת מדידה ראשונה ואחרונה			מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
תעסוקה						
	אחוז התעסוקה – גברים		2010	2020	אין מגמת שינוי	לא חל שינוי בפער
		בדואים	58.2	60.5		
		יהודים בדרום	80.2	84.0		
	אחוז התעסוקה – נשים		2010	2020	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואיות	20.8	24.1		
		יהודיות בדרום	75.0	83.6		
	ממוצע שכר שכירים – גברים (בש"ח), במחירי 2010		2010	2019	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואים	6,387	8,612		
		יהודים בדרום	9,895	12,732		
	ממוצע שכר שכירים – נשים (בש"ח), במחירי 2010		2010	2019	מגמה חיובית	לא חל שינוי בפער
		בדואיות	4,097	5,490		
		יהודיות בדרום	5,957	7,762		
	אחוז השכירים המשתכרים שכר נמוך משכר המינימום		2010	2019	אין מגמת שינוי	התרחבות בפער
		בדואים	54.6	56.4		
		יהודים בדרום	41.8	39.3		
בריאות						
	תמותת תינוקות (ל-1,000 לידות חי)		2010	2019	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואים	12.6	9.5		
		יהודים בדרום	3.4	3.5		

תחום	מדד		נתונים משנת מדידה ראשונה ואחרונה		מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
	אחוז תחלואת גברים בני 65-74 בסוכרת		2019		מגמה שלילית	הפער התרחב
		בדואים	30.25			
		יהודים בדרום	32.26			
	אחוז תחלואת נשים בנות 65-74 בסוכרת		2019		מגמה שלילית	הפער התרחב
		בדואיות	41.9			
		יהודיות בדרום	28.4			
מעורבות אזרחית וממשל						
	אחוז נותני אמון בממשלה		2019	2016-2015	אי אפשר להעיד על מגמת שינוי בשל שונות רבה בנתונים השנתיים	
		בדואים	50.1	52.9		
		יהודים בדרום	46.7	47.4		
	אחוז המעריכים כי תפקוד הרשות המקומית הוא טוב		2019	2015	מגמה שלילית	התרחבות בפער
		בדואים	43.6	47.9		
		יהודים בדרום	71.3	72.1		
	אחוזי הצבעה בבחירות לכנסת		בחירות לכנסת ה-24	בחירות לכנסת ה-19	מגמה שלילית	התרחבות בפער
		בדואים	42.0	45.8		
		יהודים בדרום	60.5	60.2		
דיור ותשתיות						
	אחוז המרוצים מן התחבורה הציבורית		2019	2014	מגמה שלילית	התרחבות בפער
		בדואים	47.8	54.3		
		יהודים בדרום	69.0	67.7		

תחום	מדד		נתונים משנת מדידה ראשונה	ואחרונה	מגמה באוכלוסייה הבדואית בנגב	הפער בין האוכלוסיות
רווחה אישית וחברתית						
	אחוז החשים אפליה בעת הריאיון עימם		2016-2015	2019	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואים	44.6	32.9		
		יהודים בדרום	19.7	18.7		
	אחוז המרוצים מן החיים		2011-2010	2019	אי אפשר להעיד על מגמת שינוי בשל שונות רבה בנתונים השנתיים	
		בדואים	78.1	54.7		
		יהודים בדרום	87.7	89.7		
טכנולוגיות מידע						
	אחוז המשתמשים באינטרנט		2011-2010	2019	מגמה חיובית	צמצום בפער
		בדואים	40.5	64.4		
		יהודים בדרום	69.8	89.3		
	מספר מטרות השימוש באינטרנט		2011-2010	2019	אין מגמת שינוי	התרחבות בפער
		בדואים	3.1	3.0		
		יהודים בדרום	3.7	4.7		

הערות ללוח:

- המונח "מגמה חיובית" מתייחס למצב שבו חלה עלייה של יותר מ-0.5% בממוצע לשנה במדד בקרב האוכלוסייה הבדואית. בדומה, המונח "מגמה שלילית" מתייחס למצב שבו חלה ירידה של יותר מ-0.5% בממוצע לשנה במדד בקרב האוכלוסייה הבדואית.
- המונח "צמצום בפער" מתייחס למצב שבו חלה ירידה של יותר מ-0.5% בממוצע לשנה בפער. בדומה, המונח "התרחבות בפער" מתייחס למצב שבו חלה עלייה של יותר מ-0.5% בממוצע לשנה בפער.
- במקרים שבהם חלו בנתונים שינויים ניכרים משנה לשנה, חושבו מגמת השינוי והפער לפי ממוצע דו-שנתי בתחילת התקופה ובסיומה.

להלן סיכום המגמות ופערי המדדים לפי תחום

תרומתו המרכזית של הדוח היא מתן תמונה כוללת המגובשת מכלל המדדים הנכללים בו. לכן בבחינת המדדים לפי תחום יש לנהוג במשנה זהירות, בעיקר עקב מיעוט המדדים בכל תחום בנפרד אשר נגזר במידה רבה מן המגבלה על מספר המדדים הכולל.

בתחום החינוך עולה מגמה חיובית לאורך השנים. אחוז הלומדים בכיתה י"ב, אחוז הזכאים לבחינת בגרות העומדת בתנאי הסף לכניסה לאוניברסיטאות, ציוני הבחינה הפסיכומטרית, ציוני יע"ל ואחוז מקבלי תארים נמצאים בעלייה.

תחום התעסוקה נמצא גם כן במגמת עלייה בשנים האחרונות. שיעור התעסוקה ושכר השכירים לנשים ולגברים נמצאים בעלייה. לעומת זאת שיעור המשתכרים עד שכר מינימום לא מציג מגמה ברורה.

תחום הבריאות: שיעור תמותת תינוקת בדואים לאלף לידות חי נמצא במגמה חיובית. לעומת זאת שיעור התחלואה בסוכרת נמצא במגמה שלילית.

תחום מעורבות אזרחית וממשל מציג מגמה מעורבת. לא היה אפשר לקבוע מהי המגמה בקרב האוכלוסייה הבדואית בכל הנוגע למתן אמון בממשלה. כמו כן אחוז המעריכים את תפקוד הרשות המקומית כטוב ירד. לעומת זאת אחוז המצביעים בבחירות לכנסת נמצא בעלייה החל משנת 2019.

תחום דיור ותשתיות: שביעות הרצון מן התחבורה הציבורית נמצאת במגמת ירידה.

תחום הרווחה האישית והחברתית לא מציג מגמה ברורה. עם השנים האוכלוסייה הבדואית חשה פחות אפליה. לעומת זאת, האוכלוסייה הבדואית מראה פחות שביעות רצון מן החיים לאורך זמן. השינויים אינם עקביים לאורך השנים שנמדדו.

תחום טכנולוגיות המידע מציג מגמה מעורבת. יותר בדואים מדווחים על שימוש באינטרנט באופן כללי. עם זאת במספר מטרות השימוש באינטרנט לא חל שינוי.

כפי שעולה מן הלוח, רוב המדדים נמצאים במגמה חיובית. עם זאת רק בכמחצית המדדים חל צמצום בפערים בין האוכלוסייה הבדואית לאוכלוסיות ההשוואה.

פרסומים נוספים של המכון בנושא

אייל, י., קינג, י., פרנקל, מ. ותירוש, א. (2018). *התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב (החלטת הממשלה 3708): דוח מסכם*. דמ-772-18

לוי, ד. וכאהן-סטרבצ'ינסקי, פ. (2018). *שילוב בדואים בהשכלה גבוהה – הערכת הפיילוט "שער לאקדמיה" במכללה האקדמית ספיר*. דמ-791-18

תירוש, א. ואייל, י. (2018). *מדדים חברתיים-כלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב*. דמ-774-18

אייל, י., חסן-דאהר, ס., פרנקל, מ. וקינג, י. (2016). *התכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בדרום: חינוך – דוח שני על החלטת הממשלה 3708*. דמ-738-16

סופר-פורמן, ח., אייל, י., חסן-דאהר, ס. ופרנקל, מ. (2016). *התכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בדרום – דוח ראשון על החלטת הממשלה 3708*. דמ-714-16

חסן-דאהן, ס. (2012). *בדואים לעסקים – קידום ופיתוח של יזמות עסקית מגזר הבדואי בנגב*. דמ-624-12

קינג, י. ורענן, ר. (2011). מעברים: *מרכז תעסוקתי קהילתי במגזר הבדווי בנגב – חורה ושגב שלום: הערכת התכנית*. דמ-591-11

את הפרסומים אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון: brookdale.jdc.org.il

רשימת מקורות

אברבוך, א. ואבני, ש. (2019). *אי-שוויון בבריאות וההתמודדות עמו*. משרד הבריאות, מינהל תכנון אסטרטגי.

אייל, י., קינג, י., פרנקל, מ. ותירוש, א. (2018). *התוכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב (החלטת הממשלה 3708): דוח מסכם*. דמ-772-18. מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל.

אלמגור-לוטן, א. (2009). *תוכניות ציבוריות להגדלת שיעור התעסוקה של נשים ערביות*. מרכז המחקר והמידע, הכנסת.

ברמן, צ. (2018). *ילדים בישראל שנתון 2018*. המועצה הלאומית לשלום הילד בסיוע מכון חרוב.

גנאים, א. נ. (2018). *האינטרנט בחברה הערבית בישראל, תמונת מצב ראשונית והמלצות למדיניות*. איגוד האינטרנט הישראלי. נדלה מ: https://www.isoc.org.il/wp-content/uploads/2018/10/internet-arab-society.pdf.

החלטה 2494 של הממשלה ה-33. מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן (19.04.2015)
https://www.gov.il/he/departments/policies/2015_dec2494

וייסבלאי, א. (2017). *החינוך הבדואי בנגב – תמונת מצב*. מרכז המחקר והמידע, הכנסת.

וייסבלאי, א. (2018). *החינוך הבדואי בנגב 2018 – נתונים נבחרים*. מרכז המחקר והמידע, הכנסת.

זוסמן, נ., וודבריג', י. ומיעארי, ס. (2016). *מדדי הפשיעה בישראל בשנים 1990-2010 תוך התמקדות בחברה הערבית*. בנק ישראל, חטיבת המחקר.

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (א"ת). מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי. נדלה ב-19/07/2020 https://bit.ly/327r9Y2

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2016). *מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי*.
https://www.sviva.gov.il/infoservices/reservoirinfo/doclib2/publications/p0801-p0900/p0817.pdf

הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). (2017). *מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי*. https://bit.ly/2Q8Jdvb

המועצה הלאומית לשלום הילד. (2018). *ילדים בישראל, שנתון 2018*.

מאל"ו (מרכז ארצי לבחינות והערכה). (2020). *הבחינה הפסיכומטרית – דוח סטטיסטי לשנת 2019*.
https://www.nite.org.il/files/statistics/graphs_2019_acc.pdf.

מאל"ו (מרכז ארצי לבחינות והערכה). (ח"ת). *ציוני הבחינה הפסיכומטרית: חישוב, דיווח למוסדות ולנבחנים, בדיקה חוזרת*. נדלה ב-20/1/2020. https://www.nite.org.il/psychometric-entrance-test/scores/.

ממשלת ישראל. (2016). מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2015.
https://economy.pmo.gov.il/CouncilActivity/Strategy/Documents/file_Madadim2016.pdf

משטרת ישראל, אגף תכנון והארגון מחלקת אסטרטגיה מדור מדידה ומידע. (2018). *השנתון הסטטיסטי* 2017.

משרד ראש הממשלה. (2010). *הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010–2020*.

צ'רניחובסקי, ד., בשאראת, ב. בוורס, ל., בריל, א. ושרוני ח. (2017). *בריאות האוכלוסייה הערבית בישראל*. מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

תירוש, א. ואייל, י. (2018). *מדדים חברתיים-כלכליים של האוכלוסייה הבדואית בנגב*. דמ-774-18. מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל. https://brookdale.jdc.org.il/publication/socio-economic-measures-for-the-bedouin-population-in-the-negev/

Ceglarz, A., Beneking, A., Ellenbeck, S. & Battaglini, A. (2017). Understanding the role of trust in power line development projects: Evidence from two case studies in Norway. *Energy Policy*, *110*(c), 570-580.

Inter-Agency Task Force on Israeli Arab Issues. (2018). *Gateway to Academia: A three-year government plan to enhance access to higher education for Negev Bedouin*.

OECD. (2017a). *How is life? 2017 - Measuring well-being*. https://www.oecd.org/statistics/how-s-life-23089679.htm

OECD. (2017b). *Starting strong 2017: Key OECD indicators on early childhood education and care*.

נספח א: רשימת מדדים לאיכות חיים, קיימות וחוסן לאומי (הלמ"ס)

1. רמת חיים חומרית

1. עושר פיננסי של משקי בית
2. צריכה אינדיבידואלית למעשה לנפש
3. מדד ג'יני לאי-שוויון בהכנסות נטו לנפש סטנדרטית
4. הכנסה ריאלית לאומית פנויה לנפש
5. חוב ציבורי ופרטי לנפש כאחוז מהתמ"ג – חוב ממשלתי כאחוז מהתמ"ג
6. חוב ציבורי ופרטי לנפש כאחוז מהתמ"ג – חוב משקי הבית כאחוז מהתמ"ג
7. שביעות רצון מהמצב הכלכלי

2. מעורבות אזרחית וממשל

1. מעורבות אזרחית
2. שיעור ההצבעה בבחירות הכנסת
3. אמון בממשלה
4. אמון במערכת המשפט
5. יכולת להשפיע על מדיניות הממשלה
6. שיעור נשים בתפקידי ניהול במגזר הציבורי
7. שיעור ערבים במגזר הציבורי

3. איכות התעסוקה

1. שיעור התעסוקה
2. שיעור המועסקים במשרה חלקית שלא מרצון
3. הכנסה חציונית ברוטו מעבודה של משק בית
4. שביעות רצון כללית מעבודה
5. שיעור הנפגעים בתאונות עבודה
6. שיעור האבטלה הממושכת (מעבר לשישה חודשים)
7. מועסקים שחשו אפליה במקום העבודה

4. חינוך, השכלה וכישורים

1. שיעור המתקשים במתמטיקה במחקר פיז"ה
2. שיעור בעלי השכלה על-תיכונית והשכלה גבוהה בקרב בני 30
3. שיעור למידה בגיל 15-17
4. שיעור הזכאות לבגרות בקרב בני 26
5. כישורי בוגרים: אוריינות קריאה ואוריינות מתמטית
6. חינוך בגיל הגן: שביעות רצון הורים
7. שביעות רצון ממערכת החינוך
8. מדד מוביליות חברתית – יחס הסיכויים להיות בעל השכלה גבוהה, לפי השכלת הורים

5. סביבה

1. פסולת ממוחזרת – פסולת ביתית, מסחרית וגזם
2. שביעות רצון מן הניקיון באזור המגורים
3. רעש חיצוני המפריע בדירה
4. אספקת אנרגיה מתחדשת
5. שביעות רצון מפארקים ומאזורים ירוקים באזור המגורים

6. בריאות

1. תמותת תינוקות
2. תוחלת חיים
3. הערכה עצמית של בריאות
4. עודף משקל בקרב ילדים
5. תחושת דיכאון
6. קידום בריאות – מדד מסכם של התנהגויות בריאות
7. תחלואה בסרטן – מקרים חדשים של שאתות ממאירות
8. אמון במערכת הבריאות

7. רווחה אישית וחברתית

1. שביעות רצון מן החיים
2. תחושת יכולת ומסוגלות אישית – ציפיות ביחס לעתיד
3. תחושת יכולת ומסוגלות אישית – תחושת יכולת להתמודד עם בעיות
4. תחושת בדידות
5. תחושה שאין על מי לסמוך בשעת משבר או מצוקה
6. תחושת אפליה
7. אמון כללי

8. ביטחון אישי

1. שיעור היפגעות מעבירת אלימות או מאיום להשתמש באלימות
2. תחושת ביטחון ללכת לבד באזור המגורים בשעות החשכה
3. שיעור היפגעות מעבירות בעלות אופי מיני
4. מספר הרוגים ופצועים קשה בתאונות דרכים
5. מקרי רצח
6. שיעור פעולות איבה ונפגעים
7. תדירות היפגעות מהתנהגות אלימה בכביש
8. עבירות רכוש

9. דיור ותשתיות

1. מדד הוצאה לדיור
2. שביעות רצון מן הדירה ומאזור המגורים
3. אוכלוסייה שאינה מחוברת לטיפול בשפכים
4. שביעות רצון מן התחבורה הציבורית באזור המגורים
5. צפיפות דיור – מספר נפשות לחדר

10. פנאי, תרבות וקהילה

1. שביעות רצון מן האיזון בין העבודה לתחומי חיים אחרים
2. עיסוק בפעילות התנדבותית

11. טכנולוגיות המידע

1. מועסקים בענפי טכנולוגיות המידע והתקשורת
2. כישורים בוגרים: פתרון בעיות בסביבה מתוקשרת
3. נגישות למחשב
4. תחושת ביטחון בסביבה מקוונת
5. שימוש במחשב
6. שימוש בשירותי ממשל מקוונים